

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 42

ANDRA KAMMAREN

1970

7—8 december

Debatter m. m.

Måndagen den 7 december

Svar på frågor av:

	Sid.
herr Persson i Heden (cp) ang. principerna vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret och herr Magnusson i Borås (m) ang. statliga textilbeställningar utomlands	5
herr Wennerfors (m) ang. befälsbristen inom försvaret	9

Svar på interpellationer av:

herr Oskarson (m) ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret	12
herr Wachtmeister (m) ang. militär personals uppträdande	19
herr Franzén i Träkumla (cp) ang. planerad utvidgning av Tofta skjutfält	26
herr Antonsson (cp) ang. användningen av sötvattendragen	30
fru Ryding (vpk) ang. en översyn av bestämmelserna om lärares tjänstledighet för studier	31

Tisdagen den 8 december

Svar på interpellationer av:

fru Nettelbrandt (fp) ang. utvidgning av rätten till visst skatteavdrag	34
fru Kristensson (m) ang. rätt till avdrag vid taxeringen för kostnader vid dialysbehandling i hemmet	38
herr Nilsson i Östersund (s) ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland	41
Flygvapnets förband inom Stockholmsområdet och flygvapnets skolorganisation	51
Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering	54
Lag om lokaliseringssamråd, m. m.	63

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.	Sid. 94
Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.	101
Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen .	106
Konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Öster- sjön	112
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Blomkvist (s) ang. lokaliseringsstöd till Lidköpings och Falkö- pings kommunblock	117
herr Blomkvist (s) ang. stöd åt företag inom hushålls porslinsin- dustrin	117

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 8 december

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 46, ang. lag om ändring i kyrko- mötesförrordningen	51
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 69, ang. lag om ändring i kyrkomötes- förrordningen, m. m.	51
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 202, ang. vissa organisationsfrågor rörande försvaret	51
— nr 203, ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret	54
— nr 204, ang. vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering	54
— nr 205, om utbildningen av ingenjörer inom elektronikområdet	62
— nr 206, ang. vissa domartjänster i tingsrätter	62
— nr 207, om ökade resurser för iordningställande av parkeringsplatser	62
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 66, ang. lag om ändring i rusdrycks- försäljningsförrordningen	62
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 69, ang. lag om lokaliseringssamråd, m. m.	63
— nr 76, ang. vissa ändringar i fondreglerna för stadshypoteks- och landshypoteksinstitutionerna, m. m.	94
— nr 77, ang. vissa ändringar i banklagstiftningen	94
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 66, ang. strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.	94
— nr 67, om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.	101
— nr 70, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret	105
— nr 71, ang. ändring i lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål	105
— nr 72, ang. ändring i sjölagen m. m.	105
— nr 73, ang. fortsatt giltighet av lagen om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift	105
— nr 74, ang. ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	105
— nr 75, ang. lag om särskild kontroll på flygplats	105
— nr 76, ang. fortsatt giltighet av lagen om vissa sanktioner mot	

	Sid.
Rhodesia	105
— nr 77, ang. ändring i lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.	105
— nr 78, ang. ändring i religionsfrihetslagen	106
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 90, om åtgärder till förebyggande av genetiska skador	106
— nr 91, om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggspensioneringen	106
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 74, ang. sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft	112
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 92, ang. lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m.	112
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 77, om åtgärder mot förorening genom olja	112
— nr 78, ang. miljövården	112
— nr 88, ang. handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen	112
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 48, om förhandlingar med Danmark angående vattenföreningen i Öresund	112
— nr 49, om obligatorisk rengöring av tankfartyg före avgång från sista lossningshamn	112
— nr 50, om en konferens mellan Östersjöstaterna angående föroreningen av Östersjön	112
— nr 38, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session	115

Måndagen den 7 december

Kl. 13.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

§ 2

Svar på frågor ang. principerna vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås har frågat inrikesministern om denne anser att det är konsekvent att staten lägger beställningar på textilvaror utomlands, samtidigt som det allmänna i systerstaterna syftar till att krediter till textilföretag i Sverige.

Herr Persson i Heden har frågat mig om jag anser att de principer som följs vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret är förenliga med de av TEKO-utredningen angivna riktlinjerna för statlig upphandling.

Med hänsyn till frågornas nära anknytning till varandra har det ansetts lämpligt att jag lämnar ett gemensamt svar.

Reglerna för den statliga upphandlingen är fastlagda i upphandlingskungörelsen. Enligt denna skall myndigheterna vid varje upphandling välja den leverantör och produkt som pris- och kvalitetsmässigt är förmånligast.

TEKO-utredningen behandlar hela den offentliga sektorns upphandling av textil- och konfektionsvaror, där försvarets andel är stor. Utredningen har utgjort underlag för propositionen 41 år 1970 om stimulansåtgärder för bl. a. textil- och konfektionsindustrin som antagits av vårriksdagen. Riksdagens beslut innebär inget avsteg från tidigare principer för den offentliga upphandlingen. I propositionen angavs särskilt att såväl handelspolitiska överväganden som allmänna konkurrenshänsyn talar för att grundprinciperna borde bibehållas.

Försörjningsberedskapen har visst samband med den statliga upphandlingen. Det är dock angeläget att åstadkomma denna beredskap till lägsta möjliga kostnad för samhället. Om den skall tillgodoses genom statliga åtgärder för att upprätthålla produktionen eller genom lagring kan inte generellt avgöras utan måste prövas från fall till fall. I den nyssnämnda propositionen föreslogs därför inte några åtgärder som dikteras av enbart beredskapshänsyn.

Beredskapsfrågorna inom känsliga områden ägnas dock ständig uppmärksamhet, och regeringen har i vissa fall ingripit med bl. a. stödbeställningar.

Riksdagens beslut innebär att åtgärder vidtas för att underlätta den strukturomvandling som pågår inom textil- och konfektionsindustrin och att främjande av export av de berörda branschernas produkter och utbildning inom branscherna därvid prioriteras.

Ytterligare åtgärder baserade på förslag i TEKO-utredningens nyss avlämnade slutbetänkande övervägs av regeringen.

Svar på frågor ang. principerna vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret, m. m.

Med hänsyn till de speciella problemen inom TEKO-området har en särskild arbetsrutin vuxit fram. Denna innebär att försvarets materielverk vid varje upphandling, där anbudsgivare offererar utom landet tillverkade varor till lägre pris än vad motsvarande svenska varor betingar, inforrdar ett särskilt yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen i avsikt att få information om särskilda arbetsmarknadspolitiska förhållanden i form av t. ex. varsel om permitteringar föreligger. Materielverket underrättar därefter försvarsdepartementet om ärendet. Med bl. a. arbetsmarknadsstyrelsens yttrande som bakgrund övervägs där i gemensam beredning med övriga berörda departement om anledning och möjlighet finns till avsteg från upphandlingsrörelsen. Om sådant avsteg beslutar Kungl. Maj:t.

Som upplysning kan jag slutligen nämna att av försvarets årliga inköp av TEKO-produkter för ca 80 miljoner kronor avser inte mer än 9—10 miljoner kronor köp från utlandet. Ca 90 procent av upphandlingen sker således inom landet.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Den kris som varit förhärskande inom textil- och konfektionsindustrin under senare delen av 1960-talet är alltså aktuell. Man kan säga att företagsnedläggelser och permitteringar även nu är nära nog en daglig företeelse. Efter de beställningar av textila produkter som under den senare tiden lagts ut bl. a. i Egypten för vårt försvarsräkning frågar sig många såväl arbetare som företagare efter det att saken kommit till allmän kännedom: Skall svensk textiltillverkning helt försvinna? Frågan är berättigad. Osökt ställer man sig också i sammanhanget frågan: Hur

skall den textila beredskapen kunna upprätthållas?

Statsrådet har i sitt svar något snuddat vid den senare problematiken, och lagerhållning nämns bl. a. som ett tänkbart alternativ. Jag har den bestämda uppfattningen att det är ett dåligt sätt att klara beredskapen. Jag är medveten om att upphandling av TEKO-produkter för statens räkning i ganska stor utsträckning sker hos svenska företag. Men om den återopade beställningen i Egypten inte kommit till stånd utan lagts ut hos svenska företag här i landet, hade också företag kunnat räddas och därmed fortsatt arbete kunnat beredas ett antal människor.

Statsrådet Sven Andersson återopar i sitt svar upphandlingskungörelsens bestämmelser att upphandlingen skall ske där den är billigast. Men är det, herr statsrådet, säkert att upphandlingen till syvende og sist blir billigare i det aktuella fallet? Kostar det inte en hel del extra att göra en upphandling så långt borta som i Egypten? Åsamkas inte det allmänna här i Sverige stora kostnader genom den arbetslöshet som uppstår inom TEKO-industrin och andra följdverkningar såsom omskolning och förflyttning av arbetskraft? Hur blir det för kommuner som mister företag av detta slag? Skatteunderlaget sjunker, och utdebiteringen måste höjas. Även staten förlorar skatteintäkter.

Det är således en hel rad frågekomplex som måste tas med i bilden, och jag tror att vågskålen väger ganska tungt till förmån för de svenska industrierna.

Det skulle ha varit mycket ytterligare att anföra, men tiden tillåter inte det. Jag vill till sist bara upprepa en fråga som statsrådet inte direkt svarade på. Jag frågade om statsrådet anser att de principer som följs vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret är förenliga med de av TEKO-utredning-

Svar på frågor ang. principerna vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret, m. m.

en angivna riktlinjerna för statlig upphandling.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret. Även om jag ställde min fråga till inrikesministern, är jag inte missbelåten, ty det är alltid trevligt att få tala med försvarsministern.

Det är klart att de människor som är sysselsatta inom TEKO-industrin ställer sig undrande över att en så stor beställning som skjortor för 3,5 miljoner kronor går till utlandet, när våra egna textilföretag kämpar en hård kamp för att hålla driften i gång och undvika en nedläggning. Regeringen anser ju också att vi skall ha kvar en sådan här industri, och strax före valet var generositeten ganska stor från regeringens sida då det gällde att ställa lån till förfogande genom det allmännas medverkan.

De s. k. K-industrierna, vilka i händelse av avstängning skall hålla sina fabriker intakta, finner det egendomligt att de inte i fredstid kan få del av en order som den nämnda, när man ställer sådana krav på dem i orostider. Inom skjortsektorn torde produktionsmöjligheterna nu vara så låga att tillräcklig beredskap inte kan upprätthållas.

Det kan heller inte vara så att man tillgodoser kvalitetskravet, när man ibland låter beställningarna gå till Hongkong, ibland till Portugal, Finland, Jugoslavien och nu till Egypten, ett land som till och med befinner sig i krig och där svenska militärer i FN-tjänst fått sätta livet till.

Vid bedömningen av tillverkningsplats synes man inte heller ta hänsyn till att de svenska fabrikererna är handikappade genom att de får betala arbetsgivaravgift, och i händelse av vinst 50 procent av denna i inkomstskatt. De anställda erlagger ju också skatt,

och det måste vara dålig ekonomi för staten att betala arbetslöshets- och omskolningsbidrag i stället för att få skatteinkomster.

Det framgår av svaret, herr försvarsminister, att upphandlingskungörelsens bestämmelser inte alltid behöver följas. Dessa bestämmelser följs inte när det är fråga om stödbeställningar, då man tydligen även avkopplar konkurrensbegreppet inom landet. Detta visar även det initiativ som regeringen tog den 23 oktober i år genom att beställa 8 000 uniformer hos Junex konfektions AB.

Det är nödvändigt att vi får en annan tingens ordning när det gäller militärbeställningarna, och det torde inte vara så svårt att åstadkomma detta genom ett långsiktigt samarbete mellan staten och branschen, något som lämpligen kan ordnas via vederbörande branschorganisationer. Detta skulle vara till båtnad för staten — man skulle få bättre kvaliteter, och man skulle kunna få bättre priser. De seriösa fabrikererna, av vilka man nu kräver att de skall vara K-industrier, skulle då kunna vara villiga att offerera. Vidare torde man kunna vinna mycket på ett sådant samarbete genom den forskning som skulle kunna åstadkommas, så att man fick fram de för militärlivet lämpligaste persedlarna.

Det är ingen svårighet att vid denna form av upphandling också se till att vi får en effektiv inbördes konkurrens mellan de svenska företagen, vilket naturligtvis bör ske även då det är fråga om stödbeställningar. Långsiktigheten behövs också för att tillverkningen skall kunna hållas i gång vid säsongskarvarna, så att K-företagen då kan vara med och offerera till låga priser. Detta samarbete bör enligt mitt förmenande ledas och samordnas genom våra branschorganisationer.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet ANDERSSON:

Svar på frågor ang. principerna vid beställning av beklädnadspersedlar för försvaret, m. m.

Herr talman! Herr Persson i Heden anser sig inte ha fått direkt svar på sin fråga, men jag tycker nog att han har fått det. TEKO-utredningens principer på detta område har t. o. m. varit redovisade för riksdagen, och vi har så långt jag förstår gemensamt accepterat de riktlinjer för upphandling som här diskuteras.

Jag vill också säga, att hade det vid denna speciella upphandling varit fråga om att rädda ett företag eller förhindra permitteringar, så utgår jag från att arbetsmarknadsstyrelsen, som vid många liknande tillfällen har föreslagit upphandling i Sverige, nu skulle ha föreslagit detsamma.

Den upphandling, som vi här diskuterar och som gällde 306 000 skjortor, hamnade i Egypten. Det lägsta första anbudet kom från ett företag i Malmö med tillverkning på Formosa. Då ingen licens för införsel därifrån erhöles, gick beställningen till den närmast lägsta anbudsgivaren, ett företag i Stockholm med tillverkning i Egypten. Inköpssumman var 3,2 miljoner kronor, och det lägsta svenska anbudet var ca 700 000 kronor högre; de svenska anbudsgivarna fanns i Småland och Östergötland. Arbetsmarknadsstyrelsen har såvitt jag förstår bedömt saken på så sätt att vi i fråga om denna order kunde följa upphandlingskungörelsen, dvs. anta det lägsta anbudet.

Jag är medveten om att vi inte alltid behöver följa upphandlingskungörelsen, och jag skulle kunna lämna kammaren åtskilliga exempel på när vi inte gjort det. Men det sker alltid ett samråd mellan arbetsmarknadsstyrelsen och försvarsdepartementet och de departement som är ansvariga för arbetsmarknaden och industrin.

Jag vill slutligen säga, herr talman, att jag är helt enig med herr Magnusson i Borås om att ett samarbete bör ske mellan statliga upphandlare och industrin. Jag vågar säga att just försva-

ret nu bedriver sådant samarbete med representanter för svenska företag, bl. a. inom TEKO-industrin.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag är angelägen om att säga att min enkla fråga inte framställdes för att på något sätt komma åt vare sig försvarsministern eller regeringen. Den är ställd enbart med tanke på de bekymmer som har uppstått i en bygd där TEKO-industrin är dominerande och rent allmänt för industrigrenen och dess anställda. Det känns speciellt svårt för en person som kommer från en sådan bygd att se nedläggningarna och därmed följande problem, då bl. a. människor som är komna till den övre medelåldern måste omskolas och förflyttas. Det är detta som varit bevekelsegrunden för mig i detta sammanhang.

Nu säger statsrådet, och det är jag glad över, att man inte strikt skall hålla på upphandlingskungörelsens bestämmelser.

Jag vill uttrycka den förhoppningen att man vänder sig till svenska företag, särskilt med tanke på den krissituation som TEKO-industrin, främst konfektionssidan, befinner sig i. Även om det skulle bli dyrare tillfälligt, som jag nämnde inledningsvis, bör man ta med i beräkningen de kostnader som uppstår för det allmänna vid stora förändringar och omläggningar.

TEKO-utredningen har sagt i sitt slutbetänkande — och det var det jag hänvisade till i min fråga — att en av de bästa åtgärderna skulle vara om det allmänna i första hand och rent generellt köper produkter från svenska företag och industrier, även om det tillfälligtvis skulle bli något dyrare. En sådan åtgärd måste till om TEKO skall vara kvar här i landet.

Det finns som sagt alltför stora problem och bekymmer. Men orsaken härtill kan inte vara en alltför omfattande produktion av dessa varor här i lan-

Svar på fråga ang. befälsbristen inom försvaret

det, ty vi vet att den svenska konsumtionen till hälften utgörs av importerade varor. Det ligger givetvis en stor del av problematiken i förhållandet mellan export och import, men en industrigren som befinner sig i en kris-situation, borde det allmänna — i detta fall staten — i första hand köpa av.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag är glad över att försvarsministern i princip är överens med mig om att det bör bedrivas ett intimt samarbete mellan respektive TEKO-företag och försvaret — vi vet att det förekommer ett sådant samarbete på många områden inom industrin och försvaret. Det har väl inte tidigare förekommit så mycket samarbete när det gäller just sådana produkter som det här är fråga om. Det sker i viss mån ett samarbete mellan försvaret och väverierna men inte i någon större utsträckning beträffande de produkter som nu nämnts.

Jag skulle därför vara glad, om man i större utsträckning än hittills kunde ordna den saken. När det gäller skjorttillverkningen befinner vi oss faktiskt i den situationen att de seriösa företag som finns kvar i denna sektor är så få att man möjligen klarar en beredskaps-situation när det gäller de militära beställningarna men knappast något där-över, och då ligger vi bra lågt i fråga om beredskapen.

Jag hoppas således att ett sådant samarbete som jag här nämnt kan komma till stånd, och det bör lämpligast äga rum genom vederbörande branschorganisation, eftersom denna har möjligheter att placera ut dessa order och samtidigt se till att det råder ett konkurrensförhållande inom landet. Jag är den förste att vilja understryka att ett sådant konkurrensförhållande bör finnas även när det är fråga om stödbeställningar. Jag är inte säker på att så alltid har varit fallet vad gäller en del av dessa beställningar.

Det finns en början till ett samarbetsavtal beträffande sjukhuskläderna, vad jag kan förstå, mellan LIC och försvarets fabriksverk. Man har begärt godkännande av pris- och kartellnämnden om ett sådant samarbetsavtal. Men varför kan inte ett liknande avtal slutas med den enskilda industrin? Jag hade häromdagen en påringning från en fabrikant i Åmål som har sin fabrik i ett stödområde, och han säger att LIC inte längre vill sy hos honom eftersom LIC köper sina skjortor från Hongkong och skall inleda ett ytterligare samarbete med försvarets fabriksverk som tydligen skall bygga ut sin verksamhet i den överhettade Skånemetropolen. Detta är ju inte någon lyckad lösning, när vi vet hur besvärligt förhållandet är. Det är i stället nödvändigt att försöka få till stånd ett utvidgat samarbete på det sätt jag här angett.

Jag tar fasta på vad som anförts i denna debatt, och jag hoppas att försvarsministern är vänlig och tar emot vår organisation, när den försöker att åstadkomma ett sådant samarbete som det här gäller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. befälsbristen inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig om jag anser att befälsbrist inom försvaret minskar försvarsviljan i landet.

Befälsbristen har varit kännbar under ett flertal år. Det nya utbildningssystemet och arbetstidsförkortningen har till vissa delar förvärrat situationen.

Svar på fråga ang. befälsbristen inom försvaret

En förbättrad utbildningsmetodik har i viss mån kunnat minska konsekvenserna av befälsbristen i utbildningsverksamheten. Olika åtgärder prövas för närvarande för att förbättra befälsläget och underlätta arbetet för truppbefälet.

Problemet är knutet till dagens utbildningssituation, och jag anser inte att det påverkar viljan att försvara vårt land i fall av ofred.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Frågan om hur befälsbristen kan påverka försvarsviljan och attityden till det militära, som folk säger, eller tilliten till landets försvar har jag berört ett par gånger tidigare i kammaren. Ingen har från ansvarigt partipolitiskt håll gått i replikskifte med mig på den punkten.

Jag har flera gånger tänkt ställa just den här frågan till försvarsministern — utvecklingen i vad gäller befälsbristen under de senaste tio åren har verkligen givit anledning till undran — men jag har inte gjort det. Dels har jag tyckt att det hade varit litet genant att behöva ställa den, eftersom det här gäller förtroendet för vårt försvar, som ytterst bildar grunden för vår neutralitetsvilja, dels har jag hela tiden hopats på förbättringar.

Nu har emellertid utvecklingen i vad avser befälsförhållandena och utbildningsförhållandena blivit så oroande att jag begärt att den ytterst ansvariga personen i regering och riksdag skall yttra sig. Eftersom detta alltså är en förtroendefråga, är det enligt min mening tillräckligt allvarligt att frågan över huvud taget ställs i riksdagen.

Egentligen skulle jag kunna nöja mig med detta; jag har på sätt och vis nått mitt syfte. Men svaret är, herr talman, utformat på ett sådant sätt att jag måste tillägga ett par saker.

Försvarsministern talar i det första stycket om det nya utbildningssystemet och om arbetstidsförkortningen. Jag har alltid känt den största respekt för försvarsministerns intresse av ett starkt försvar och för hans insatser på försvarsområdet. Men vad han här säger i svaret gör mig litet förvånad. Att man på skolans område genomför reformer litet lösligt kan jag förstå, men att något liknande kan få förekomma på försvarets område förvånar mig. Däremot noterar jag med tillfredsställelse att åtgärder är på väg — försvarsministern talar om utbildningsmetodiken och olika åtgärder för att förbättra befälsläget.

Men det är den sista meningen i svaret som är intressant. Här talar försvarsministern plötsligt om den dag eller natt då vi kan bli utsatta för en överraskande ockupation som »påverkar viljan att försvara vårt land i fall av ofred», som försvarsministern uttrycker det. Ja, i det läget finns säkerligen viljan att försvara landet. Men då svär gubbarna när ammunitionen inte finns tillgänglig eller när mobilseringen inte sker snabbt och effektivt. Det är så dags då! Den försvarsvilja som krävs vid det eventuella krigsbrottet grundar sig på den försvarsvilja som vi kan åstadkomma i fred.

Jag tycker det är synd att den sista meningen i svaret fått denna formulering, och det skulle vara värdefullt om försvarsministern ville hjälpa mig med tolkningen av den.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Den sista meningen i svaret anknyter direkt till herr Wennerfors' fråga, som lyder så här: Anser herr statsrådet att befälsbrist inom försvaret minskar försvarsviljan i landet?

Jag hade först tänkt säga: Svaret är nej. Men jag tror att om jag hade lämnat det svaret till herr Wennerfors,

Svar på fråga ang. befälsbristen inom försvaret

skulle herr Wennerfors ha blivit ganska förtretad på mig. Därför försökte jag att i svaret förklara att det i dag råder befälsbrist, och jag har vid många tillfällen — och om en liten stund får vi i detta ämne en interpellationsdebatt, som herr Wennerfors kan delta i — framhållit att detta försvårar utbildningsverksamheten inom försvaret. Men såsom jag har i svaret påpekat arbetar vi inom departementet med dessa frågor. Jag skall, när jag om en stund svarar herr Oskarson, gå litet närmare in på vilka åtgärder vi ämnar vidta i syfte att söka råda bot på en allvarlig befälsbrist, dock inte så allvarlig att den utbildningsverksamhet vi bedriver minskar förtroendet för försvaret eller medför att försvarsviljan i landet på något sätt tar skada.

När jag talar om försvarsviljan — viljan att försvara landet i ofred — är jag självfallet på det klara med att försvarsviljan i en situation som den nuvarande, när det råder lugn och ro vid våra gränser och människorna i allmänhet uppfattar läget ute i världen som ganska stabilt och fredligt, inte tar sig några särskilt påtagliga uttryck. Om situationen skulle ändras och landet skulle hotas, finns säkert en stabil försvarsvilja i Sverige. Denna försvarsvilja störs inte av att vi just nu under några år har dragits med en stark befälsbrist.

Det var ungefär den uppfattningen jag ville framföra i svaret.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för detta ytterligare försök att förklara hur försvarsministern ser på frågan. Kanske var jag litet förvånad över att försvarsministern där borta i kanslihuset tar hänsyn till om jag blir förtretad eller inte. Det skall väl ändå stå i svaret vad försvarsministern verkligen anser.

Jag uppfattade det som ett försök att glida undan, när försvarsministern talade om den tidpunkt då vi eventuellt

får uppleva ett krigsutbrott, vilket vi ju hoppas att vi slipper. Det är klart att *då* finns det en mycket stark försvarsvilja i landet. Men frågan gällde hur det är nu under fredstid, när vi dess värre måste förbereda oss för eventuella överraskande anfall.

Efter vad jag förstod, ansåg försvarsministern att befälsbristen inte påverkar försvarsviljan i landet. Jag beklagar det svaret, ty jag har själv upplevt raka motsatsen, exempelvis vid repetitionsövningar som inte gått så bra, beroende just på befälsbristen. Det kan inte vara lyckligt att tusen och åter tusen manliga individer åker hem efter repetitionsövningar och klagar på hur det svenska försvaret fungerar. Vi har faktiskt fått uppgifter om detta också i uttalanden från ÖB nu i höst.

Sådana förhållanden kan inte förbättra försvarsviljan. Jag påstår bestämt — och det vill jag gärna uttala från denna talarstol — att den påverkar försvarsviljan negativt, något som är högst beklagligt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill bara säga att kritiken från dem som vänder hem från repetitionsövningarna är mycket mindre nu än den varit tidigare. Det tyder på att herr Wennerfors har fel, när han talar om att försvarsviljan tagit skada.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Om det verkligen är så att kritiken nu betydligt avtagit, mottar jag det budskapet med största tillfredsställelse. Men om även i fortsättningen en sådan befälsbrist och sådana förhållanden kommer att råda, som flera av de högsta cheferna inom det svenska försvaret har larmat om under hösten, då har man anledning att vara betänksam.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Oskarson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att förbättra utbildnings- och tjänstgöringsförhållandena för fast anställda underofficerare och underbefäl och vad som kan göras för att skapa bättre lönevillkor för försvarets personal över huvud taget.

Frågor om förbättrade tjänstgöringsförhållanden och lönevillkor är avtalsfrågor. Nu gällande avtal gäller t. o. m. utgången av detta år. Frågan är beroende av förhandling mellan statens avtalsverk och de statsanställdas huvudorganisationer. Personal som vikarierar på högre tjänst kan enligt gällande kollektivavtal erhålla vikariatstillägg.

Beträffande frågan om översyn av utbildningen till underofficer och underbefäl kan jag nämna att försvarets skolnämnd under denna höst har påbörjat visst förberedande arbete i frågan om mål och riktlinjer för utbildningen av befäl på aktiv stat.

Vidare kommer en arbetsgrupp inom försvarsdepartementet att i anslutning till långtidsplaneringen för försvaret och mot bakgrund av utvecklingen inom det allmänna utbildningsväsendet och i övrigt inom samhället närmare granska frågan om bl. a. befälspersonalens utbildning.

Vidare anförde:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Låt mig först tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Sedan jag väckte denna vid höstrikedagens början har befälsituationen inom försvaret rönt stor uppmärksam-

het, dels på grund av försvarsgrenschefernas utbildningsrapporter och en hel rad tidningsreferat i anslutning till dessa, dels genom tidningsreportage från förband och kårer. Situationen framstår inte som bättre, utan svårigheterna är tvärtom ännu mer accentuerade nu än då interpellationen väcktes. Jag kan inte underlåta att något uppehålla mig vid hur läget för närvarande är.

»Underofficerskåren förblöder» — det är rubriken på ledaren i novembernumret av Den svenske underofficeren. Jag citerar några rader ur den: »Vakanserna bland underofficerspersonalen har en längre tid legat ganska konstanta omkring 25 %. Läget har nu förvärrats. Under de senaste två åren har nära 500 underofficerare och vederlikar lämnat sina anställningar hos krigsmakten. Härav har 300 i yngre åldrar gått till civil arbetsgivare, medan 200 är normala pensions- och sjukavgångar. Nyrekryteringen som hittills hållit läget flytande kan inte täcka sådana förluster utan luckorna bland underofficerspersonalen blir allt större. Underofficerskåren håller på att långsamt förblöda. Massflykten från underofficerskåren beror i första hand av de icke konkurrenskraftiga lönerna.»

Därefter redogör man i ledaren för löneläget och konstaterar att de som övergått till civil anställning eller annan statlig tjänst har fått betydligt bättre löner. I samma tidning sägs också att man beräknar att vakanserna inom sjöunderofficerskåren år 1975 kommer att ha stigit till 25 procent bland de icke tekniska underofficerarna, om inte åtgärder vidtas för att förbättra personalläget.

I en daglig tidning kunde vi för några dagar sedan läsa att det vid Ing 1 i Almnäs utanför Södertälje för närvarande saknas 35 underofficerare och underbefäl. Ett flertal söker därutöver civila anställningar och ligger i startgroparna för att hoppa av så snart tillfälle ges.

Vad beror det på? Låt oss lyssna till

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

några uttalanden som jag tycker på ett bra sätt klarlägger situationen. En säger: »Om man blundar för lönen, kan jag inte tänka mig ett bättre jobb än detta. Jag trivs med friluftslivet. Jag tycker det är roligt att ha med folk att göra. Vi har ett gott kamratskap. Det finns en känsla av gemenskap som jag inte är säker på är lika utbredd på många civila arbetsplatser. Det finns även andra trivsselfaktorer, t. ex. vår mäss.» Han tillägger att det är trivseln som gör att över huvud taget luckorna i personalkårerna inte är större än vad de nu är. »Men», slutar han, »man kan inte leva på trivsel.»

Jag vill ta ett exempel från ett annat förband där företagsnämnden planerar en uppvaktning med anledning av arbetsläget på förbandet. Regimentet skall normalt, i likhet med de flesta regementen, ha 24 kaptener. Av dessa fanns på förbandet sex. De övriga är bortkommenderade eller också är tjänsterna vakanta. Plutoner, som normalt skall ha fyra eller fem befäl, har tidvis varit helt utan befäl. Vid en undersökning som gjordes för en tid sedan visade det sig att mellan 30 och 40 av på trupp tjänstgörande befäl hade tvingats använda nervlugnande medel för att över huvud taget orka med tjänsten.

I våras — i anslutning till försvarsfrågans behandling i denna kammare den 20 maj — hade jag även tillfälle att påtala befälsbristen, och jag angav då några siffror beträffande vakansläget. I dag har jag nyare siffror, och jag måste konstatera att vid en jämförelse läget har ytterligare förvärrats. Jag kan därför inte underlåta att nämna några siffror.

Vakanserna inom armén var den 1 oktober, då utbildningsrapporterna hade kommit in, bland underofficerarna 20 procent. Den 1 maj, då jag fick den förra rapporten, var de 17,4 procent. Inom flottan är för motsvarande kår vakanserna 16 procent mot 13,1 i vå-

ras. Inom flygvapnet är 19 procent av underofficersplatserna obesatta mot 12 procent i våras. I fråga om underbefälen är det samma negativa utveckling. Jag kan här bara nämna de siffror som nu gäller. Inom armén är det 16 procent vakanser bland underbefälskåren, inom flottan 39 procent och inom flygvapnet, där det är bäst, 7 procent.

I armén som helhet finns det 10 262 tjänster för befäl—officerare, underofficerare och underbefäl sammanräknade. Av dessa tjänster är för närvarande 1 626 vakanta. Att läget är allvarligt framgår med all önskvärd tydlighet av dessa siffror. Följden är att arbetssituationen ute på förbanden är mycket besvärlig, både ur förbandens synpunkt och ur den enskildes synpunkt. Befälet orkar helt enkelt inte med arbetsbördan. Arbetsuppgifterna inom t. ex. en pluton minskar ju inte därför att lärarpersonalens antal minskar. Arbetsomfånget är detsamma, och belastningen för den kvarvarande personalen ökar i motsvarande grad, som antalet befäl sjunker.

Detta medför för det första att övertid blir regel för truppbefälen, vilket de inte står ut med hur länge som helst, och för det andra att många måste placeras och utnyttjas i högre befattningar än de erhållit utbildning för. Det är ingen ovanlig syn, att nyutexaminerade furirer med två års militär utbildning och erfarenhet bakom sig får ta ansvaret för utbildning av plutoner och specialavdelningar på 20—30 man. För detta har en sådan ung furir varken utbildningsmässigt eller erfarenhetsmässigt erforderliga kvalifikationer, men ansvaret måste ändå utkrävas av honom, och det görs också. Dessutom kan han inte få den lönemässiga kompensation som han dock vore värd, även om han inte till fullo kan fylla uppgifterna i den högre befattningen.

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

På alla militära lärare, från den högste till den lägste trupputbildaren, ställs det stora pedagogiska krav, fullt jämförbara i sitt slag med dem som ställs på vilken civil lärarkategori som helst.

Dessutom har den militäre utbildaren ett oerhört stort ansvar ur säkerhetssynpunkt, då det vid många för att inte säga de allra flesta övningar krävs en minutiös övervakning vid hanterandet av vapen och materiel för att hindra olyckor bland de värnpliktiga. Minsta oaktsamhet eller slarv kan, som vi alla vet, lätt leda till förödande personskador. Detta innebär för många befäl en stor psykisk påfrestning vid sidan om kunskapsförmedlandet. Kraven stiger med befattningen, och därför måste det förefalla både orinligt och orättvist för den som placerats i en högre befattning att inte kunna få någon lönemässig kompensation.

Herr talman! Jag vill också något beröra vakanslägets konsekvenser på utbildningen av våra värnpliktiga. Årligen utbildas cirka 54 000 rekryter, och dessutom befäls- och repövar omkring 102 000 man.

Hur ser nu de ansvariga militära befattningshavarna på utbildningsresultatet? Samtliga är oroad över utvecklingen. Flygvapenchefen betonar att rekryteringen av fältflygare och underbefäl visar en nedåtgående tendens. Detta är särskilt allvarligt sett mot bakgrund av övergången till Flygplan 35 vid jaktförbanden och moderniseringen av stridsledningen och bassystemet, som ställer stora krav på personalen.

Marinchefen konstaterar att resultatet av utbildningen trots bristen på stambefäl kan betecknas som i stort sett godtagbart; en del brister måste dock konstateras. Personalbristen har dessutom lett till en eftersläpning i krigsplanläggningen, som är en mycket viktig del av den militära verksamheten.

Arméchefen är kanske den mest kritiske. Han är inte nöjd med utbildningen, och han anser att orsaken till att utbildningsmålen inte har kunnat uppnås är befälsbristen. Han pekar bl. a. på de allvarliga följderna av att befälet tvingas fullgöra uppgifter för vilka man saknar tillräcklig erfarenhet och utbildning. Det leder till minskad effektivitet och till disciplinära problem.

En del militärområdeschefer har också höjt mycket kritiska röster. Roten till det onda är befälsbristen, framhålles samstämmigt från deras håll.

Herr talman! Jag håller med om att det dröjt ganska länge innan jag kommer till det svar som jag har fått, men jag vill nu något granska det.

Statsrådet konstaterar att tjänstgöringsförhållanden och lönevillkor är avtalsfrågor och att personal som vikarierar på högre tjänst kan erhålla vikariatslön. Ja, det är åtminstone i viss mån korrekt, men det är också en sanning med någon begränsning. Tjänstgöringsförhållandena är direkt beroende av personalläget, såsom jag tidigare har redovisat, och personalläget är ingen avtalsfråga.

Vikariatsersättningen skall jag i någon mån gå in på senare. För bara några dagar sedan hade vi en debatt här i kammaren om vikariatslöner för militära befattningshavare, och vi fick då en skarp anmaning av herr Lindholm att inte tafs på frågor som har med avtal att göra. Det har inte heller varit min avsikt, men det måste väl ändå vara tillåtet att tala om hur urusla löneförhållandena är.

Eftersom läget nu är så allvarligt måste någonting göras för att förbättra personalförhållandena inom försvaret. Jag tänker då helt och hållet på utbildningen. Dels måste åtgärder sättas in med snabb verkan för att hindra avgångarna från militär tjänst, dels måste åtgärder vidtas på längre sikt för att

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

göra det militära yrket konkurrenskraftigt i förhållandena till motsvarande befattningar inom det civila samhället.

På kort sikt bör man enligt min uppfattning göra en omDispositionering av tillgänglig personal från staber och skolor till utbildningen av värnpliktiga på förbanden. Det är militärernas sak, kanske statsrådet säger. Det är riktigt, men Kungl. Maj:t kan hjälpa till genom att minska anspråken på utredningar och planer. Det är många befattningshavare som tas i anspråk för dessa uppgifter.

Den debatt jag tidigare hänvisade till var föranledd av en motion av fru Jonäng m. fl. Motionen hade remissbehandlats. Försvarets civilförvaltning hade i avgivet yttrande tagit upp möjligheterna till bättre vikariatslöneförordnande i anslutning till Kungl. Maj:ts statstjänstemannastadga 15 §. Enligt denna kan om tjänstgöringen i den högre befattningen är av längre varaktighet vikariatslön utgå, vilket i så fall ger full lönekompensation för tjänstgöringen i den högre befattningen. Men för detta fordras att tjänstgöringen skall ha en varaktighet av mer än sex månader och att vederbörande har *behörighet* att inneha tjänsten i fråga. Det är det lilla ordet *behörighet* som alla hänger upp sig på och, herr statsråd, här finns en möjlighet att genom bestämmelser ge en vidare tolkning av detta begrepp.

Civilförvaltningen anser att i det nu rådande vakansläget starka skäl talar för att under vissa förhållanden förbättra förmånerna för personal som under längre tidsperioder tjänstgör på befattningar i högre lönegrad utan att ha formell behörighet för tjänsten i fråga. Civilförvaltningen skriver: »Beträffande armén, marinen och flygvapnet föreligger emellertid enligt bestämmelser i vederbörliga personalförteckningar möjlighet för civilförvalt-

ningen att efter förslag av försvarsgrenschefer på visst antal vakanta underofficers- och underbefälstjänster anställa civila ersättare och i samband därmed fastställa lönegrad.» Och den fortsätter: »Civilförvaltningen anser för sin del att en anordning i linje med denna måhända vore lämplig att pröva. Inom försvarsgren kunde därvid tillskapas möjlighet att där så är oundgängligen nödvändigt temporärt vakanssätta ordinarie militär tjänst mot att extra tjänst får inrättas i högst samma lönegrad. Kravet på behörighet och erforderlig kompetens synes härvid kunna bedömas mer fritt. Vid avvägningen av lönegrad synes vid sidan av denna bedömning i större utsträckning än vad för närvarande är fallet avseende kunna fästas vid den på erfarenhet och skicklighet grundade förmågan att lösa de med befattningen förenade arbetsuppgifterna.»

Ja, herr statsråd, här finns enligt mitt sätt att se en väg att gå när det gäller att på kortare sikt försöka få personalen att stanna kvar. Det var som sagt några enkla förslag på kort sikt. Jag är övertygad om att med den kapacitet på hjärnkontorets område som finns inom departementet och förvaltningarna finns det flera och andra åtgärder som kan vidtagas för att förbättra befälssituationen på kort sikt. Det skulle vara oerhört intressant att få höra om statsrådet har några på lager.

På längre sikt är jag överens med dem som anser att det är nödvändigt med en mera tidsenlig befälsordning inom försvaret. Beslut om befälsordning vid marinen och flygvapnet väntar vi fortfarande på. Dessa dröjsmål medför en befälsorganisatorisk splittning och oklarheter i befälskategoriernas utbildning, ställning och utnyttjande. Jag är av den uppfattningen att vi bör komma fram till en gemensam befälsordning för försvaret i dess hel-

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

het. Frågan får inte längre skjutas åt sidan. Om målsättningen för en sådan utredning skall vara två befälskårer eller en kår med två karriärer kan diskuteras, men att vi måste få en befälsordning som bättre ansluter till dagens situation och krav än vad den nuvarande gör torde vi kunna vara överens om.

Vad beträffar frågan om utbildning till underofficer och underbefäl, som statsrådet har svarat på, framgår det av svaret, att man äntligen har börjat att arbeta inom området. Jag skall inte orda mer om det, därför att jag betraktar svaret på den punkten som positivt. Låt mig endast peka på angelägenheten av att man vid detta arbete verkligen beaktar de ökade krav som ställs på den militäre läraren utbildningsmässigt, framför allt med hänsyn till den höjda utbildningsnivån inom samhället i stort.

Mitt anförande blev ganska långt, men det är ju ofta så, att varav hjärtat är fullt talar munnen. Men, herr talman, låt mig nu mycket kort sammanfatta för att jag inte skall förvirra begreppen för någon.

Vi måste för det första se till att åtgärder snabbt vidtas för att förbättra befälsläget inom försvaret. Det gäller åtgärder på kort sikt, det gäller alla nivåer, alla kårer, men främst underofficers- och underbefälskårerna. Vi måste för det andra förbättra arbetsförhållandena ute på förbanden bl. a. genom att få till stånd en bättre samstämmighet mellan arbete och ansvar och ersättningen för detta. Vi måste för det tredje vidta åtgärder på längre sikt för att förbättra rekryteringen och få personalen att stanna kvar i sitt yrke, och för detta krävs enligt min uppfattning en mera tidsenlig befälsordning.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Man skulle, när man hörde framför allt den första delen av herr Oskarsons anförande, kunna tro att vi praktiskt taget inte har befäl inom försvaret och att vi under den senaste tiden har kommit in i en situation som är ohållbar. Med anledning därav vill jag bara säga herr Oskarson, att befälsbristen i stort sett har varit densamma under de senaste tio åren. Det har skett några försämringar på officerssidan under den tiden, men i övrigt har vi under praktiskt taget hela den tid jag har varit försvarsminister haft svårigheter att rekrytera och behålla befäl, framför allt underbefäl.

Nu har herr Oskarson, som i kammaren brukar uppträda som talesman för försvarets personal i alla frågor, använt mycket starka färger när han skildrat situationen. Jag vill bara framhålla att befälsbristen är besvärande och försvårar utbildningen och att vi måste göra allt vad vi kan för att det inte skall bli sämre. Naturligtvis skall vi också försöka ordna så att alla de av riksdagen beslutade beställningarna blir besatta, vilket vi inte lyckats med under de senaste tio åren.

Jag skall inte diskutera lönefrågor här i kammaren. Vid flera tillfällen har jag offentligen uttalat, att en löneförstärkning är nödvändig för viss personal inom försvaret, men jag skall inte närmare gå in på den frågan. Jag hoppas att de pågående löneförhandlingarna kommer att göra det möjligt att bättre konkurrera om instruktörer för försvaret. Jag vill emellertid erinra herr Oskarson om att det inte bara är försvarets personal som inför löneförhandlingarna högljutt klagat över att lönerna är låga. Många andra statsanställda gör det — poliser, tullmän m. fl.

Förutom de nu pågående förhandlingarna på lönesidan är det en annan sak, som jag personligen hoppas och tror skall komma att betyda ännu mera, nämligen den omorganisation som mås-

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

te genomföras i samband med en eventuell ändring av pensionsåldrarna. Jag vet inte hur försvarets personal slutligen kommer att ställa sig till de förslag som där är på väg, men jag hoppas att förhandlingar om ändrade pensionsåldrar skall kunna upptas inom kort och att den omorganisation som då måste genomföras blir till gagn för utbildningen. Vi har detta väl förberett i försvarsdepartementet.

Vidare har arméchefen för arméns vidkommande föreslagit och satt i gång med åtgärder för att överflytta instruktörer till utbildningssidan för att förbättra situationen vid de förband där man har de flesta vakanserna. Sådana åtgärder är som sagt redan i gång.

En annan sak som jag också tror mycket på är den ändring i tjänsteställningen som träder i kraft under nästa år. Den förändringen kommer att ge underofficerare och underbefäl en helt annan tjänsteställning inom organisationen än nu. De kommer då att bli officerare. Vi slopar personalkategorierna underofficerare och underbefäl. Det tror jag kommer att få den största betydelsen för rekryteringen. Om jag fattade rätt nämnde herr Oskarson inte den saken, som jag tror är den viktigaste åtgärden i sammanhanget.

Slutligen begärde herr Oskarson att alla som vikarierar på högre tjänst skall få vikariatstillägg samt att det farliga ordet behörighet som nu förekommer — vi hade som bekant för kort tid sedan en diskussion om den saken här i kammaren, och jag lyssnade uppmärksamt på hela den debatten — skulle tas bort. Vi skulle alltså mjuka upp kravet på behörighet. Vi håller inom departementet — efter den i denna kammarförda debatten — på att undersöka frågan. Herr Lindholm har självfallet rätt när han säger att ett avtal är ett avtal och inte kan rubbas. Jag är emellertid medveten om att myndigheterna har en del uppslag, som möjligen kan leda till

en uppmjukning av bestämmelserna. Jag vågar inte lova något om detta, men jag vill understryka att vi håller på att studera frågan. Under alla förhållanden bör personalorganisationerna ta upp dessa frågor vid de förhandlingar som pågår.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Ja, herr statsråd, jag skall inte på något sätt förneka att det sedan länge rått befälsbrist. Å andra sidan måste också herr statsrådet hålla med om att den nu är större och mer besvärande än den varit tidigare.

Det har vidare tillkommit en faktor, som heller inte är obekant för statsrådet, nämligen det nya utbildningssystem som vi införde för några år sedan. Det framhölls i propositionen härom att det skulle komma att ställas större krav på de utbildningsresurser som står till förfogande för att det nya systemet skulle ge ett bättre utbildningsresultat utan någon förlängning av utbildningstiden.

För att detta skall bli möjligt måste man, herr statsråd, öka insatserna på utbildningsområdet, och den viktigaste resursskapande faktorn är därvidlag god tillgång på befäl. Alltså på grund av införandet av det nya utbildningssystemet, som ställer större krav på befälet, är följaktligen situationen nu sämre än tidigare.

Jag vill i likhet med statsrådet uttrycka den förhoppningen att löneförhandlingarna verkligen skall ge ett gott resultat för de kategorier, vilkas behov jag i denna debatt särskilt har understrukt. Att även andra kategorier, såsom tull- och polistjänstemän och de flesta övriga statstjänstemän inte har det bättre ställt kan inte få leda till att man inte skulle ha rätt att påtala de verkliga problem som förekommer inom det av mig berörda området. Det bör snarare leda till att även de har behov av att få det bättre.

Svar på interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

Sedan pekar statsrådet på bl. a. den tjänsteställningsorganisation som skall komma. Den är i och för sig bra, åtminstone i vissa avseenden, men låt mig ändå säga att även om detta löser en del frågor om benämning, grad och kårtillhörigheter, och därigenom inverkar positivt på trivseln, vilket inte på något sätt bör förringas, så kommer det dock inte att medföra att ifrågavarande befattningshavare placeras i högre lönegrader eller får mer i lön än för närvarande. Eftersom jag har påtalat just att det är detta som är ett av de stora problemen, kan jag inte finna att det blir någon absolut lösning på detta område genom att vi får en ny tjänsteställningsorganisation inom försvaret.

De höjda pensionsåldrarna skall ge möjlighet att utnyttja personalen längre, säger statsrådet. Det kan jag hålla med om. Det tror jag på.

Slutligen vill jag konstatera det glädjande i att statsrådet har börjat titta på 15 § i statstjänstemannastadgan angående det lilla ordet *behörighet*. Det ställer verkligen till mycket besvär och förtret. Eftersom civilförvaltningen, som efter vad jag förstär dock är sakkunnig på detta område, har den positiva uppfattningen att man bör kunna komma fram den vägen genom en generösare tolkning av begreppet *behörighet*, hoppas jag att den där översynen, herr statsråd, sker snabbt och att den snabbt leder till resultat. Detta var en av de åtgärder som jag efterlyste på kort sikt. Eftersom avtappningen på befäl är stor — varje dag är jag frestad att säga — är det verkligen angeläget att dessa åtgärder vidtas omgående.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Försvarsministern inbjöd mig att delta även i denna debatt, men jag skall inte hålla något längre anförande. Jag skall bara göra ett tillägg till vad som här tidigare diskuterats. Detta tillägg har anknytning till

den långa och ambitiösa redogörelse som herr Oskarson har lämnat beträffande befälsläget och förhållandena inom försvarets utbildningsapparat.

Jag vill ge herr statsrådet rätt på en punkt. Herr statsrådet sade att det inte framförts någon kritik mot repetitionsövningarna. Jag noterar detta, även om jag fått andra uppgifter. Chefen för armén säger faktiskt i sin årsredogörelse att repövningarna har gett mycket god effekt, och han ger ett särskilt erkännande åt »repubbarnas» ansvarskänsla och goda anda, och jag tycker att detta också bör tillföras debatten. Jag tror att detta är viktigt, men jag är ängslig för att om samma befälsbrist som försvarsministern angett och som varat under tio år skall fortsätta under ytterligare fem eller tio år, blir läget verkligen oroande, och det är då som jag ansett mig böra ta upp frågan om försvarsviljan.

Jag vill sluta med att citera också en annan årsrapport, nämligen den slutrapport som chefen för Bergslagens militärområde har lämnat. Rapporten berör inte repetitionsövningarna utan han talar om de värnpliktiga — och det är allvarligt nog. I ett referat av denna rapport heter det: »Och det är just de värnpliktigas negativa upplevelse av den militära utbildningen som starkt oroar milochefen. Den otillräckliga effekten av utbildningsarbetet kommer dem att tappa viljan att göra sitt bästa. Den skapar en kritisk inställning till armén, fastslås det i rapporten. Det är en iakttagelse som, menar vi, befälet måste ha gjort för bra länge sedan. Befälsbristen,» säger kommentatorn, »är ju av gammalt datum.»

Vad som här anförts är jag mycket oroad över, ty det är ytterst de värnpliktigas inställning, såsom milochefen här säger, som påverkar försvarsviljan i fred.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. militär
personals uppträdande

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wachtmeister har frågat mig, om jag avser att i den under tryckning varande soldatinstruktionen intaga absolut klara och otvetydiga bestämmelser för militär personals uppträdande, så utformade att aktningen för uniformen återställs, samt vilka åtgärder jag i övrigt ämnar vidtaga för att råda bot på i interpellationen nämnda missförhållanden.

Jag stöder helt överbefälhavarens i interpellationens inledning citerade hälsningsord till krigsmakten om betydelsen av krigsmäns uppträdande.

De föreskrifter som soldatinstruktionen grundar sig på, dvs. Tjänstereglementet för krigsmakten, är helt klara och otvetydiga. Smärre ändringar i vad avser militär personals uppträdande gjordes 1968, och några nya ändringar är inte planerade.

De bestämmelser som finns i uniformsbestämmelserna och de som avses införas i soldatinstruktionen är också klara och otvetydiga.

I den mån man behöver reglera detaljer för att få en enhetlig tillämpning i vissa situationer ankommer det på de militära cheferna att göra detta.

Det faller också på de militära cheferna att utbilda sitt befäl så att det är klart vilka skyldigheter och rättigheter befälet har och vad som åligger de värnpliktiga. Det är möjligt att man i denna fråga på sina håll påverkats av uppgifter i massmedia om de kommande bestämmelserna i soldatinstruktionen.

Herr Wachtmeister ifrågasätter vidare, om man inte inser sambandet mellan befälsbristen och den militära arbetsmiljön. Jag är väl medveten om att dagens truppbefäl arbetar i en situation där bl. a. bristen på rutinerad personal

är besvärande. Särskilda åtgärder vidtas också för att underlätta arbetet för truppbefälet. I motsats till herr Wachtmeister ser jag positivt på de strävanden till ökat medinflytande som görs i form av s. k. värnpliktsriksdagar, förbandsnämnder m. m. Detta ger ett naturligt förhållande mellan befäl och värnpliktiga som jag anser bidra till gynnsam arbetsmiljö och inre disciplin.

Vidare anförde:

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret och framför allt för det positiva som ligger i att statsrådet stöder överbefälhavaren i hans yttrande om vikten av det personliga uppträdandet. Däremot var det inte lika roligt att av resten av svaret få höra att försvarsministern tydligen tycker att allting är bra och att i den mån någonting brister det mest är befälets skuld. Det är här som en avgrund öppnar sig mellan vad försvarsministern anser om allt det förträffliga och hur det verkligen är för dem som skall tillämpa reglementena i praktiken.

Chefen för armén anmälde i sin rapport för utbildningsåret 1968/69 att de nya föreskrifterna inte medfört någon förbättring i de påtagliga bristerna i soldaternas uppträdande och att befälet på grund av föreskrifternas utformning kände stor osäkerhet och obenägenhet att ingripa. Militärbefälhavaren i Kristianstad har anfört att förhållandena inte är till gagn för krigsmaktens anseende, och han säger vidare att de varken befrämjar effektivitet eller trevnad i det dagliga arbetet. Vid förbandschefsmöten inom militärområdena har det krävts klara bestämmelser. T. o. m. kadetterna på Karlberg har begärt att chefen för armén skall tolka de enligt försvarsministern klara och otvetydiga bestämmelserna. Men inte ens kadetterna kunde nöja sig med de svar de fick utan begärde nya, mindre luddiga svar för att använda ett modernt ord. Om

Svar på interpellation ang. militär personals uppträdande

jag inte tar fel skall de få detta svar i dag eller i morgon. Jag hoppas att de blir litet tydligare än de tidigare.

Bland alia utvikiningsbrudar i Fib-aktuellt fanns i somras en fyrsidig artikel om soldaternas uppträdande, enligt vilken t. ex. händerna i byxfickorna, duande av befäl, uppträdande utan huvudbonad och mycket annat numera är tillåtet. Av mina reglementen kan jag inte utläsa att så skulle vara fallet.

Enligt 1967 års upplaga av Svensk soldat skall reglerna för uppträdande vara desamma som inom det civila livet. Men där finns ju inga normer. Uppträdandet är väldigt olika inom olika grupper av samhället. Inte ens försvarsministern kan väl gärna vara ovetande om att de normer för det civila livet, som tillämpas av snusPELLARNA och lurvpudlarna på Sergels torg, vida skiljer sig från dem som han och jag följer.

Jag behöver inte här gå in på hårlängden. Man bara frågar sig vilken dag soldaterna kommer att uppträda med små röda sidenband i håret och — som jag tror det stod i Grönköpings veckoblad — med flätor. Kan man i dag förbjuda sådant? Nej, det kan man inte. Men hur håret skall vara friserat är nog en sak som vi kan tvingas tänka närmare på.

Hårlängden i sig själv spelar, som jag framhåller i min interpellation, ingen roll. Man hänvisar till att de gamla karolinerna var långhåriga av bara den, men det var soldater det. Då vill jag framhålla att hygienien väl har gått litet framåt sedan dess. Det är av hygieniska skäl man kräver att håret skall vara kort. Måhända går det bra med långt hår i fredstid, men hur blir det i ett krigsläge med dessa långa kalufser som drar till sig ohyra av alla slag. Man har redan sett glimtar i pressen om att lössen är tillbaka igen till följd av det långa håret. Vi vet att löss hörde till långt hår förr i tiden. I Röde Orm tror jag sägs det t. ex., att det stod illa till med den som hade blivit slagen, ty nu

började t. o. m. lusen lämna honom.

Av hygieniska skäl mer än av praktiska skäl kan det långa håret vara farligt. Men nu är det accepterat, och frågan är bara hur det skall se ut när det är vårdat. Vem skall med de osäkra normer som finns i det civila livet avgöra vad som skall gälla för soldaterna?

Vad försvarsministern säger om de militära chefernas skyldigheter att utbilda sitt befäl så att allting blir klart ger knappast någon ledtråd. Ty vilka chefer är det? I praktiken har det blivit så att avgörandet måste ske ända nere på plutonchefsnivå. Är det underligt då att ingenting sker? Tankarna leds till en passus i reglementet som någon — jag tror att det var amiral Krokstedt — nyligen citerade: »Chef får inte genom obestämda uttryck lämna åt underställda chefer att fatta beslut för vilka han själv har att ta ansvar.»

Sammanfattningsvis vill jag säga att föreskrifterna för soldaternas uppträdande inte är klara och otvetydiga för dem som skall tillämpa dem. Det kanske finns anledning att hoppas att vår nye överbefälhavare tar initiativet till deras förtydligande. Men gör han inte det, är det väl försvarsministerns sak att se till att det sker någonting. Därför hoppas jag att försvarsministerns uttalande, att några nya ändringar i 1968 års tillägg till reglementena inte är planerade, inte är definitivt. Det måste ske någonting, jag upprepar det, eftersom det visat sig att den nuvarande utformningen inte är till fyllest.

När jag märker försvarsministerns ljusblåa syn på saken, vill jag förorda någon form av repetitionsövningar för försvarsministrar, så att de kommer ut till förbanden och får följa det dagliga livet, inte såsom inspekterande, ty det vet vi är något helt annat, utan som man i ledet. Då tror jag att försvarsministern skulle få en något annan syn på det hela.

Försvarsministern skall, enligt vad som framgår av dagens tidningar, resa

Svar på interpellation ang. militär personals uppträdande

till Sovjet. Jag hoppas att vi efter den resan inte bara får höra talas om samtal i vänskaplig anda och vad det brukar heta utan att vi också får höra litet om hur soldaterna ser ut, hur de uppträder och vilka regler som gäller för dem. Försvarsministern har onekligen på grundval av sin långa erfarenhet utsikter att även vid ett kort besök märka någonting där — i motsats till alla riksdagens nöjesresenärer till olika länder för att studera frågor, som de inte eller bara helt flyktigt känner till.

Det är inte roligt att behöva höra utländska observatörer tala om att »det räddaste de är för» är att deras soldater skall se ut som en svensk soldat. Detta är ingen oväsentlig fråga. Den som inte sköter sin kropp, sin uniform och sitt uppträdande kommer inte heller att sköta materielen.

Så några ord om den militära arbetsmiljön. Försvarsministern säger att jag är negativ mot värnpliktsriksdagen. Han måste vara något av en tankeläsare, ty jag har inte nämnt det ordet. Jag har talat om stormöten och en del andra saker, men just värnpliktsriksdagen har jag inte nämnt. Emellertid är det alldeles riktigt gissat, åtminstone i vad avser vissa av värnpliktsriksdagens uttalanden och beslut. Det framgår dock inte för en utomstående i vilka avseenden försvarsministern ämnar följa dessa beslut. Jag hoppas att han t. ex. inte följer ett sådant beslut som att tjänstereglementets bestämmelser i fråga om val av kompaniassistent — att till sådan bara får väljas den som gjort sig känd för medborgarsinne och laglydnad — skall strykas, vilket värnpliktsriksdagen begärde. Den som skall tillvarata de värnpliktigas intressen bör i alla fall lyda våra lagar och ha sinne för vad medborgarskapet innebär.

Vad beträffar den militära arbetsmiljön finns det andra saker att göra som inte kostar någonting. Truppbefälet känner sig nedvärderat i förhållande till personalen i stabstjänst. Befälet ute på

trupp har i dag en långt mer maktpåliggande uppgift än förr i tiden. Nu gäller det inte bara att skapa soldater med ett militärt kunnande långt större än under tidigare, nära nog idylliska förhållanden; i dag gäller det att skapa soldater som har förmåga att ta initiativ i svåra lägen och det gäller att skapa kondition hos den numera mest mopedåkande ungdomen — och allt detta på ett sådant sätt att de värnpliktiga får en positiv inställning till försvaret.

Det gäller att inte bara underlätta tjänsten utan också att uppmuntra befälet. Detta är inte bara en lönefråga — att befälet känner sig uppmuntrat, att man visar det någon tacksamhet kan komma till uttryck också t. ex. på det sättet att man ger en honnörsbefordran. Där är försvarsministern tyvärr ytterligt snål — det vet vi alla. Han är så snål att det hela får ett sken av godtycke; man kan inte vara rättvis när man ger så få honnörsbefordringar. Det finns exempel på att en kapten, som fått majors avsked och som i många år därefter haft stabstjänst och inte sett en soldat, blivit överstelöjtnant i armén under det att brigadchefskompetenta regementsofficerare aldrig blivit det. Det är sådana saker som ger ett tråkigt intryck.

Till sist vill jag bara knyta an till vad herr Oskarson sade om effektiviteten i den militära tjänsten. Jag har ganska nyligen haft förmånen att föra mitt ordinarie förband. Jag kan betyga den positiva vilja som finns, det enstående soldatmaterial som vi har. Men det är sämre beställt med utbildningen för bataljonscheferna och det högre befälet när det gäller att föra förband. Där är akilleshälen i VU-60-systemet. På 18 dagar skall först ges grundrepetition för soldaterna, sedan eventuellt omskolning och därpå förbandsutbildning på olika nivåer. Det blir så litet tid över för bataljonschefen att utbilda sig att han, om t. ex. en övning går dåligt, aldrig hinner göra om den. Pro-

Svar på interpellation ang. militär personals uppträdande

grammet måste gås igenom i en fruktansvärd fart. Jag skulle vilja hemställa till försvarsministern att han tänker litet på detta. Den frågan kan vi naturligtvis inte lösa här, men för effektivitetens skull är det viktigt att en förbandschef efter en tjänstgöring vet med sig att »nu kan jag detta till nästa gång» och inte behöver säga att »nu tror jag mig veta hur det skall vara, men det skulle ha varit bra roligt om jag hade haft tid på mig för att se om det fungerar ordentligt». Den möjligheten har man inte i dag. Vi kan naturligtvis inte förlänga tjänstgöringstiden utöver 18 dagar bara för detta, men på något sätt bör frågan kunna lösas.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det var klart att det skulle hetta till i debatten när herr Wachtmeister kom upp i talarstolen.

Det var ganska egendomligt att först höra hur illa det är ställt inom försvaret, bland annat i fråga om de enskilda soldaternas uppträdande, för att sedan på slutet få höra att herr Wachtmeister själv nyligen har varit ute på ett förband och att truppen där var förträfflig. Varför inte hålla också den första delen av anförandet i den andan i stället för att bara stå här och klanka på det svenska försvaret?

Jag är tillräckligt ofta ute på förband och har tillräckligt god kontakt med de svenska värnpliktiga för att våga göra uttalanden om dem. Möjligen bör riksdagsmän av modell ä ge sig ut på förbanden och se hur försvaret fungerar. Det är inte rättvist att härvidlag generalisera på det sätt som herr Wachtmeister gör. Vi har bra värnpliktiga, tekniskt kunniga, lätta att sätta på svåra uppgifter, i de flesta fall mycket arbetsvilliga och disciplinerade vid en jämförelse med andra länders värnpliktiga. De svenska styrkor som har deltagit i FN-tjänst — vi har haft 30 000 värnpliktiga i sådan tjänst; det är ju

det enda praktiska tillfälle vi har att göra jämförelser — har alltid fått goda vitsord av företrädare för andra länders försvarsmakter.

Att sedan dagens ungdom inte har samma sinne för den disciplinära betydelsen vid uppträdande i uniform kan vi konstatera. Men i tjänsten, när det gäller att utföra ett uppdrag, att lära sig den nya moderna försvarsmaterielen, är de värnpliktiga förträffliga, och det är det väsentliga.

Herr Wachtmeister har frågat mig om bestämmelserna är tillräckligt klara och otvetydiga. Jag säger att de är tillräckligt klara. Det finns ingen anledning att ändra på dem. Skulle de vara oklara, kommer väl överbefälhavaren att föreslå ändringar. Men dessa bestämmelser, tillkomna 1968, var resultatet av ett stort arbete inom försvarsmakten, och förslaget var framlagt av överbefälhavaren.

Som exempel tog herr Wachtmeister hårlängden, och han aktualiserade på nytt en diskussion som jag trodde var avslutad. Inom försvarsmakten önskar man nämligen allmänt få slut på denna diskussion i en estetisk fråga som den svenska ungdomen i dag har en alldeles bestämd uppfattning om. Vi kan inte, med tanke på att vi måste ha arbetsvilliga värnpliktiga, fastställa ett speciellt militärt hårmode. Vi anser inte heller att det behövs. Att soldater går omkring på samma sätt som de gör i det civila med långt hår kan vi ogilla — personligen tycker jag inte alls om det. Men de får göra det, och de är ofta utomordentliga soldater. Jag har sett dem komma ur stridsvagnarna sedan de gjort förträffliga skjutningar mot rörliga mål. Vad spelar det då för roll, herr Wachtmeister, om håret är litet långt? Det är väl vad de har under håret som är det viktigaste för oss inom försvarsmakten.

Nej, med tanke på de uppgifter vi ålägger dessa unga värnpliktiga kan vi i dag inte bara tänka på slätstrukenhe-

Svar på interpellation ang. militär personals uppträdande

ten i utseendet i första hand, herr Wachtmeister, då kommer vi inte långt, och vi skulle inte heller åtnjuta någon respekt i utlandet heller för en sådan armé.

Herr talman! Eftersom jag har tvingats syssla så mycket med dessa frågor, skulle jag vilja tränga djupare in i detta ämne och peka på vad som för några år sedan tvingade överbefälhavaren att ur de föreskrifter för uppträdande, som vi här talar om, taga bort en mängd tidigare bestämmelser om uppträdande, anmälningar, disciplin osv. Orsaken var att dessa föreskrifter förde med sig så mycket som av de värnpliktiga uppfattades som kitslighet. Bestämmelserna stod också så litet i överensstämmelse med det tänkesätt som den generation av värnpliktiga fått med sig, som oftast kommer direkt från en skola, där man inte längre upprätthåller någon auktoritet utan där fostern är en fostran till självständigt tänkande och handlande. Det är sannerligen inte lätt för våra instruktörer, som tar hand om dessa ungdomar, att få dem att acceptera den nödvändiga disciplinen.

Men vi får dem att acceptera den nödvändiga disciplinen, om vi begränsar våra bestämmelser till det som är absolut nödvändigt för att få ut militär effektivitet ur utbildningen. Där har vi satt gränsen. Självfallet upprätthålls den disciplin som är nödvändig för ett militärt kollektivt handlande. Den militära utbildningen måste ha auktoritära inslag — det kommer vi aldrig ifrån — och när det gäller dessa har vi inte släppt efter. Detta är högst väsentligt.

Jag vidhåller att bestämmelserna är klara — att de sedan inte alltid efterlevs är en annan sak, herr Wachtmeister; det kan jag också klandra.

Herr Wachtmeister läste ur soldatinstruktionen och citerade den passus där det sägs att man skall uppträda städat på samma sätt som i det civila livet. Men soldatinstruktionen slutar inte där,

utan den fortsätter så här:

»Alltså:

Uppträd snyggt och trevligt. Iaktta god hållning. Håll inte händerna i fickorna. Använd inte svordomar och råa ord osv.»

Det är i stort sett samma uttryck som fanns i de gamla bestämmelserna. Det är alltså inte riktigt att säga att vi suddat ut bestämmelserna i sådan utsträckning att vi bara hänvisar till hur man uppträder i det civila livet. Men vi menar att det skall finnas ett samband mellan uppträdandet i det civila livet och uppträdandet i det militära; det skall vara korrekt i båda fallen. Det är därför vi har vågat göra den hänvisningen.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! På den här senaste punkten om händerna i fickorna är det någonting som inte stämmer. I FiB-Aktuellt nr 25 sägs det att det enligt allra senaste utkomna reglemente är tillåtet att ha händerna i fickorna, ty det står ingenting om att det skulle vara förbjudet. Enligt den tidningen som väl i varje fall står försvarsministern närmare än mig skall det alltså vara tillåtet. Det är sådana saker som sätter myror i huvudet på befälet. Jag nämnde bara det där med hårlängden som en sak som vi har accepterat och därför inte skall ta upp en debatt om nu. Men vad händer under eventuella svåra förhållanden när hårlängden blir ett problem ur hygienisk synpunkt. Då kan det bli besvärligare.

Försvarsministern nämnde att vi skall tillämpa det civila livets trevliga och korrekta uppförande även i det militära. Det svåra är bara att veta hur man tolkar begreppet ett trevligt och korrekt uppträdande. Det behövs en bestämmelse uppifrån om det. Försvarsministern blev förgrymmad över att jag efter att ha börjat mitt förra anförande i positiv anda och därefter talat om hur illa ställt det var med de värnpliktigas upp-

Svar på interpellation ang. militär personals uppträdande

trädande till sist beskrev vilka bra soldater jag haft att göra med senast jag var inkallad. Det var inte inkonsekvent utan berodde på att de sistnämnda soldaterna fått sin utbildning innan de nya bestämmelserna kommit. De hade haft klara regler att gå efter under sin utbildning och visste vad som gällde. Numera är bestämmelserna vaga och osäkra.

Försvarsministern säger att jag bara klankar på försvaret när jag påtalar dessa saker. Han menar att förhållandena är bra som de är och inte behöver föranleda några åtgärder. Tyvärr kan jag inte dela försvarsministerns uppfattning. Försvarsministern underkänner i sitt svar praktiskt taget allt vad de militära cheferna nedifrån och upp har uttalat. Samtliga militärbefälhavare utom en har hos ÖB påtalat bristfälligheten i bestämmelserna, att dessa måste förtydligas, bli klara och enhetliga. Det är det som skall ske, och det räcker inte att åberopa vår FN-trupp som exempel på hur bra bestämmelserna är. Där har man ju helt annan personal än värnpliktiga i allmänhet. Det är frivillig personal som har intresse för sin uppgift. Ingen tvångsuttas till den tjänstgöringen. Enligt vad flera av våra FN-chefer meddelat mig gäller dessutom helt andra bestämmelser för truppens uppträdande där än vad som gäller här hemma. Att FN-truppen uppträder bra är alltså inte alls något belägg för att de vaga bestämmelser vi har här hemma skulle vara tillräckliga.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Nu förstär jag varför herr Wachtmeister har kommit fel på vissa punkter när han tar sina uppgifter ur FiB-Aktuellt. Läs soldatinstruktionen! Där står i motsats till i FiB-Aktuellt och i eventuellt andra tidningar: Håll inte händerna i fickorna! Att sedan soldaterna ändå håller händerna i fickorna, liksom troligen också herr

Wachtmeister och jag gjorde när vi fullgjorde vår värnplikt, det är ju klart. Denna bestämmelse måste man emellertid hålla på i vissa situationer, då man anser att soldaterna skall iakttä ett korrekt uppträdande. Genom att bestämmelsen finns kan man då se till att soldaterna inte har händerna i fickorna.

Många bristfälligheter i utbildningen och i fråga om vissa soldaters uppträdande har anmälts i försvarsgrenschefernas årliga utbildningsrapporter. Så har det alltid varit. Jag har gått igenom en lång rad sådana rapporter, och det är egentligen bara ordalagen som växlar. Förhållandena har kommit att uppmärksammas på ett alldeles särskilt sätt nu, men jag tror inte att någon försvarsgrenschefer skulle vilja få sina rapporter tolkade så generellt som skett här i kammaren vid flera tillfällen i dag. Dessa rapporter innehåller dessutom otvetydigt också uppgifter om de *goda* sidorna, nämligen de värnpliktigas stora kunnskap — framför allt deras tekniska kunnskap — vilket underlättar placeringen av värnpliktiga, som man under en kort tid kan utbilda för att handha tekniskt kvalificerad materiel — något som man utomlands ofta har särskild, fast anställd personal för men som vi på grund av personalbristen kan låta våra kunniga värnpliktiga sköta. Detta är en stor sak. Man bör inte bortse från det och bara ta hänsyn till den kritik som naturligtvis förekommer — och som alltid har förekommit — om att det råder onykterhet ibland, exempelvis när truppen är under förflyttning till hemorten, eller vad det nu kan vara. Sådana saker förekommer tyvärr inom varje årsklass. Detta är alltså inget nytt. Jag skulle inte heller vilja påstå att det har blivit sämre nu än det varit förut.

Bestämmelserna har omarbetats och år 1968 anpassats bättre till vår tid. Jag är medveten om att det finns officerare, vana vid de äldre bestämmelserna, som ogillar de av ÖB Torsten Rapp före-

Svar på interpellation ang. militär personals uppträdande

slagna ändringarna 1968, men jag vill erinra om att överbefälhavaren Torsten Rapp, när han avgick för några månader sedan, steg fram och förklarade, att detta varit det svåraste han haft att syssla med: personalfrågorna, förhållandet bland de värnpliktiga, den nya ungdomen. Men han tar hela ansvaret för de förenklingar som har införts i de disciplinära bestämmelserna därför att han anser att detta är det enda sätt varpå befälet kan få samarbeta med de unga värnpliktiga med fullt förtroende. Han har genom dessa bestämmelser underlättat detta samarbete.

Det ställer emellertid i sin tur stora krav på befälet, men vi kommer nog inte ifrån att om vi skall kunna ha en värnpliktsarmé i fortsättningen så måste vi nog anpassa våra utbildningsmetoder till de värnpliktiga ungefär så som vi har gjort under de senaste åren. Av den anledningen har en av mina uppgifter under de senare åren varit att försöka övertyga ledande militärpersonal om att dessa bestämmelser är riktiga och att vi bör försöka göra det bästa möjliga av dem.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag skall överlämna ett exemplar av FiB-Aktuellt till herr försvarsministern — jag hoppas att han bland brudarna där skall hitta den artikel jag återoppar.

Det är inte jag som har påstått att allt som står där skulle vara sant, utan vad jag har sagt är att *där står* att det skall vara så; jag kan däremot i mina reglementen inte finna att det skulle vara riktigt. Men soldaterna som har läst detta under sommarens värnplikts-tjänstgöring har kommit till sitt befäl och sagt: Titta vad som står här! De har påtalat, att FiB hänvisar till reglementet och säger att det väl måste vara sant, och befälet har inte vågat ingripa därför att bestämmelserna har varit så »luddiga» att det inte funnits några klara besked att hänvisa till.

Det är just det som är det allvarliga. Jag vill upprepa detta. Befälet — samtliga, från den lägsta graden och uppåt till den högsta — har ansett att det inte går att fortsätta på det viset utan sagt att man måste ha klarare linjer att följa.

Jag konstaterar att försvarsministerns uppfattning och min inte riktigt går att förlika. Han har absolut inte någon förståelse för min, som väl delvis innebär någonting av uppmaningen: »Se morsk ut, min gosse, så springer ryssen för dig!» Soldaternas utseende och uppträdande betyder nämligen oerhört mycket när det gäller utlandets sätt att bedöma vår försvarsmakt. Det är inte roligt att t. ex. i Karlskrona, där vi har många utländska örlogsbesök varje år, se utlänningsarna med skräckslagen häpnad betrakta vad som kommer fram på gatorna och som påstås föreställa svenska sjömän.

Jag skulle i fråga om just vad uppträdandet utåt betyder för krigsmaktens anseende vilja hänvisa försvarsministern till att på kommandoexpeditionen plocka fram en handling från 1938, daterad i oktober om jag inte minns fel. Det är visserligen långt tillbaka i tiden, innan andra världskriget brutit ut. Det är en rapport från militärattachén i Paris, där han talar om hur han och samtliga övriga militärattachéer bedömde den franska armén just med ledning av soldaternas dåliga uppträdande på Champs-Élysées. Den rapporten är säkerligen inte bortkammad, som det heter på UD-språk, utan bör ligga kvar.

Det är något av det vi bör tänka på i vårt land. Vi är fullkomligt överens om att vår krigsmakt skall ha en avskräckande innebörd. Den skall avskräcka annan makt från att kränka vår neutralitet. Då är det inte minst väsentligt att vederbörande har den uppfattningen att där är en krigsmakt som ser bra ut och alltså kan förmodas

Svar på interpellation ang. planerad utvidgning av Tofta skjutfält

också vara bra. Det är det jag menar inte är betydelselöst.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag känner till den där synen såsom motivering till att man bör hålla styvt på en mängd disciplinära regler, som eljest inte har stöd i det allmänna medvetandet. Herr Wachtmeister skall inte tro att det i dag, med den teknik som används inom det militära försvaret, blir avgörande om en soldat uppvisar långt hår eller, som svenska och amerikanska soldater gör, går och »sladdrar» litet med armar och ben. Tro inte att något främmande land på denna grund bildar sig ett bestående omdöme om vårt försvar. De vet mycket väl att det är helt andra faktorer som är avgörande för vår försvarsmakts möjlighet att verka.

Den syn som herr Wachtmeister har håller på att luckras upp och blir till och med förlegad inom nästan alla försvarsmakter.

Det är klart att herr Wachtmeister som officer gärna skulle se truppen uppträda som den gjorde låt oss säga för 30, 40 år sedan, men jag tror inte att det är möjligt. Vad herr Wachtmeister måste finna sig i är dock att, även om uppträdandet inte är precis detsamma som tidigare, är handlandet, kunnandet och viljan kanske till och med bättre än tidigare.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Nej, herr försvarsmister, jag kräver inte att förbanden skall uppträda precis som de gjorde för 30, 40 år sedan. Jag har själv pojkar, och jag vet hur förhållandena är. Vad jag menar med disciplinens roll är att somliga saker bör vara så hårt drillade i fredstid att de kan fungera i krig, när det är livsfara. Att fältdisciplinen fungerar bra på fälttjänstövningar, är en sak, men vi vet inte hur den fungerar i krig. Men så myc-

ket vet vi i alla fall att en hård fredsdisciplin fungerar bättre under verkliga krigsförhållanden än vad en dålig disciplin gör. Drillen av vissa handgrepp, drillen av hur utrustningen skall skötas är bara ett par exempel på vad som hänger ihop med denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. planerad utvidgning av Tofta skjutfält

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Franzén i Träskumla har frågat mig om jag är villig att lämna en redogörelse för aktuella framtidsplaner beträffande Tofta skjutfälts utvidgning.

Jag vill till att börja med erinra om att jag den 22 maj 1967 som svar på en interpellation av herr Franzén beträffande militära övningsområden inom Stenkumla kommun anförde att vissa översiktliga undersökningar pågick av möjligheterna att förbättra övningsområdena för Gotlands regemente (P 18). Olika alternativ till nya eller utvidgade övningsområden hade undersökts. Ett av dessa alternativ berörde Stenkumla kommun. Något ställningstagande till frågan inom arméledningen hade dock inte skett vid denna tidpunkt. Det var därför inte möjligt att bedöma om och när en utvidgning av övningsområden skulle kunna bli aktuell eller vilken omfattning en eventuell sådan utvidgning skulle kunna få.

Undersökningar om möjligheterna att förbättra övningsområdena för P 18 har fortsatt även efter 1967. Den utredning som gjorts beträffande olika alternativ granskas för närvarande av chefen för

Svar på interpellation ang. planerad utvidgning av Tofta skjutfält

armén och fortifikationsförvaltningen. Enligt vad jag inhämtat har något ställningstagande ännu inte skett. Ett förslag till markanskaffning i syfte att förbättra P 18:s övningsmöjligheter beräknas dock komma att inges till Kungl. Maj:t inom det närmaste halvåret. Det är inte möjligt att redan nu bedöma vilket alternativ som kan komma att föreslås. Så mycket kan dock sägas att förslaget kommer att avse markanskaffning av sådan omfattning att jag kommer att hänskjuta förslaget till försvarrets fastighetsnämnd för yttrande. Fastighetsnämnden kommer därvid — såsom numera alltid sker vid alla större markförvärv — att ta kontakt med och lämna orientering om förslaget till såväl läns- och kommunalmyndigheterna som de enskilda markägarna. Då nämnden enligt sina direktiv har att pröva både de militära och de civila intressena, kommer självfallet markens värde från såväl jordbruks- som fritidssynpunkt att beaktas. Kungl. Maj:t och riksdagen får därefter ta ställning i vanlig ordning.

Jag vill särskilt betona att de gjorda undersökningarna avser markanskaffning för P 18:s övningar utan skarp ammunition. Det är sålunda inte fråga om en utvidgning av själva Tofta skjutfält för skarpskjutningsändamål även om förslaget skulle avse mark i närheten av eller i anslutning till det nuvarande artilleri- och pansarskjutfältet. En eventuell markanskaffning kommer därför inte att medföra att marken — såsom sker med mark för skarpskjutningsändamål — avstängs för allmänheten. Den kommer att kunna användas av allmänheten för fritidsändamål, t. ex. som strövområde. Goda erfarenheter av sådant utnyttjande av övningsmark föreligger från olika delar av landet.

Herr Franzén har framhållit den olust och osäkerhet som undersökningar om militära markförvärv kan skapa hos berörda markägare samt uttalat önskemål om att planerade markförvärv redovisas

öppet och med full insyn för de berörda människorna. Innan ett konkret markförvärvsförslag kan läggas fram av de militära myndigheterna måste som regel ett stort antal alternativ undersökas. Om samtliga av dessa alternativ berörda markägare skulle orienteras om pågående undersökningar skulle säkerligen långt större irritation bli följden eftersom många alternativ aldrig blir aktuella.

Vidare anförde:

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Statsrådet framhöll i början av svaret att en interpellation i frågan har framställts en gång tidigare, nämligen 1967, och det är alldeles riktigt. Ärendet har alltså diskuterats från år 1966 eller 1967 och diskuteras fortfarande 1970. Av svaret att döma har tydligen projekteringen nu fortskridit längre än 1967.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om en sak bland andra. Statsrådet säger att det finns olika alternativ. Vilka är de olika alternativen? Kan även andra områden än det som ligger vid Tofta skjutfält komma i fråga för utbyggnad? Ordet alternativ återfinns nämligen på flera ställen i svaret. Det är ju inte endast fråga om marken, utan det gäller också människor och bostäder inom området. Hur kommer det att bli i framtiden i dessa avseenden? Kan skjutfältet komma att utbyggas utan att användas till skarpskjutning? Man frågar sig varför då inte ett skarpskjutningsområde på nästan 5 000 tunnland kan användas för övningar med lös ammunition?

Sedan säger statsrådet att det kan skapa irritation om man yppar vilka alternativ man räknar med, men den irritationen finns redan nu efter förhandlingar som pågått från 1966 till 1970. Frågan har ju nu avancerat så långt att förslag snart kommer att läg-

Svar på interpellation ang. planerad utvidgning av Tofta skjutfält

gas fram för Kungl. Maj:t.

Om statsrådet därför något bättre kunde förklara hur det kommer att förfaras med denna mark, så skulle jag vara tacksam.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag är ledsen för att jag inte kan lämna några ytterligare besked. Jag känner inte till vilka olika alternativ man arbetar med inom denna myndighet. Det sägs där bara att man arbetar med olika alternativ; några förslag till Kungl. Maj:t om markinlösen har inte presenterats. Detta ärende blir ju så småningom en riksdagsfråga. Vi kan inte utan riksdagens beslut utvidga detta övningsfält för P 18 i den omfattning som man tydligen kommer att föreslå framdeles. Vi får vänta.

Inte heller kan jag förklara varför behandlingen av detta ärende har tagit så lång tid. Förmodligen har armén att räkna med vissa anslag för markanskaffning, och då har väl dylik varit mera aktuell vid andra regementen. Följaktligen har man fört fram förslag därom. Riksdagen fattar ju varje år ett eller två beslut rörande skjut- eller övningsfält. Det har väl helt enkelt inte funnits pengar för att föreslå en utvidgning i detta fall. Men tydligen ingår det i planerna att en utvidgning även här kommer att föreslås så småningom.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! En fråga som man ställer sig är, om marken och bostäderna på denna kommer att inköpas och om det berörda området helt kommer att utrymmas, när det skall användas som skjutfält. Jag hoppas också att det kommer att dröja innan de anslag, som hittills inte skulle ha räckt till för detta ändamål, kommer att kunna tas i anspråk härför.

Jag vill också påpeka hur oroliga de människor känner sig, vilka är bosatta

inom det berörda området. Det förekommer ju alltid en viss hemlighetsfullhet i sammanhang som dessa, men man brukar ändå inte kunna undvika att det uppstår resonemang, som gör att folk blir oroade. Det vore därför angeläget att få något större klarhet i detta spörsmål så snart som möjligt.

Gotlänningarna skulle nog helst se att planerna på utvidgningen av skjutfältet skrinlades. Vi vill inte ha fler områden av denna typ på Gotland. Jag tycker att det område som nu disponeras för övningarna skulle vara tillräckligt. Jag kan inte bestämt påstå detta, eftersom jag inte är någon militär expert, men jag tycker att det borde förhålla sig så.

Ingen av ägarna av marken i anslutning till Tofta skjutfält vägrar att ställa den till förfogande för övningar utanför detta fält. Militära fordon kör redan nu på enskild mark från P 18. Också staten äger genom domänverket en del av den angränsande marken. Militärerna kan alltså redan nu transportera sina pjäser direkt in till Tofta skjutfält. Det förekommer inte heller mellan å ena sidan militärerna och å andra sidan markägare och andra invånare i området några missförstånd, som inte kan uppläras.

Jag ställer ännu en gång frågan om avsikten är att fastigheterna skall inlösas och området utrymmas. Det är inte trevligt att i en så vacker bygd som den det gäller på det ena trädet efter det andra se anslag med texten »Militärt område», »Fridlyst område» eller »Obehöriga äger ej tillträde». Jag förstår att det är nödvändigt, om det kommer att skjutas skarpt, men det vore inte lyckligt om det berörda området helt skulle utrymmas och inhägnas på det sätt som angivits.

En annan fråga som många gånger framställts till mig i den berörda kommunen är, såsom också sports, huruvida en av de vackraste kyrkorna, den i Västerhejde församling, kommer att hamna innanför det utvidgade skjutfältet. Detta

Svar på interpellation ang. planerad utvidgning av Tofta skjutfält

låter otroligt, men i militära sammanhang kan ju så mycket inträffa.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Vad vi här talar om är riksdagsfrågor. Om övningsområdet skall utvidgas eller inte är en fråga som riksdagen avgör. Ärendet har inte kommit så långt att jag känner till mer än att de militära myndigheterna på ön håller på med undersökningar. Deras förslag skall bearbetas av försvarets fastighetsnämnd, där riksdagsmän ingår som ledamöter, och sedan av försvarsdepartementet, av regeringen och slutligen av riksdagen.

Det kan hända ganska mycket under tiden. Om det föreslås att övningsråden skall utökas på ett sådant sätt att kyrkor, gamla kulturbyggnader osv. kommer i farozonen, brukar det hända att regeringen och riksdagen säger nej.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Ärendet är nog en god bit på väg, när de militära experterna har sagt att det är nödvändigt att anskaffa den mark jag talade om. Det blir kanske rätt svårt att bromsa dem.

Försvarsministern sade själv att P 18:s övningsområde skall förbättras och att förslag beräknas bli ingivet till Kungl. Maj:t inom det närmaste halvåret. Jag finner det oroande att ärendet är så nära sitt avgörande utan att inte ens kommunen och de människor som bor inom området har fått reda på vad det är fråga om. Jag hoppas att det medan utredningen ännu pågår skall befinnas icke vara nödvändigt att ta detta stora område i besittning. Min erfarenhet är den att när ett ärende kommit hit till riksdagen går ingen emot vad militären och försvarsministern föreslår.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Av herr Franzéns i Trä-

kumla anförande skulle man kunna få den uppfattningen att alla förslag som kommer från militära experter och militära myndigheter säger vi ja till i försvarsdepartementet och regeringen, och sedan för vi förslagen vidare till riksdagen. Det är emellertid inte så. En noggrann prövning sker och många gånger blir svaret nej. De militära myndigheterna får göra om sina förslag.

Det är möjligt att kommunerna inte känner till det nu aktuella förslaget, men inte heller vi inom försvarsdepartementet har ännu sett något förslag. Vi vet bara att de militära myndigheterna på Gotland undersöker detta. De säger att de kommer med förslag om ett halvår. Hur detta förslag ser ut, vet vi dock inte.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Kan det vara tillfredsställande att utredning pågår utan att befolkningen och inte ens försvarsministern vet om det? Åtminstone inte jag är tillfreds med detta.

Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Så fungerar hela den svenska statsapparaten. Myndigheternas skyldighet och rättighet är ju att förbereda förslag till Kungl. Maj:t. När regeringen har fått dessa förslag, övertar regeringen ansvaret.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Kan det vara principiellt riktigt att de militära myndigheterna har sådana befogenheter att de skall kunna föreslå att enskilda egendomar så småningom skall bli skjutfält, fastän ingen av de människor som bor inom området har möjlighet att få veta när detta skall ske?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. användningen
av sötvattendragen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Antonsson har frågat om jag är beredd att inom ramen för den fysiska riksplaneringen eller på annat sätt låta verkställa en skyndsam utredning om hur de mera betydande sötvattendragen skall användas för olika ändamål för att därmed koncessionsnämnden för miljöskydd skall ha tillgång till erforderligt underlag för en samlad bedömning av lokaliseringsfrågan vid sin tillståndsprovning av projekt som avser att utnyttja ifrågakvarn vattendrag.

Herr Antonsson har vidare frågat om jag är beredd att — om 4 § miljöskyddslagen inte skulle ge koncessionsnämnden rätt till den utvidgade lokaliseringsbedömningen — snarast lägga fram förslag till sådan ändring av miljöskyddslagen som krävs för att koncessionsnämnden skall kunna bedöma den samlade lokaliseringsfrågan.

Naturvårdsverket har i slutet av oktober hemställt att regeringen tillsätter en utredning om skogsindustriernas utbyggnad i södra Sverige, varvid hänsyn bör tas till både miljöfrågorna och frågor i övrigt som berörs av utbyggnaden. Regeringen har för avsikt att låta företa den begärda utredningen, vilken kommer att omfatta den del av landet där utbyggnadskravet är störst.

Vad gäller herr Antonssons andra fråga vill jag framhålla att före beslut i ett ärende skall koncessionsnämnden sörja för fullständig utredning. Samråd skall ske med bl. a. statliga och kommunala myndigheter. Naturvårdsverket, länsstyrelsen och hälsovårdsnämnden hörs i alla ärenden. Genom kungörelseförfarandet har enskilda intres-

senter och organisationer möjlighet att framföra erinringar vid nämndens sammanträden som regelmässigt hålls på den ort där det ansökta företaget skall förläggas. Koncessionsnämnden har vidare möjlighet att förordna sakkunnig för särskild utredning.

Ett väsentligt led i tillståndsprovningen är tillämpningen av miljöskyddslagen 4 §. Där föreskrivs följande: »För miljöfarlig verksamhet skall väljas sådan plats att ändamålet kan vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad.» Vid tillämpningen av bestämmelsen måste uppenbarligen hänsyn kunna tagas bl. a. till de intressenter som i likhet med ägaren till det planerade företaget behöver utnyttja recipienten för befintlig eller förutsedd industriell eller kommunal verksamhet. Koncessionsnämnden har alltså möjlighet att i väsentliga delar göra de avväganden i lokaliseringsfrågan som herr Antonsson avser. Miljöskyddslagen ger utrymme för en mycket vid tillämpning. Härvid är naturligtvis utredningsmaterialets allsidighet av väsentlig betydelse. Den tidigare nämnda utredningen kommer att underlätta koncessionsnämndens ställningstaganden.

Vidare anförde

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengtsson för interpellationssvaret.

Det är inte min avsikt att dra i gång en stor debatt kring denna i och för sig viktiga fråga — detta av den anledningen att interpellationssvaret är så positivt. Statsrådet Bengtsson säger ju att regeringen kommer att tillsätta den utredning som jag har hemställt om i min interpellation och som naturvårdsverket har begärt angående skogsindustriernas utbyggnad i södra Sverige och att man skall ta hänsyn till både miljövärdfrågorna och frågor i övrigt som berörs av denna utbyggnad.

Svar på interpellation ang. en översyn av bestämmelserna om lärares tjänstledighet för studier

Om jag får lov att framföra ett personligt önskemål till statsrådet i ett par frågor som är oss båda näraliggande skulle jag vilja att man i samverkan mellan statsmakterna, näringslivet och myndigheterna bevarar Lagan som ett rent sötvattendrag. Det är en av de få älvar vi har i södra och västra Sverige som ännu är ett rent vattendrag. Beträffande Nissan vill jag framföra det önskemålet — jag föreställer mig att det sammanfaller med statsrådets bedömning — att den nya Hyltefabriken, som i och för sig är mycket välkommen till området, måtte planeras så, att man kan bevara badlivet vid kusten utanför Halmstad och nedåt längs hela Laholmsbukten. Detta gäller naturligtvis inte bara Hyltefabriken, utan det samma kan sägas om skogsägarnas fabriker.

Jag tackar än en gång för det positiva innehållet i interpellationssvaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på interpellation ang. en översyn av bestämmelserna om lärares tjänstledighet för studier**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig om jag är beredd medverka till att nya, klara och entydiga bestämmelser utformas i fråga om lärares tjänstledighet för studier samt reglerna för lön med B-avdrag i sådana fall, så att dessa till sin tolkning blir likformiga och entydiga för hela landet.

När det gäller att ta ställning till önskemål från lärare inom det allmänna skolväsendet om ledighet för studier måste man skilja mellan frågor

om beviljande av tjänstledighet och frågor om vilka förmåner som kan utgå under tjänstledigheten. Sistnämnda frågor regleras i kollektivavtal. Enligt gällande avtal (AST) utgår under tjänstledighet för studier B-avdrag under viss tid om arbetsgivaren finner studierna angelägna från tjänstesynpunkt. Det ankommer på länskolnämnd att pröva studiernas angelägenhetsgrad beträffande lärare vid skolor under nämndens inseende.

I samband med att prövningsrätten delegerades från skolöverstyrelsen till länskolnämnderna utgav överstyrelsen år 1964 på grundval av då gällande bestämmelser ett cirkulär i vilket lämnades en redogörelse för tidigare praxis vid behandlingen av ansökningar om tjänstledighet med B-avdrag för studier. Detta cirkulär har sedermera upphävts, men frågor sammanhängande med tjänstledighet genomgår regelmässigt vid skolöverstyrelsens årligen återkommande konferenser med länskolnämnderna. Skolöverstyrelsen har likväl uppmärksammat att det på grund av den utveckling som ägt rum inom skolväsendet ändå finns behov av att på nytt meddela anvisningar för prövning av B-avdragsfrågor och avser att under innevarande läsår meddela riktlinjer härom.

Fråga om och för hur lång tid tjänstledighet skall beviljas prövas av arbetsgivaren, dvs. för anställda inom delstatsunderstödda kommunala skolväsendet av skolstyrelsen. I ett cirkulär (1970:388) om tjänstledighet med C-avdrag m. m. har Kungl. Maj:t nyligen meddelat anvisningar om tjänstledighet för studier. Cirkuläret avser i första hand tjänstledighet med C-avdrag men torde för bedömningen av tjänstledigheten kunna vara vägledande även när tjänstemannen samtidigt ansöker om viss löneförmån. Av cirkuläret framgår att skolmyndighet vid prövning av tjänstledighet måste beakta bl. a. ar-

Svar på interpellation ang. en översyn av bestämmelserna om lärares tjänstledighet för studier

betsläget i skolan samt möjligheten att få lämplig vikarie.

Skolstyrelserna har i regel en mycket positiv inställning till tjänstledighet för studier. Avslag på sådana ansökningar är sällsynta. Endast när det gäller innehavare av de till lärarutbildningen knutna särskilda ordinarie lärartjänsterna och de särskilda arvodes-tjänsterna som handledare iaktas en mer restriktiv hållning, vilket står i överensstämmelse med den mening som skolöverstyrelsen givit uttryck för.

I samband med de senare årens skolreformer har vid olika tillfällen meddelats beslut, enligt vilka vissa kategorier av lärare generellt har medgetts tjänstledighet med oavkortad lön eller B-avdrag. Senast i år har statens avtalsverk föreskrivit att bl. a. yrkeslärare och gymnasiingenjörer i anledning av läroplansrevisionen för grundskolan skall åtnjuta B-avdrag under tjänstledighet för vidareutbildning.

Lärare som är missnöjda med skolstyrelsens eller länskolnämnds beslut i fråga om tjänstledighet respektive förmåner under tjänstledighet kan besvära sig över beslutet.

Av vad jag sagt framgår dels att det finns anvisningar som kan tjäna till ledning vid skolstyrelsernas prövning av ansökningar om tjänstledighet för studier, dels att skolöverstyrelsen avser att utge nya anvisningar för prövning av B-avdragsfrågor. Enligt min mening bör inte och kan central myndighet knappast utfärda mera detaljerade bestämmelser på detta område. Man riskerar då att binda skolmyndigheternas handlande på ett inte önskvärt sätt.

Den av interpellanten efterlysta likformigheten och entydigheten bör i övrigt enligt min mening på detta område, liksom på många andra inom förvaltningen, så långt det är möjligt skapas genom den praxis som utformas inom ramen för besvärsinstitutet.

Vidare anförde

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för det utförliga svaret på min interpellation. I stort sett är jag för närvarande nöjd med svaret.

Min avsikt med interpellationen var inte att klaga över icke beviljade tjänstledigheter utan mera ett försök att åstadkomma större likformighet över hela landet när det gäller bedömningen.

Utbildningsministern säger i sitt svar att sedan det år 1964 utgivna cirkuläret nu har upphävts har frågan angående tjänstledighet behandlats vid skolöverstyrelsens årliga konferenser med länskolnämnderna. Enligt uppgifter som jag har fått har dessa konferenser dock inte lett till önskad likformighet i bedömningen. Det är därför med tillfredsställelse jag noterar att statsrådet Carlsson i sitt svar säger att skolöverstyrelsen på grund av utvecklingen på skolområdet anser att det finns behov av att på nytt meddela anvisningar för prövning av B-avdragsfrågor. Jag noterar också att man under innevarande läsår har för avsikt att meddela dessa riktlinjer. Utan att ha läst dem hoppas jag att anvisningarna får en sådan utformning att de — kombinerat med de möjligheter som finns inom besvärsinstitutionen — skall kunna tillgodose de önskemål om entydighet som jag tagit upp i interpellationen. Skulle den framtida utvecklingen i praktiken visa på något annat, finns det ju möjligheter att återkomma. Jag hoppas slutligen också att vederbörande myndighet följer upp resultaten av de anvisningar som nu på nytt kommer att meddelas i den här frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 46,

statsutskottets utlåtanden nr 202—207, bevillningsutskottets betänkande nr 66, bankoutsutskottets utlåtanden nr 69, 76 och 77, första lagutskottets utlåtanden nr 66, 67 och 69—78, andra lagutskottets utlåtanden nr 90—92, tredje lagutskottets utlåtanden nr 77, 78 och 88, jordbruksutskottets utlåtanden nr 38 och 48—50 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 69, 74 och 77—79.

§ 10

Herr ANDRE VICE TALMANNEN
yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras dels första lagutskottets utlåtande nr 69 närmast efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, dels allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 74 närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 91, dels jordbruksutskottets utlåtande nr 38 närmast efter samma utskotts utlåtande nr 50.

Denna hemställan bifölles.

§ 11

Till bordläggning anmäldes
bevillningsutskottets betänkande nr

62, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner;

bankoutsutskottets utlåtande nr 70, i anledning av motioner angående företagsdemokrati;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274), m. m., jämte motioner, och

nr 89, i anledning av motioner om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.12.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 8 december

Kl. 10.30

§ 1

Svar på interpellation ang. utvidgning av rätten till visst skatteavdrag

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har i interpellation frågat mig om jag är beredd vidta sådana åtgärder att det stöd, som ges vissa kategorier i form av särskilt avdrag på skatten med 1 800 kronor, redan från det nya skattesystemets ikraftträdande kan utnyttjas även av dem som har låg eller ingen inkomst.

Sådana åtgärder som fru Nettelbrandt åsyftar var föremål för riksdagens bedömning under innevarande års vårsession i samband med beslutet om nytt skattesystem. Riksdagen avvisade då dessa åtgärder. Jag avser inte att föreslå någon ändring i systemet.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Egentligen skulle jag kunna fatta mig mycket kort och kunde kort och gott säga: Jaså. Därmed skulle jag göra herr talmannen glad samtidigt som jag gjorde finansministerns svar rättvisa. Men jag tycker att det vore synd att vara så kortfattad, eftersom jag har väckt denna fråga just därför att jag hoppades att finansministern skulle vilja tänka om på denna punkt, så att vi fick en ändring för de människor som är i alldeles speciellt stort behov av det skatteavdrag på 1 800 kronor det här är fråga om. Finansministern har ju efter valet tänkt om på så

många andra punkter, och då tycker jag att också de människor det här gäller kunde bli föremål för en omprövning som ledde till att de inte ställdes helt utanför.

Jag skulle ha förstått finansministerns svar mycket bra, om jag i min interpellation hade tagit upp hela det förslag som vi från mittenpartierna presenterade under våren, då vi ville göra en omkonstruktion av avdraget så att det blev ett bidrag. Jag hoppas att finansministern har observerat att jag här inte har dragit upp hela den frågeställningen utan bara begränsat frågan till om finansministern avser att finna någon teknik med vars hjälp, även de hemmafrufamiljer och ensamstående med barn som har särskilt låg inkomst också får del av det avdrag på skatten med 1 800 kronor som det här gäller. Jag har aldrig trott att det varit finansministerns avsikt att just dessa människor skulle undantagas; jag har betraktat det som en ren lapsus. Och då vore det ju av värde om vi gemensamt kunde finna en lösning som klarade ut frågan för deras del.

När frågan om den individuella beskattningen diskuterats tidigare har det rätt mycket stor enighet om att vi skulle försöka finna övergångsordningar som gjorde att de som förut haft en förmånlig beskattning tack vare giftermål inte skulle speciellt komma i kläm. Man kan naturligtvis fråga om de hustrur som levt lång tid i äktenskap och nu har svårigheter att gå ut på arbetsmarknaden är de som alldeles speciellt behöver hjälp därför att de inte kan ta förvärvsarbete, eller om det är deras män som behöver hjälp därför att de

Svar på interpellation ang. utvidgning av rätten till visst skatteavdrag

under så många år har haft den utomordentliga service som hustrurna svarat för. Det är en fråga som är väl värd att ställas under debatt, men jag skall inte göra det i dag. Jag har vid något tidigare tillfälle sagt att jag hyser förståelse för att finansministern med utgångspunkt i de mera könsrollsreaktionära synpunkter som jag tror att han omfattar inte ser på den frågan riktigt på samma sätt som vi gjort och gör i mittenpartierna. Men för dagen gäller det som sagt bara de människor som blivit ställda utanför rätten att göra det avdrag som vi här talar om och som egentligen uppfyller de kriterier som borde vara tillräckliga för att de skulle få detta stöd.

Nu kan finansministern svara att det ju också i det gamla systemet var så att människor med särskilt låga inkomster inte fick del av denna speciella favorisering skattevägen. Det är riktigt. Om man bara gör jämförelser med det gamla systemet och försöker lappa över där, så finns det ingen anledning att ta upp denna fråga.

Jag har emellertid sett frågan så att vi i det stora skattepaketet skulle söka komma till rätta med snedheter på olika punkter. En av de verkliga snedheterna var ju att den särskilda skattelättnaden blev större ju högre upp man kom i inkomstläge. Längst ned fick man inget alls. Man har nu avskaffat den första snedheten, men den andra finns alltså kvar.

Om man undersöker hur mycket ifrågavarande personer förlorar, finner man att det faktiskt inte är oväsentliga belopp. Vi redogjorde i vår motion för att en ogift person, t. ex. en ogift kvinna — det är ju oftast denna kategori av ensamstående som ensamma sköter om sina barn, även om det också finns manliga vårdnadshavare av denna typ — med t. ex. 8 000 kronor i inkomst förlorar 1 248 kronor på att hon inte kan få del av 1 800-kronorsavdraget i dess helhet. Det torde vara ett faktum

att hon behöver dessa pengar mycket mera än en ensamstående person med barn, som har 70 000, 80 000 eller 100 000 kronor i inkomst. Jag skulle ha varit glad om finansministern något hade utvecklat sin motivering för att låginkomsttagaren inte får del av detta stöd.

De människor som har så låga inkomster som det här gäller är å huvudets och kroppens vägnar fullt normalt utrustade — det hoppas jag att vi är fullt överens om — men de har på grund av att de har sina barn att sköta svårigheter att ta arbete i sådan utsträckning som är nödvändig för att de skall få del av det mera — tillåt mig säga det — schabloniserade stöd som finansministern har infört.

Finansministern sade i våras när denna fråga behandlades bl. a. följande:

»Det finns naturligtvis en del människor som tjänar mindre än 10 000 kronor, men har man arbete något så när året runt — och det har man — så befinner sig årsinkomsterna även om man ser på de lägsta löntagarna i detta land inte oväsentligt över 10 000 kronor. Det kan vem som helst övertyga sig om.»

Sedan finansministern fällde detta yttrande har låginkomstutredningen framlagt sitt betänkande. Även om jag vet att finansministern var ytterligt häpen när dess siffror presenterades, torde det ändå för dagen vara obestriddigt, att det finns ett ansevärt antal människor som har så låga inkomster som nu är berörda. Det torde också vara klart att många av dessa fall utgörs av ensamstående mödrar och att anledningen till att de saknar större förvärvsmöjligheter är att de måste sköta sina barn.

Finansministern gjorde i en helt annan fråga ett inlägg i skattedebatten, vilket jag tillåter mig att citera vid detta tillfälle, eftersom det utgör ett synnerligen bra argument för att göra något åt det berörda förhållandet i den

Svar på interpellation ang. utvidgning av rätten till visst skatteavdrag

riktning som jag önskar. Finansministern sade nämligen då om vårt förslag beträffande vårdnadsbidrag, att det inte alls var säkert att det bästa sättet att stödja barnfamiljerna var att breda ut bidraget jämntjockt för allihop. Finansministern uttryckte sig på följande sätt:

»Skall man i den här ömtåliga prioriteringsfrågan — där man slåss om pengarna från alla olika håll och de i regel inte räcker till vad man önskar, om man skall föra en riktig finanspolitik — breda ut en viss given summa till alla familjer oavsett deras inkomster? Om ett statsråd har barn under sju år; är det då riktigt att vederbörande skall ha 500 kronor extra för sina småttningar och att dessa pengar skall betalas av alla de människor som börjar betala skatt när deras inkomst överstiger 4 500 kronor?»

Ja, om vi överför dessa ord till dagens diskussion, skulle jag med finansministerns resonemang kunna säga: Om ett statsråd har en hustru, är det då riktigt att vederbörande skall ha 1 800 kronor extra för denna hemmahustru och att dessa pengar skall betalas av alla de människor som börjar betala skatt när deras inkomst överstiger 4 500 kronor? Den frågan är väl så berättigad i dagens diskussion som tidigare. Det är bara att därtill lägga att i detta fall får de som är med och betalar, om de har särskilt låg inkomst, inte ens del av dessa oducerade 1 800 kronor. De får alltså vara med och betala till statsrådet — som finansministern talar om — utan att det ens är säkert att de får del av stödet.

Det finns, såvitt jag kan förstå, i det skattesystem som riksdagen på finansministerns förslag har antagit två kriterier för att få dessa 1 800 kronor. Det ena är att man är gift och har en make utan inkomst eller med en inkomst under ett visst belopp, det andra att man är ogift och har barn. Jag vill ställa frågan: Är inte finansministern beredd att ändå tänka om på denna punkt och

ge även dem, som uppfyller något av dessa båda kriterier men dess värre har litet för låg inkomst, del av detta generella stöd?

Låt mig till sist tillägga, herr talman, eftersom ekonomiska realiteter onekligen har stor betydelse för finansministern och skall ha det, att stödet kostar totaliter, för statsråd och andra med goda inkomster, 1 miljard 750 miljoner kronor, och det skulle kosta knappt 100 miljoner att göra det tillägg som erfordras för att hjälpa dem som har de låga inkomsterna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har en benägenhet att blanda ihop skattepolitik och socialpolitik. Jag svarar rent skattepolitiskt och hänvisar till det beslut som riksdagen har fattat.

Fru Nettelbrandt började sitt inlägg med att säga, att egentligen skulle hon kunna inskränka sig till ett ja. När jag lyssnade till fru Nettelbrandt hade jag en känsla av att fru Nettelbrandt skulle vinna på om hon följde denna sin första ingivelse — och hon skulle vinna ännu mera om hon kompletterade med ett tack för svaret.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Om det kan glädja finansministern vill jag så gärna tacka för svaret. Men uppriktigt sagt var det ju inte mycket att tacka för, och jag vet inte om man blev mera upplyst av det anförande som finansministern höll nyss.

Det är egentligen ganska typiskt att när vi tar upp en sakfråga som ändå betyder rätt mycket för de människor det gäller — och det är inte så få — blir det inte någonting av seriös penetrering av sakfrågan utan just sådant här tal om att personligen skulle den och den vinna på det och det. Tänk, herr finansminister, jag tycker inte att det intressanta är vad man personligen

Svar på interpellation ang. utvidgning av rätten till visst skatteavdrag

vinner eller förlorar på — vi sitter enligt min mening här i riksdagen för att driva på de frågor som vi tycker det är riktigt att driva på. Och det får vi lov att göra oavsett om vi förlorar på det eller vinner på det personligt eller politiskt. Det är, enligt mitt sätt att se, en tvingande nödvändighet för en riksdagsman att arbeta på det viset.

Det lilla av rent sakligt bemötande som förekom från finansministerns sida gick ut på att jag skulle ha en benägenhet att blanda ihop skattepolitik och socialpolitik.

Jag begär inte att man skall ta upp hela frågan om bidrag i stället för avdrag igen, eftersom riksdagen redan avslagit den, men ett sätt på vilket man skulle kunna lösa denna fråga, om man inte vill gå in på den väg vi skisserade i vårens förslag, vore t. ex. någon form av negativ skatt för dessa människor. Denna form används i andra delar av världen, där den inkluderats i skattesystemet. Jag tycker inte att vi i Sverige är så suveräna att vi så att säga kan sätta oss på våra höga hästar och säga: Att sätta punkt just där och inte gå in på en sådan lösning i skattesystemet är det absolut riktiga. Det viktigaste är väl i alla fall resultatet. Finansministern som onekligen har sinne för realiteter borde väl vara villig att ta upp den saken.

Under valrörelsen sades så mycket och skrevs så mycket i alla de debattfakta som finansministern och hans parti gav ut. Det hette där att våra förslag framför allt gällde för höginkomsttagarna.

Hur är det i detta fall? Vem är det som på denna punkt talar för höginkomsttagarna och vem talar för låginkomsttagarna? Det är ett radikalt fel att de som har särskilt låga inkomster blir ställda utanför, jag upprepar det. Även om finansministern blir ledsen eller irriterad tycker jag det är angeläget att vi rättar till detta. Jag kommer att fortsätta på den vägen.

Om jag är riktigt orienterad i fråga om socialpolitiken kan inte de människor, som blir utan 1 200, 1 100 eller 800 kronor eller vad det nu kan vara och verkligen har behov därav, gå till de sociala myndigheterna och be att få kvittera ut motsvarande belopp. De blir helt enkelt utan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Efter ett första inlägg fullt av personliga insinuationer mot finansministern skrudar sig nu fru Nettelbrandt i dygdens klädnad och säger: Vi skall väl diskutera sakfrågorna.

När fru Nettelbrandt nu t. o. m. tackade för svaret, visade det sig att uppfostran kanske inte är alldeles omöjlig ens när det gäller fru Nettelbrandt. I fortsättningen blir det kanske litet mindre av de där personliga insinuationerna som framkom i det första och ledande inlägget.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag har hört av pedagoger att om man överskridit en viss ålder det inte lönar sig med uppfostran över huvud taget. Jag vet inte om kammarens ledamöter i finansministerns inlägg kunde höra något enda ord av sakargumentation i den fråga det här gäller.

Jag tycker att alla de kvinnor, vilkas män har låga inkomster, alla de ensamma mödrar som är helt normalt utrustade å huvudets och kroppens vägnar men ändå har det dåligt ställt, skall vara medvetna om att detta är finansministerns behandling av dem i en fråga där alla andra — många av oss här inbegripna — bara generellt kan kvittera ut ett rätt ansenligt belopp.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Sakdebatten i denna fråga gjordes undan i våras med utförliga diskussioner både för och emot.

Svar på interpellation ang. rätt till avdrag vid taxeringen för kostnader vid dialysbehandling i hemmet

Sedan måste jag efter fru Nettelbrandts senaste inlägg bara konstatera att min optimism om bättring torde ha varit en för tidigt utställd växel.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Finansministern säger att sakdiskussionen i denna fråga gjordes undan i vårens debatt. Jag ber, herr talman, att få citera vad finansministern i denna kammare sade när denna fråga skulle diskuteras:

»Naturligtvis skulle jag kunna tala om hemmamakebidraget, som jag från många synpunkter betraktar som en sämre lösning. Men tiden lider, och om det är någon av kammarens värderade ledamöter som är så intensivt intresserad av denna detalj i skatteförslaget hänvisar jag till det preliminära riksdagsprotokollet från första kammaren,» — som vi inom parentes sagt då självfallet ännu inte hade fått — »där jag har utvecklat mina synpunkter härpå. Jag tycker det är litet påfrestande att dra alltsammans en gång till bara för att glädja fru Cecilia Nettelbrandt».

Herr talman! Detta var alltså vårens seriösa diskussion i denna fråga i andra kammaren, som dock fortfarande ägde bestånd.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Jag ber om ursäkt, herr talman, om det här börjar bli litet påkostande. Men första kammaren tillhör onekligen riksdagen, och om jag utvecklar en längre sakmotivering i första kammaren och hänvisar till protokollet, bör jag väl i rimlighetens namn inte bli beskylld för att ha undvikit en sakdebatt.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp vad finansministern sade i första kammaren

på just den här punkten, men jag rekommenderar det till läsning för kammarens ledamöter och finansministern.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på interpellation ang. rätt till avdrag vid taxeringen för kostnader vid dialysbehandling i hemmet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har i interpellation frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att omkostnader för dialysbehandling i hemmet skall utgöra avdragsgilla kostnader vid taxeringen.

De kostnader som fru Kristensson åsyftar är hänförliga till levnadskostnader som kan beaktas inom ramen för det extra avdraget, som efter prövning kan utgå vid nedsatt skatteförmåga. Avdrag för dialyskostnader i hemmet kan alltså redan nu medges i de fall inkomsttagarens skatteförmåga påverkas i mera betydande utsträckning. Någon särbehandling i skattehänseende av dessa kostnader anser jag inte böra komma i fråga.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! För att inte riskera att glömma att tacka för svaret skall jag börja med det: Tack för svaret, herr finansminister! Svaret vittnar emellertid antingen om en viss kallsinnighet, vilket jag ändå har svårt att tro, eller också om en bristande insikt, vilket möjligen kan vara fallet.

I min interpellation hade jag beskrivit den situationen som de njursjuka hamnar i, som inte har möjlighet att få vård på sjukhus utan vårdas i hemmet. Jag nämnde därvidlag att den av

Svar på interpellation ang. rätt till avdrag vid taxeringen för kostnader vid dialysbehandling i hemmet

offentlig huvudman erbjudna njursjukvården kostar inte mindre än 80 000 kronor per år och patient. Den enskilde vidkänns då ingen utgift, utan samhället bär hela kostnaden. För den patient, som inte kan få plats på sjukhus för denna behandling utan i stället vårdas i hemmet och har möjlighet att skaffa den apparatur som där behövs, har samhället en kostnad på 20 000—25 000 kronor. Också det är i och för sig mycket pengar, men samhället gör i alla fall en väsentlig besparing genom att patienten i fråga kan vårdas i hemmet. Patienten själv har däremot ganska betydande omkostnader för behandlingen. Det är kostnader för ett särskilt rum som måste avdelas för apparaturen, det är kostnader för el- och vattenförbrukning och det är självfallet kostnader för någon person som måste biträda vid behandlingen.

Nu är läget det att sjukhusresurserna är helt otillräckliga, och det är alla medvetna om. Därför kan inte alla de som i och för sig skulle vilja ha behandling på sjukhus få detta, utan blir hänvisade till behandling i hemmet. När sådana patienter begärt att deras omkostnader skall vara avdragsgilla vid beskattningen har dessa framställningar avslagits med motiveringen att det är fråga om levnadskostnader, för vilka avdrag medges endast vid väsentligt nedsatt skatteförmåga. Man har inte bedömt att sådan nedsättning av skatteförmågan förelegat. Situationen är alltså den att den patient som, frivilligt eller därför att han inte har haft något alternativ, tar ansvaret för att sköta en behandling som normalt anses vara rent klinisk drabbas av en betydande kostnad. Samtidigt gör han en insats för att avlasta sjukhusen och sänka vårdkostnaderna.

Finansministerns svar innebär bara en hänvisning till det avdrag som medges vid nedsatt skatteförmåga. Eftersom vi erfarenhetsmässigt vet att så-

dana avdrag inte beviljas annat än i rena undantagsfall innebär svaret att situationen kommer att bli oförändrad. Någon särbehandling anser finansministern inte motiverad.

För det första kan man konstatera att taxeringsmyndigheternas bedömning är mycket ojämn; någon patient har kanske beviljats något avdrag, men det torde vara undantagsfall. För det andra talar de rättsfall som finns om mycket stor restriktivitet. De personer som behandlas i hemmet har vissa möjligheter att förvärvsarbeta och tillför därigenom samhället vissa inkomster. Men de får ingen ersättning för sina sjukvårdskostnader, vare sig från sjukvårdshuvudmannen — om jag bortser från ersättning för apparatur — eller från försäkringskassan, och de får inte ens göra avdrag för sina omkostnader.

Anser finansministern det rimligt att man ökar progressiviteten i beskattningen för just denna typ av inkomsttagare som har stora kostnader för sin sjukvård? Kan det vara en rimlig inställning? Det talas i riksdagen från alla håll så vackert om handikappade, om rehabilitering och om att vi alla måste hjälpas åt så att patienter kommer ut i ett vanligt liv tillsammans med arbetskamrater, men det görs sannerligen inte mycket för att hjälpa dem att uppnå det målet.

Det finns en särbestämmelse; den gäller extra avdrag vid väsentligt nedsatt skatteförmåga för diabetiker. Finansministern har tydligen ansett det motiverat att för diabetiker medge dels ett schablonavdrag, dels därutöver avdrag för vissa styrkta omkostnader. Är inte det en tänkbar väg att pröva för just denna typ av patienter som har så speciella förhållanden som inte går att jämföra med andra?

Till slut vill jag erinra finansministern om det uttalande som bevillningsutskottet enhälligt gjorde 1965 och som

Svar på interpellation ang. rätt till avdrag vid taxeringen för kostnader vid dialys-behandling i hemmet

riksdagen sedan antog: »Enligt utskottets mening skulle det inte minst med hänsyn till skatteförmågeprincipen vara till fördel om man i större utsträckning än som nu sker vid beskattningen kunde beakta de merutgifter som sjukdom kan medföra.»

Hur ställer sig finansministern till det uttalandet? Är det i linje med finansministerns egen ståndpunkt?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Skillnaden mellan fru Kristenssons och min uppfattning är väl egentligen den att fru Kristensson anser att kostnaderna för den behandling som är beskriven i interpellationen undantagslöst skall få dras av vid beskattningen, medan min uppfattning är den att sådana avdrag bör medges när vederbörande är i den ekonomiska situationen att avdraget är av nöden och under alla förhållanden kan motiveras.

Det är riktigt att den gamla riksskattenämnden har gjort en rekommendation beträffande diabetessjuka. Den följde på bl. a. en debatt här i kammaren där jag sade att det är möjligt att man via riksskattenämnden kan avge en rekommendation. Detta har gjorts, men det innebär inte full avdragsrätt; det innebär en rekommendation som skall ligga till grund för taxeringsnämndernas prövning och går litet längre än de vanliga reglerna för nedsett skatteförmåga.

Om man rycker ut en speciell grupp aktualiserar man många andra grupper. Därför är jag inte beredd att stå här i bänken och säga att för denna specifika grupp skall det göras ett undantag. Jag är alldeles övertygad om att i så fall tarvas en ordentlig undersökning. Det finns handikappade och invalider som tvingas till omkostnader i sina egna hus för att över huvud taget kunna fungera. Skall även detta

utan någon prövning vara avdragsgillt?

Man vet inte var man hamnar, eftersom världen är som den är. Från den utgångspunkten har jag svarat fru Kristensson. Om vederbörande har speciellt låga inkomster tar taxeringsmyndigheterna hänsyn till detta, och längre har jag för dagen inte vågat gå.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag kan väl förstå att finansministern är rädd för prejudikat, men det finns redan ett prejudikat när det gäller diabetessjuka, och denna grupp av njursjuka har omkostnader som belöper sig till 3 000—4 000 kronor per patient om jag helt bortser från kostnaderna för den person som måste sköta behandlingarna. Man kan därför anta att denna patientkategori har speciella förhållanden som i varje fall kan jämföras med diabetikernas.

Rent allmänt vill jag, herr talman, säga att jag har den uppfattningen att alla handikappade som kan visa, att de har speciella omkostnader för intäkternas förvärvande, borde ha möjlighet att få göra avdrag för dessa kostnader. Men så är i dag inte fallet. Man har en allmänt restriktiv inställning till denna kategori människor, och på den punkten skiljer sig tydligen finansministerns och min uppfattning. Jag vill erinra om att jag väckte en motion i januari förra året, där jag just föreslog att man skulle visa större generositet beträffande dessa avdragsmöjligheter. Men självfallet avsågs den motionen.

Jag har i detta sammanhang endast frågat om de njursjuka. Jag kan inte ens tyda finansministerns svar så att det kunde bli några positiva konsekvenser av denna riksdagsdebatt på samma sätt som det blev av den debatt som tidigare hölls om diabetikerna. Det beklagar jag därför att jag anser att det visar en kallsinnighet från

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

finansministerns sida till dessa personers ekonomiska problem. Det gäller mycket få personer, och det kan inte gärna vara detta som har motiverat finansministerns inställning. Men även om de är få anser jag det angeläget att samhället gör vad det kan för att hjälpa dem, i all synnerhet som de i inte oväsentlig grad bidrar till en minskning av sjukvårdskostnaderna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Beskyllningarna om kallsinnighet tror jag att fru Kristensson borde spara till något annat tillfälle och kanske t. o. m. rikta till någon annan person.

Det finns två sätt att hjälpa dessa människor — antingen via den socialpolitiska stödande bidragslinjen eller via skatteavdragslinjen. Skatteavdragslinjen är besvärligare att gå ut med och därför föredrar jag deciderat den andra linjen. Jag tror att liknande diskussioner i riksdagen i fråga om både den socialpolitiska bidragslinjen och den skattepolitiska avdragslinjen har klargjort min uppfattning för kammarens ledamöter.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon principdebatt om avdrag kontra bidrag. Jag konstaterar endast att den här gruppen i dag varken har det ena eller andra. För ett och ett halvt år sedan gjorde man en framställning till sjukvårdshuvudmännen med förfrågan huruvida det var möjligt att få bidrag för dessa omkostnader, och man väntar ännu på svar. I den situationen måste vi fundera på om det inte är möjligt att göra åtminstone någonting.

Jag vill till slut, herr talman, säga att jag tror inte att finansministern är den mest kallsinniga person jag känner. Men detta verkar ändå vara ett uttryck

för bristande förståelse för dessa personers problem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund har frågat vilka åtgärder jag avser att vidta för att skapa nya arbetstillfällen i den nu så hårt drabbade västjämteska regionen.

Under senare tid har vi i Jämtland kunnat konstatera inte obetydliga framgångar för lokaliseringspolitiken. Den utveckling har till största delen kommit Östersund till godo. Detta är emellertid av intresse även för länet i övrigt. Ju mer framgångsrik lokaliseringspolitiken blir i Östersund desto mer ökas möjligheterna till spridningseffekter i andra delar av länet.

Vad speciellt gäller västra Jämtland vill jag framhålla att vi givetvis tar vara på alla möjligheter att skapa nya sysselsättningsstillfällen i dessa trakter. Något som därvid tilldrar sig stort intresse är tankarna på att göra en stor satsning på turismen i Åreområdet.

I västra Jämtland är också de utpräglade glesbygdsp Problemen starkt framträdande. Glesbygdstudredningen har satt i gång en omfattande försöksverksamhet som främst syftar till att lösa glesbygdsbefolkningens serviceproblem. Utredningen kommer även in på frågan vad som kan göras för att skapa meningsfull sysselsättning för den kvarboende befolkningen i sådana bygder. I dagarna har utredningen lagt fram förslag om en ny form av försök just på sysselsättningsidan. Det för-

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

slaget är nu ute på remiss. Om det visar sig vara genomförbart tror jag att det kommer att vara av intresse just för sådana bygder med relativt enslig bostättning som finns i västra Jämtland.

Vad gäller den i interpellationen nämnda industrinedläggningen har arbetsmarknadsverkets omedelbara åtgärd varit att ta initiativ till att bilda en omställningskommitté. Möjligheterna till arbete på orten är mycket begränsade. Företagets ägare erbjuder för sin del sysselsättning i sina fabriker på andra orter i landet. Likaså finns det efterfrågan på arbetskraft i Östersund. Givetvis måste ansträngningarna också inriktas på att skapa ny sysselsättning på orten.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Egentligen skulle den ha haft en annan adress, men av konstitutionella skäl måste den riktas till inrikesministern; vi får väl försöka föra ett samtal på denna punkt oss emellan.

Jag vet mycket väl att det från samhällets sida har gjorts och görs mycket stora ansträngningar för att skaffa ny sysselsättning till vårt län, som har den i särklass största utflyttningen och den lägsta industrialiseringsgraden av samtliga rikets län. Ansträngningarna har också givit resultat i form av nya expanderande industrier, främst i Östersundsområdet. Detta är utan tvekan en riktig linje, men den måste enligt min uppfattning nu kompletteras med en större satsning på några andra orter i länet så att det även där skapas nya möjligheter att ta emot det arbetskraftsöverskott som kommer från skogen och från jordbruket. Detta har varit och är handlingslinjen inom vårt parti. Det har skapat en ökad optimism hos befolkningen. Målsättningen i Länsplan 67 för vårt län är att fram till 1980

skapa förutsättningar för ytterligare 12 000—13 000 människor att bo i länet och känna trygghet inför framtiden. Det är en realistisk målsättning som vi vill inrikta alla krafter på att förverkliga.

Men det var inte min avsikt att ta upp en allmän debatt om sysselsättningsmöjligheterna i Jämtlands län. Min interpellation rör ju nedläggningen av NCB:s träsliperi i Äggfors. Mot bakgrund av att man både från samhällets och från de lokala myndigheternas sida utan tvekan gjort mycket stora ansträngningar för att stärka sysselsättningen i länet blev beskedet om nedläggningen av fabriken i Äggfors — som berör ett 90-tal anställda — särskilt dramatiskt. Detta var den enda industri av format i den stora västjämtska regionen. Därför upplevs nedläggningen både av de berörda människorna, av kommunen och av länsmyndigheterna som en katastrof.

Förspelet till nedläggningen och informationen i samband med denna måste jag beteckna som mindre tillfredsställande. Rykten om nedläggning av Äggfors hade cirkulerat länge däruppe. Därför var det naturligt att man på fackligt håll upprepade gånger krävde besked om hur det skulle bli med driften i fortsättningen, men man fick inget konkret besked från företagsledningen.

Även kommunen har ett par gånger skrivit till verkställande direktören i företaget och begärt att med honom få diskutera Äggfors' framtid. Kommunen har icke fått något svar på de framtällningarna. Först när företaget hade börjat inventera maskinbeståndet, och personalstyrkan och alla andra begrep att någonting var på gång kom det en fredag i början av november upp ett anslag i fabriken med följande lydelse: »Fabriken läggs ned. Information på måndag.» Det var, kort och kärvt, det besked man hade väntat på.

Jag vill ställa en fråga till herr statsrådet, om det inte är ganska upprörande

Svar på interpellation ang. sysselsättningssskapande åtgärder i västra Jämtland

de att de kommunala myndigheterna, som lokalt har det tyngsta ansvaret för sysselsättningen, nonchaleras på detta sätt när de begär att få ett samtal om möjligheterna för det enda företaget i kommunblocket att fortleva.

Till detta kan läggas att företagsledningen på ett tidigare stadium frågade om kommunen kunde sätta i gång att bygga bostäder för de anställda. Detta byggande kom — tack och lov, måste jag säga — inte i gång. Det skulle helt naturligt ha satt de anställda i en svår situation om man, såsom man ofta gör däruppe, hade byggt egna hem och sedan fått besked om att fabriken skulle läggas ned. Det hade då inte funnits stora möjligheter att klara amorteringarna, och hus ute på landsbygden som måste säljas får säljas till ett verkligt underpris.

I samband med beskedet om nedläggningen ställde företagsledningen i utsikt att det skulle anordnas en ersättningsindustri. Detta tänkte ett nytt hopp främst hos de anställda och deras familjer. Nu har även den förhoppningen grusats i och med ett meddelande om att den tänkta ersättningsindustrin sannolikt inte kommer till stånd. Nu får samhällets arbetsmarknadsorgan rycka in och försöka ordna upp allt till det bästa. Jag vet att det pågår ett intensivt arbete på det hållet på att få upp någon annan industri i stället. Människorna däruppe förlitar sig nu helt på det starka samhället, när den privata företagsamheten svikit dem.

Jag såg i gårdagens tidning att man i Jämtland hade firat femtioårsjubileet av bondeförbundets tillkomst i länet. Om jag vore elak skulle jag kunna säga att man firade detta jubileum med att lägga ned Äggfors, men så elaka får vi ju inte vara i Sveriges riksdag. Jag får väl i stället säga att det hade varit glädjande om man i samband med jubileet hade kunnat meddela de människor uppe i Äggfors som nu är bekymrade inför julhelgen och inför framti-

den i övrigt att det skulle ordnas en ersättningsindustri. Jag såg att en av länets riksdagsmän, herr Åsling, i ett anförande på jubileumsstämman sade att man i alla fall är beredd att engagera sig ekonomiskt i en ersättningsindustri i Äggfors.

Herr Åsling har varit informationschef i NCB, och det skulle nog vara välgörande inte bara för mig som interpellant utan i första hand för dem som bor i västra Jämtland om han kunde lämna ett mera konkret besked: Vilken sorts ersättningsindustri rör det sig om, hur många anställda räknar man med och vid vilken tidpunkt tror man sig om att kunna sätta i gång ersättningsindustrin? Om han inte lämnar ett sådant besked får han räkna med att inte bli trodd på sitt ord. När verkställande direktören kom med sin uppgift om en eventuell ersättningsindustri möttes även han av den reaktionen: »Detta tror vi inte på.» Men när mera konkreta besked lämnas kommer vi kanske att lita på dessa.

De sista dyningarna av höstens valpropaganda kan också förmärkas uppe i dessa bygder. Det talades under valrörelsen så mycket om det decentraliserade samhället, om en annan lokaliseringspolitik som skulle ge landsbygden fler industrier, nya arbetstillfällen som skulle skapa en levande och blomstrande landsbygd. Detta, herr talman, är skön musik för människor som bor ute i våra glesbygder, de lyssnar gärna till så fina locktoner. Men besvikelsen blir därför ännu större när de upptäcker att budskapet saknar förankring i det praktiska handlandet. I den kommuniké som företaget utfärdade i samband med nedläggningsbeslutet användes ett annat och kärvare språk: »Det geografiska läget är dock inte lämpligt för en stor enhet av denna typ.» När man samtidigt vet att företags stora enheter ligger vid kusten inser man vartåt det lutar även när det gäller Äggfors.

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

Jag förstår att de företagsekonomiska aspekterna har spelat sin roll i detta sammanhang. Helt naturligt väger de tungt vid varje företagsnedläggelse. Det har emellertid samtidigt sagts att styrelsen inte var enig om nedläggningsbeslutet, och det skulle vara mycket intressant att få detta bekräftat eller dementerat. Om det skulle vara så att nedläggningsbeslutet inte var enhälligt måste det inom den inre cirkeln i NCB har anförts vissa bärande argument för en fortsatt drift av Äggfors. På den punkten saknar vi en öppen redovisning från företaget sida.

Kommunikén är för övrigt mycket svävande och oklar i sina formuleringar. Det saknas klara besked om hur länge driften skall pågå och vad som skall komma efteråt. I denna situation får man väl begränsa sig till den förhoppningen att företaget iakttar bestämmelserna om minst tre månaders varsel, så att vi får en mjuk övergång och att framför allt arbetsmarknadsmyndigheterna får tillräckligt rådrum att skaffa fram annan sysselsättning åt de anställda. Detta är det minsta man kan begära i en så dystert situation som denna. Jag kan, herr talman, intyga att det verkligen är en dystert stämning däruppe. Människorna frågar sig: Hur skall framtiden se ut för oss? Är vi tvungna att flytta, hur skall vi klara försörjningen för oss och för våra familjer?

Slutligen vill jag uttrycka förhoppningen att statsmakterna lyckas med det som företaget inte har orkat med, nämligen försöker få en ersättningsindustri av något slag lokaliserad till denna region. Jag vet att detta är svårt, men jag vill understryka att även om en industri med 90 anställda kanske inte betraktas som så stor i rikssammanhang är det av livsviktig betydelse för befolkningen där uppe att man kan få ett företag som kan sysselsätta ungefär lika många anställda som nu kommer att bli avskedade. Jag kan klart säga ut

att i dag står människornas förhoppningar tyvärr inte så mycket till NCB som till samhället. Det är det starka samhället man lutar på, det är det som man tror skall kunna ge dem bärgning och trygghet inför framtiden.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Vi kommer senare i dag att här i kammaren diskutera frågan om möjligheterna att genom ett samrådsförfarande förmå industrier att på olika sätt lokalisera sig ute i landet. Det är en viktig fråga. Men lika angeläget är att vi vinnlägger oss om att kunna behålla de industrier som redan finns där. Därför förstår jag mycket väl den besvikelse som utlöses i en bygd, när en stor industri läggs ned.

Det betyder på samma gång att mycket av det som man har åstadkommit med lokaliseringsspolitiska hjälpmedel går förlorat. Om ett hundratal anställda i det här fallet förlorar sin sysselsättning, innebär det kanske att hälften av det vi har åstadkommit sedan vi började den nya lokaliseringsspolitiken den 1 juli har gått förlorat.

Vi har nämligen fattat ett antal beslut från den 1 juli fram till utgången av november, vilka rör sig om lån och bidrag till företag inom Jämtlands län på ungefär 10 miljoner, ungefär 2 miljoner i bidrag och 8 miljoner i lån. Genom det har man skaffat sysselsättning åt 184 personer. Om länet nu drabbas av en industrinedläggning som gör att kanske 100 personer förlorar anställning har ju mycket av det vi byggt upp och de förväntningar vi haft gått förlorade.

På den direkta fråga som herr Nilsson i Östersund ställde till mig, nämligen om jag tycker det är tillfredsställande, att ett företag och en kommun umgås på det sättet att företaget vid det ena tillfället begär av kommunen, att det bereds bostäder åt de anställda och kort tid efteråt kommer och

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

talar om att industrin skall läggas ned, är det inte svårt för mig att ge ett klart svar. Det är ytterst otillfredsställande att planeringen kan vara så dålig i ett företag. Vi får väl utgå ifrån att det är sällsynt i vårt land, att företag arbetar med så dålig planering, att man på kort tid kan ändra sin uppfattning så snabbt som man här tycks ha gjort.

Jag vill tillägga, att jag tycker det är alldeles för kort varsel, om man i november signalerar nedläggningen och säger att den skall ske i februari månad. Det kan inte vara rimligt att ett företag som har arbetat i många årtionden inte har bättre möjligheter att planera för hur det skall bli i fortsättningen.

På den punkten vill jag således gärna säga herr Nilsson, att jag tycker att det är beklagligt, att man ger så kort rådrum inför en omställning. I detta fall råkar det också vara i februari månad som de anställda skall gå ifrån industrin. Det enda man då kan bjuda dem kan möjligen vara skogsarbete åt en del. Det är en mycket olämplig tid på året för att lägga ned verksamheten och permittera folk.

Jag vill gärna säga att så här bör det rimligtvis inte gå till vid en nedläggelse. Det bör vara ett bättre samspel mellan företag och kommun, och det bör också, när företaget råkar i den situationen att man inte kan fortsätta driften, ges längre rådrum att finna en ersättningsindustri än vad som har skett i det påtalade fallet.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag skulle helt kort vilja understryka herr Nilssons i Östersund uttalande om behovet av insatser för sysselsättningen i västra Jämtland. Nedläggningen av Äggfors var ett mycket hårt slag, inte bara för Mörsilbygdens utan för hela området. Vi måste komma ihåg att det för några år sedan nedlades en annan träindustri en mil därifrån, Tegeforsverken, vilket också

skapade mycket svåra problem. När en bygd med korta mellanrum drabbas av sådana nedläggningar, liksom också av nedläggningar av mindre företag, är det givet att det uppstår svårigheter. Man kan inte kompensera nedläggningarna enbart genom satsning på turism, även om den är mycket värdefull. Vi är mycket glada över att det har blivit en effektiv satsning på området som ligger strax väster om det ifrågakvarande. Det måste emellertid finnas industriell verksamhet, allra helst som de som arbetat i de nedlagda industrierna inte gärna kan vara lämpade för övergång till turistverksamhet. Det är nog svårt för vederbörande att tänka sig någonting sådant. Dessutom behövs den industriella verksamheten som ett komplement i bygden.

Som lekman vill jag inte yttra mig om det aktuella företaget, eftersom jag inte har de nödvändiga insikterna och kontakterna, men även en lekman kan undra över det riktiga i att först Tegeforsverken och sedan Äggfors läggs ned. Det tyder väl på att man bedömer inlandslägena som hopplösa från träindustrisynpunkt, vilket jag finner beklagligt. Det måste ändå vara möjligt att behålla någon rejäl träindustri i Jämtlands inland. Flottningarna har upphört och ersatts med landsvägs transporter, och då borde det vara en fördel att det finns ett industriråvaruområde runt omkring. Vid kusten blir det ju en halvcirkel. Dessutom har denna trakt av Jämtland i Trondheim en hamn som är öppen året runt, något som också borde beaktas. Jag har velat framhålla detta, eftersom det än så länge finns en träindustri kvar där uppe, och det vore orimligt om den skulle möta samma öde. Det har också skett vissa förbättringar där.

Från jämtländsk synpunkt kan vi inte acceptera att de här industrierna avvecklas. Det måste också finnas företagsekonomiska förutsättningar att behålla dem.

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

I svaret sägs att utvecklingen varit gynnsam i Östersund, och jag liksom statsrådet hälsar detta med stor tillfredsställelse. Detta bidrar till att ge en känsla av tillförsikt, men samtidigt behövs det som sagt satsningar i västra Jämtland liksom i andra delar av länet. Därför vill jag vädja till statsrådet att vid alla tänkbara tillfällen stödja lokaliseringsbeslut som gynnar dessa områden. Om Östersund går framåt får detta effekter i omlandet, men det behövs lokaliseringar även i andra områden. Om man resonerar med kommunalmän och om man gör noggranna iakttagelser av vad som sker förstår man att detta är nödvändigt om dessa byggrer inte skall bli utarmade.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att inrikesministern i sin replik med skärpa framhöll, att nedläggningen av det ifrågakvarande företaget inte handlagts på det sätt som kunde ha krävts av en privat företagsledare. Jag är helt överens med honom på den punkten, och enligt min mening har det främst brustit i informationen till de anställda och de kommunala myndigheterna. Det är ändå dessa människor som först kommer i kläm vid en nedläggning av det här slaget.

Jämtlands län är liksom andra Norrlandslän ytterligt sårbart för företagsnedläggningar. Länsplan 67 går, om jag minns rätt, ut på att vi skall skaffa något över 230 nya arbetstillfällen per år för att nå det uppställda målet 139 000 invånare i Jämtlands län 1980. Många av dem som medverkat vid den här nedläggningen har emellertid sagt att denna befolkningsmålsättning är alltför låg; vi måste sikta till 150 000 invånare i Jämtland 1980. Då frågar jag: Skall man uppfylla den höga målsättningen genom att lägga ned industrier i länet? Det kan knappast vara rätt metod för att öka försörjningsunderlaget för befolkningen. Nej, detta är ett klart av-

steg från den regionalpolitik som det så ofta talas om och som är den centrala frågan i de debatter som förs inom länet. Jag vill erinra om att de debatterna oftast går i den riktningen att man anklagar samhället och regeringen för att vara ointresserade av Jämtlands län och Norrland. Den ansvarsfördelningen tycker jag för min del inte är alldeles riktig och rättvis. Vi bör väl också lägga en stor del av ansvaret för den negativa utvecklingen i vårt län på de privata arbetsgivare inom skogsbruket och industrin, som varje år friställer hundratals människor och därigenom förstärker den kraftiga utflyttningsvåg som vi nu upplever.

Sedan är jag naturligtvis tillfredsställd med att herr Jönsson i Inge-marsgården instämmer i kritiken av företaget och den bristfälliga informationen. Jag trodde i min enfald att herr Jönsson i sin egenskap av mittenbroder till centerpartiet skulle ha lättare att få sådan information, men kommunikationerna tycks inte fungera tillfredsställande ens mellan de båda mittenpartierna, fastän de etablerade ett så fast samarbete i Jämtlands län före valet.

Herr talman! Jag har velat säga detta för att understryka vad inrikesministern anförde, att det hade kunnat presenteras en bättre och mera öppen redovisning från företagets sida gentemot de anställda och kommunen. Jag instämmer helt däri.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Att jag i mitt svar särskilt betonade utvecklingen i Östersund berodde på att jag finner det mycket glädjande att man har kunnat få till stånd en så stark utveckling i en stad som Östersund i inlandet. Det skulle betyda oerhört mycket, tror jag, om man i den här debatten kunde få med den expanderande kommunens problem, och därför har jag framhållit den

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

saken speciellt. Men jag har lika stor anledning att understryka att det har skett en hel del även på andra håll, exempelvis i Strömsund och Sveg, där samhällsinsatserna onekligen har varit av betydande värde.

I anslutning till vad herr Jönsson i Ingemarsgården anförde vill jag också säga att jag är helt på det klara med att vi måste tillvarata alla möjligheter att främja utvecklingen av näringslivet i Jämtland. Det är starkt motiverat att staten där gör en satsning både när det gäller den industriella verksamheten på andra orter än Östersund och när det gäller åtgärder av det slag som jag här antytt. Glesbygdsutredningens insatser kan därvid vara av betydelse.

Jag har velat framhålla detta för att inte det missförståndet skall uppstå att det här rör sig om en ensidig satsning på Östersund.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Det förefaller som om denna debatt i viss mån har fått slag-sida i brist på redovisning av de aktuella sakförhållandena. Det är inget tvivel om — och därvidlag vill jag instämma med tidigare talare — att den aviserade nedläggningen av Äggfors är beklaglig. Den drabbar en bygd som har betydande sysselsättningssvårigheter. Däremot vill jag ifrågasätta det berättigade i den onyanserade kritik vilken här framförts mot ett företag. Den kan i och för sig knappast vara ägnad att stimulera och utveckla det samarbete mellan samhället och näringslivet, som är en förutsättning för att man skall klara sysselsättningsfrågorna i dessa bygder.

Äggfors trämassefabrik förvärvades av Norrlands skogsägare 1963 i samband med förvärvet av Hissmofors sulfitfabrik och kraftverk. NCB publicerade därvid en kommuniké, i vilken man redovisade att Hissmofors sulfitfabrik var en bestående enhet, som man hade för avsikt att utveckla inom ramen för

de tillgängliga resurserna, medan man beträffande Äggfors icke kunde göra några utfästelser om enhetens fortbestånd. Det fanns bland de tidigare ägar-na förespråkare för att denna enhet omgående borde ha lagts ned; den betraktades som gammal och nedsliten.

Trots detta har NCB drivit Äggfors i sju år. Meddelandet om den beklagliga nedläggningen — jag föreställer mig att företaget, om det hade varit möjligt, skulle ha lämnat informationen tidigare — kan rimligen inte ha inneburit någon överraskning för de anställda, för kommunen eller för bygden. Naturligtvis är beskedet ändå ovälkommet, eftersom man under de sju år som anläggningen kunnat drivas ändå däri haft en väsentlig sysselsättningskälla i bygden.

Till orsakerna att Äggfors trämassefabrik nu nedläggs hör det allmänna ekonomiska klimatet och marknadsutvecklingen på massaområdet. Det är ganska naturligt att man inte i längden kan driva en enhet som inte visar lönsamhet och därför skulle utgöra en belastning. Den kan möjligen bevaras under en viss övergångstid — och de sju åren får betraktas som en sådan — men driften får inte byggas på en sådan grund under en lång tid.

Herr Nilsson i Östersund har i detta sammanhang också tagit upp en diskussion om den befolkningspolitiska målsättningen i Jämtlands län. Vi har på vårt håll försökt att räkna om 1967 års befolkningsmålsättning i nya och aktuella termer bl. a. i vad gäller åldersfördelningen och har därvid funnit att man — om samma kriterier beträffande servicestandard som gällde för Länsplanering 67 på skolans område tillämpas — för att upprätthålla oförändrad standard skulle behöva ett befolkningsunderlag på 147 000—148 000 människor år 1980 i Jämtlands län. Vi har med detta exempel velat lämna en illustration till hur utvecklingen i Norr-

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

lands inland har fortgått — jag skulle kanske inte säga utvecklingen utan avvecklingen — och hur målsättningsalternativet från 1967 successivt har urholkats.

Samhället har naturligtvis här ett stort ansvar. Jag hade under föregående vecka tillfälle att i en diskussion med inrikesministern belysa hur samhället har löst frågan om sitt ansvar. Jag tänker då närmast på de affärsdrivande verken, där det ju under 1960-talet skett en mycket snabb rationalisering som försämrat servicestandarden i Norrlands inland men också ineburit ett sysselsättningsbortfall av betydande omfattning. Detta har skett utan att motsvarande nya arbetstillfällen kunnat skapas, och det vittnar inte om något större ansvar för utvecklingen i Norrlands inland.

Jag är medveten om de stora problem som detta för med sig, men jag är också medveten om att ifall dessa problem skall kunna bemästras måste det bli andra tongångar än dem vi fått höra här. Det måste bli ett förtroendefullt samarbete mellan det enskilda näringslivet och samhället.

Chefen för inrikesdepartementet, herr stasrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag måste säga att jag är överraskad över herr Åslings inlägg.

Som inrikesminister anser jag att det inte är tillfredsställande att ett företag vid ett tillfälle samråder om bygandet av bostäder osv. i ett samhälle men kort tid därefter meddelar att verksamheten skall läggas ned. Om man inte har anledning att påtala sådana saker vet jag verkligen inte, herr Åsling, vad det över huvud taget tjänar till att föra en debatt om utvecklingen av näringslivet.

Jag skall inte diskutera enskilda fall, utan här rör det sig om principer. Därför tycker jag det är helt otillständigt om sådant här kan förekomma. Och jag upprepar gärna: Jag anser det absolut

inte tillfredsställande om det är på detta sätt, låt vara att företaget kan ha bytt ägare under tiden. Om den nuvarande ägaren, som herr Åsling säger, drivit verksamheten i sju år och det inte lämnas mer än tre eller fyra månaders rådrum innan man lägger ned, så finner jag detta mycket otillfredsställande.

Jag vill tillägga att dess bättre har företagen i allmänhet en annan inställning. Det gäller också skogsföretag som, när vi tagit upp sådana här diskussioner, satt i fråga en avvecklingstid på ett par år och t. o. m. mera.

Herr **JÖNSSON** i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag strök i mitt anförande under, herr Nilsson i Östersund, att det är svårt för den som inte har så goda kontakter med vare sig företagsidan, den aktuella kommunen eller arbetstagarna att bedöma riktigheten av alla dessa uppgifter utan att ha special-studerat ämnet.

Vi som bor i länet har ju haft vetenskap om att detta företag inte skulle drivas hur länge som helst utan att man avsåg att avveckla det. Och jag tycker det är beklagligt att det inte lämnats några underrättelser förrän så kort tid före nedläggningen, när man ändå var medveten om att verksamheten skulle läggas ned. Det var väl också av denna anledning som en av ledamöterna av företagets styrelse reserverade sig — han måste ha ansett att man handlade felaktigt.

Jag understryker att jag anser att vi i inlandet skall kunna ha en del skogsföretag. Det borde vara rimligt att ha det på detta sätt, särskilt mot bakgrund av att man nu lägger ned flottningen och övergår till landtransporter. Delvis hänger det också samman med att det finns en öppen hamn i väster som är överlägsen de flesta andra; det torde vara en tillgång som skall beaktas vid bedömningen. Vi har ju ännu kvar ett skogsföretag i länet, och det är viktigt att detta består. Man bör alltså beakta

Svar på interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i västra Jämtland

dessa fördelar.

Jag håller med statsrådet om att åtgärderna till förmån för glesbygden i vårt län är mycket viktiga, och jag har ingenting emot att detta åberopas i svaret. Vi vill ha en stark utveckling av näringslivet, men en komplettering med särskilda glesbygdståtgärder kommer alltid att vara erforderlig. Under den närmaste tiden kan i varje fall inte lokaliseringar täcka behoven av sysselsättning. Även glesbygdssatsningar måste göras, och det är mycket viktigt.

Sedan var det befolkningsprognoserna! Vårt län har ju drabbats av att man låtit dessa prognoser styra investeringarna framåt i tiden, vilket jag tycker är felaktigt. Vi har påtalat denna sak. Om man gör negativa befolkningsprognoser fram till 1975 eller 1980 och låter dem ligga till grund för samhällets åtgärder på viktiga områden — jag tänker på vägarna, på kommunikationerna när det gäller radio och TV, jag tänker på skolan inte minst — då blir det en mycket ogynnsam utveckling som man bygger på. Om man avser att lokaliseringståtgärderna skall ge effekt, borde man försöka att beakta detta och inte låta det allmänna samhälleliga handlandet förtrycka de positiva effekter som lokaliseringen kan medföra.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag med största intresse lyssnade till herr Åslings inlägg, kanske mest med tanke på att herr Åsling har fungerat som informationschef hos NCB. Jag trodde därför att herr Åsling skulle använda sitt inlägg till att utöka informationsutbudet kring nedläggandet av Äggfors. Men han talade i stora stycken om länet i allmänhet. Jag förstår emellertid att det från hans synpunkt kan vara klokt att i dag inte tala om den fråga som interpellationen egentligen gäller, nedläggningen av Äggfors, utan att i stället försöka vrida över debatten till en allmän diskussion om Jämtlands län.

Jag vill upprepa några frågor som jag ställde i början, och jag vill nu rikta dem till herr Åsling. När man från Mörnsils kommun vid två tillfällen har skrivit till verkställande direktören i NCB och begärt att få komma ner och resonera om Äggfors' framtid men icke fått något svar på dessa framställningar, tycker då herr Åsling att företaget har skött informationen gentemot de kommunala myndigheterna på ett riktigt sätt?

Jag såg att herr Åsling i samband med bondeförbundets/centerpartiets 50-årsjubileum i Jämtland i ett debattinlägg sagt att ni inom NCB är beredda att ekonomiskt understödja en ersättningsindustri uppe i Äggfors. Jag vill då upprepa frågan: Vilken industri rör det sig om? Hur många anställda kan man räkna med, och när kan vi förmoda att denna industri kan etablera sig i Äggfors?

Man håller nu på att avveckla företaget, och vi måste få ett klart och snabbt besked på dessa frågor innan arbetsstyrkan skingras. Innan fabriken nedlagts bör kommunen och de anställda veta vad herr Åsling har i tankarna. Om herr Åsling räknar med att hos människorna uppe i västra Jämtland bli trodd på sitt ord, finns det en chans om han nu talar om detta.

Sedan kan jag inte underlåta att påminna herr Åsling om den valpropaganda som drevs av centerpartiet i Jämtlands län, där man i en flod av annonser, föredrag och debatter förde ut den propagandan att det skulle vara möjligt att grunda industrier på praktiskt taget varje ort ute på den rena landsbygden. Det är uppenbart att man genom en sådan propaganda skapar väldiga förväntningar hos människorna ute i glesbygden. De gör helt naturligt reflexionen: »Har ett politiskt parti sagt att detta är praktiskt möjligt, då skall vi stödja det partiet, så att vi får leva kvar här och få möjlighet till sysselsättning och nya arbetstillfällen.»

Svar på interpellation ang. sysselsättningsskapande åtgärder i västra Jämtland

Efter valet handlade man konkret på det sättet att man lade ned den här industrin. Då skall man heller inte undra på den dystra stämning som råder och den besvikelse som nu riktar sig mot det parti, som förde ut denna propaganda före valet, även till människorna i västra Jämtland. Den besvikelsen är ett faktum — men herr Åsling har möjlighet att rehabilitera sig genom att nu lämna ett klart, lugnande besked, nämligen att när Äggfors är avvecklat kommer NCB med en ny industri som kan ge trygghet åt så och så många människor. Det vore bra om jag kunde få det beskedet.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag tror att herr Nilsson i Östersund har blandat ihop begreppen en smula. De frågor som han har ställt till mig borde herr Nilsson snarare ställa till företagets ledning och ansvariga befattningshavare. Jag tar till orda här som enskild riksdagsledamot, och jag är sedan ett år tillbaka inte längre ansvarig för företagets informationsverksamhet.

Den diskussion man anständigtvis kan föra i denna fråga bör ändå röra sig om de allmänna förhållandena. Jag har sagt att jag livligt beklagar utvecklingen, men jag har samtidigt hänvisat till att man när man bedömer denna fråga ändå måste se till fakta i målet och komma ihåg vad företaget deklarerade när det förvärvade industrin, nämligen att det icke kunde ge några utfästelser.

När det gäller relationerna mellan en kommun och ett enskilt företag har jag den personliga uppfattningen att man måste bygga på en öppen, ärlig, fortlöpande information som förutsättning för ett ömsesidigt förtroende. Jag har under hand informerat mig om situationen i det aktuella fallet och funnit att de brev, som det har talats om, i och för sig är en realitet, men de har alltid följts upp av personliga kontakter mel-

lan företaget, representanter för dess ledning och ansvariga kommunala instanser. Företaget har haft fortlöpande kontakter med kommunens ansvariga befattningshavare. Både frågan om bostadsförsörjningen och de frågor som herr Nilsson i Östersund här har framfört har fallit inom ramen för denna fortlöpande kontakt.

När det sedan talas om bristande ansvar hos de enskilda företagen vill jag gärna ha en kommentar såväl av inrikesministern som av herr Nilsson till frågan om det ansvar som staten genom sina affärsdrivande verk måste känna i motsvarande situation. Nedgången i sysselsättningen inom de affärsdrivande verken i Jämtland är ju mångdubbelt större än den som blir följden av nedläggningen av Äggfors trämassefabrik. Den statliga verksamheten är dessutom planerad på ett annat sätt, den är inte på samma vis som ett enskilt skogsföretag beroende av tillfälliga exportkonjunkturer och av det allmänna ekonomiska klimatet. De statliga verkens rationaliseringsverksamhet, som berört tusentals människor, skulle kunna ha förutsatts initiera åtgärder från samhället som i tid kompenserat för utglesningen, servicebortfallet och bortfallet av sysselsättningstillfällen.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Bara en kort kommentar till herr Åslings anförande. Han försöker krypa undan ansvaret genom att säga: »Ställ frågorna till företagets ledning! Jag tillhör inte den numera.» Jag förstår att det kan vara frestande att krypa undan ansvaret, men jag skulle personligen ha respekterat herr Åsling mera om han från denna talarstol hade sagt: »Jag tar min del av ansvaret för nedläggningen av Äggfors-fabriken.» Men detta gör han inte.

Jag vill påminna om att frågorna redan har ställts till företagets ledning; man kan väl knappast komma högre upp i NCB än till Gunnar Hedlund,

Flygvapnets förband inom Stockholmsområdet och flygvapnets skolorganisation

verkställande direktör. Kommunen har två gånger skriftligen ställt frågor till Gunnar Hedlund. Anspråken var små; man ville bara resonera med verkställande direktören om företaget. Men när verkställande direktören inte svarar på brev är det ganska hopplöst att ställa frågor — postgången fungerar tydligen inte i båda riktningarna.

Det måste också vara korrekt att ställa fråga nummer två direkt till herr Åsling i dag. Jag har här ett urklipp ur en av länsstidningarna vari refereras femtioårsjubileet av bondeförbundets tillkomst i Jämtlands län. Där står: »I ett avsnitt av diskussionen kom man också in på rent lokala näringslivsfrågor och Nils G. Åsling upplyste att NCB, efter beslutet om nedläggning av Äggfors-fabriken och det negativa resultatet av försöket att lokalisera ersättningsindustri till orten, är berett att ekonomiskt engagera sig i åtgärder för att lokalisera en ersättningsindustri till Äggfors.»

Det var på den punkten jag ville ha ett besked: Vad är detta för industri? Av vilken storleksordning är den? När kan man räkna med att den kommer? Jag ville alltså veta vad herr Åsling har i tankarna när det gäller Äggfors — knappast en tiger!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 62, bankoutskottets utlåtande nr 70, andra lagutskottets utlåtanden nr 88 och 89 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 52.

§ 5

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen; och

första lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 6

Flygvapnets förband inom Stockholmsområdet och flygvapnets skolorganisation

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor rörande försvaret jämte motioner.

*Punkten 1***Flygvapnets förband inom Stockholmsområdet och flygvapnets skolorganisation**

I propositionen nr 96 (s. 2—36) hade Kungl. Maj:t under åberopande av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 april 1970 föreslagit riksdagen att godkänna de organisationsförändringar inom flygvapnet som angetts i nämnda statsrådsprotokoll.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1192 av herr *Werner* och II: 1400 av herr *Hermansson*, vari hemställts att riksdagen måtte uttala sig för att skyndsammast möjligt avveckla den militära verksamheten på Barkarby flygfält, inbegripet ett slopande av flygfältet som krigsbas, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utarbetande av förslag till åtgärder, som följde av ett friläggande av Barkarby flygfält för civila bebyggelseändamål, och

Flygvapnets förband inom Stockholmsområdet och flygvapnets skolorganisation

att ifrågavarande markområde erbjödes till förvärv från berörda kommuners sida,

dels motionen I:1260 av herr *Lindblad*.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1192 och II:1400,

2. att riksdagen måtte avslå motionen I:1260,

3. att riksdagen måtte godkänna de organisationsförändringar inom flygvapnet som angetts i statsrådsprotokollet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Man har redan börjat bygga den nya Järvastaden, och den slutgiltiga planeringen håller på att ske. År 1980 beräknar man att där skall bo 140 000 människor. Det blir alltså — om man tar dem för sig — en av de största städerna i Sverige.

I en så stor stad behövs en ordentlig centrumbebyggelse. Det är även väsentligt att bygga en ny stadskärna i Storstockholm som minskar trycket på Stockholms innerstad. Ett sådant centrum är förutsett vid Hägerstalund i omedelbar närhet av nuvarande Barkarby flygfält. För att den nya staden skall kunna byggas rationellt krävs att den mark som nu disponeras av flygfältet får utnyttjas i sin helhet för civila bebyggelseändamål. Det finns en stark befolkningsopinion som ställer detta krav, och det har även ställts av en rad remissinstanser. Jag vill erinra om att planverket har intagit denna ståndpunkt och att liknande krav har framförts av länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholmstraktens regionplanenämnd och Järfälla kommun, inom vilken flygfältet är beläget.

Vissa områden skall nu lämnas till civila ändamål genom nedläggning av F 8, men militären vill ha Barkarby

kvar som s. k. krigsbas. Försvarsministern intar samma ståndpunkt, och den understöds också av statsutskottet. Men därmed blockerar man fältets utnyttjande för de civila utbyggnadsbehoven. Det är enligt vår uppfattning en orimlig ståndpunkt.

I vår motion har vi betonat två skäl som talar för att hela Barkarby flygfält skulle få disponeras för civila ändamål. Det är med tanke på riskerna för civilbefolkningen orimligt att ha ett så militärt eftertraktat mål som en krigsbas beläget omedelbart intill en omgivande tätbebyggelse och faktiskt också omgivet av tätbebyggelse inom ett antal år. Det är även orimligt, anser vi, att avstå från ett markområde som behövs för civila bebyggelseändamål enbart för eventualiteten av områdets användning som krigsbas. Vi har därför krävt att riksdagen skall uttala sig för att man skyndsammast möjligt avvecklar hela den militära verksamheten på Barkarby flygfält, inbegripet att man slopar flygfältet som krigsbas.

Jag kan inte finna att statsutskottet har kunnat utveckla några vägande skäl mot detta krav. Man säger att Barkarby behöver bibehållas som krigsbas och att det är angeläget att ha en sådan bas som skydd för Storstockholmsområdet. Nu är det bekant att moderna militärflygplan flyger mycket fort, och oberoende av vilken inställning man i övrigt har till försvarets planläggning kan jag inte inse nödvändigheten av att en sådan krigsbas skulle ligga kvar inom själva bebyggelseområdet som den nu kommer att göra. Lika orimligt skulle det då vara att förlägga krigsbaser till Kungsträdgården eller Gärdet. Situationen för Barkarby flygfält kommer i framtiden att bli ungefär densamma.

Man anför att det inte är så farligt att ha en sådan krigsbas nära intill eller omgiven av bebyggelse, därför att enligt planerna handlar detta om ett s. k. utrymningsområde; vid viss beredskap skall civilbefolkningen sålunda lämna

Flygvapnets förband inom Stockholmsområdet och flygvapnets skolorganisation

området. Det är emellertid ett mycket omfattande arbete att utrymma en hel stad på 140 000 människor. Frågan är också om man hinner med detta i en krigssituation. Bättre vore då att lägga eventuella krigsbaser på längre avstånd från en så omfattande tätortsbebyggelse som den det här är fråga om.

Det sägs i utskottsutlåtandet att utskottet och försvarsministern för närvarande inte vill förorda ett totalt friläggande av Barkarby flygfält för civila bebyggelseändamål. Men, herr talman, det är ju just nu som planeringen av hela detta område behöver göras, och det är just nu man behöver fatta beslut. Det borde rimligen gå i den riktning som anvisas i vår motion. Förslaget i den överensstämmer med vad som har krävts både av planverket och av andra berörda myndigheter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 1192 och II: 1400.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Förevarande utskottsutlåtande bygger på en proposition som i sin tur har som underlag en mycket omfattande utredning om hur man lämpligen på rationellt sätt skall kunna göra en omplacering av vissa av flygvapnets förband. Förslaget som sådant gäller framför allt Stockholmsområdet och flygvapnets hela skolorganisation. Det innebär bl. a. att Roslagens och Svea flygkårer skall läggas ned och att nuvarande Södertörns flygflottilj skall omvandlas till en skolenhet för utbildning i huvudsakligen stridslednings- och luftbevakningstjänst.

Det är mot denna bakgrund — och då närmast med tanke på Barkarby flygfält som skall bibehållas som krigsbaser under den närmast överskådliga tiden — som herr Hermansson har väckt den motion som han här redogjorde för. I den föreslås att hela Barkarby flygfält skall ställas till vederbörande kommuners förfogande.

På militärt håll har man ansett — den åsikten delas av försvarsministern och av utskottet — att det föreligger behov av ett luftskydd för Stockholmsområdet. Detta luftskydd måste ju vara baserat någonstans. Som utskottet ser det finns det därför för närvarande ingen annan möjlighet än att bibehålla Barkarby som krigsbaser för den närmaste framtiden. Det gäller alltså här närmast att åstadkomma ett skydd för befolkningen i Stockholmsområdet. Det är också riktigt att en evakuering av civilbefolkningen måste till, redan vid en skärpt beredskap, men framför allt om denna beredskap övergår i någon annan handling. Det blir då fråga om en utrymning inte bara av den del av befolkningen som bor i närheten av Barkarby och den nya stora Järvastaden utan av hela Storstockholms befolkning.

För att över huvud taget kunna ha den beredskap som vi syftar till att åstadkomma med de förband som inryms i vårt försvar, måste dessa förband vara baserade någonstans. För baseringen av framför allt luftskyddet för Storstockholm anses Barkarby vara mycket lämpligt. Men det skall också i detta sammanhang sägas att en stor del av den areal som i dag omfattas av Barkarby flygfält kommer att ställas till kommunernas förfogande för den bebyggelseexpansion som vi har att motse. Endast en mindre del kommer att ligga kvar hos försvaret därför att försvaret — framför allt flygvapnet — måste ha en bas för att kunna fylla sin uppgift. Det är mot den bakgrunden som utskottet har kommit till samma slutsats som departementschefen, nämligen att det för närvarande inte finns något annat alternativ än att Barkarby bibehålls som krigsbaser under en övergångstid tills vi så småningom kanske får någon annan organisationsform. Men för närvarande kan inte utskottet se någon annan praktisk lösning än den som

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

departementschefen har förordat och utskottet har ställt sig bakom.

Med dessa ord ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 1192 och II: 1400; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8**Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av motioner angående vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering.

Utskottet behandlade i detta utlåtande följande motioner:

de likalydande motionerna I: 185 av herr *Nyman m. fl.* samt II: 211 av fru *Anér* och herr *Ahlmark*;

de likalydande motionerna I: 187 av herr *Nyman m. fl.* samt II: 313 av herrar *Mundebo* och *Strömberg*, vari hemställdes dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att en mer ingående analys av den samhällsvetenskapliga forskningens mål, medel och

effektivitet verkställdes, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade att vid viktiga reformbeslut medel av-sattes för analys av beslutets faktiska resultat;

de likalydande motionerna I: 275 av herr *Bohman m. fl.* och II: 312 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att Kungl. Maj:t snarast tillsatte och utfärdade direktiv till en parlamentarisk utredning med uppgift att i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna företa en total och förutsättningslös översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation;

de likalydande motionerna I: 280 av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard* samt II: 221 av herr *Nordstrandh*;

de likalydande motionerna I: 344 av herr *Wikström* och II: 374 av fru *Anér*, såvitt nu var i fråga; samt

de likalydande motionerna I: 602 av herrar *Nyman* och *Stefanson* samt II: 695 av herr *Källstad m. fl.*, vari, såvitt nu var i fråga, bl. a. hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, 1. att en parlamentarisk utredning tillsattes för att verkställa en förutsättningslös översyn av forskningens mål, organisation och anslag, varvid också borde beaktas forskningsberedningens status och framtida uppgifter, 2. att denna utredning även toge upp de i motionerna nämnda åtgärderna för att främja industriforskning och utveckling, 3. att en femårsplanering av anslagen till forskningsråden, inklusive STU, förelades riksdagen.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 275 och II: 312 samt I: 602 och II: 695, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i fråga om forskningsplaneringen,

2. att riksdagen måtte avslå motioner-

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

na I: 602 och II: 695 i vad de avsåge femårsplanering av anslagsgivningen till forskningsråden inklusive STU,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 187 och II: 313,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 344 och II: 374 i vad de avsåge forskning rörande massmedia,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 185 och II: 211,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 280 och II: 221,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 602 och II: 695 i vad de avsåge en särskild fond för vetenskaplig apparatur.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Nordstrandh* (m) och *Enskog* (fp) samt fru *Sundberg* (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 275 och II: 312 samt i anledning av motionerna I: 602 och II: 695, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att i enlighet med de riktlinjer som angivits i förstnämnda båda motioner företa en total och förutsättningslös översyn av den svenska forsknings och forskningsplanerings organisation;

2. av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Nordstrandh* (m) och *Enskog* (fp) samt fru *Sundberg* (m), som — vid bifall till reservationen 1 — ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 602 och II: 695, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa att den av reservanterna tillstyrkta utredningen om forskningsplaneringen finge i uppdrag att överväga även frågan om långtidsplanering av anslagsgivningen till forskningsråden inklusive STU;

3. av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Nordstrandh* (m) och *Enskog* (fp) samt fru *Sundberg* (m), som — vid bifall till reservationen 1 — ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 187 och II: 313 hos Kungl. Maj:t hemställa att den av reservanterna tillstyrkta utredningen om forskningsplaneringen finge i uppdrag att överväga även den samhällsvetenskapliga forskningens mål, medel och effektivitet samt möjligheten att vid viktiga reformbeslut medel avsattes för en analys av beslutets faktiska resultat.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! I väl motiverade motioner från såväl moderata samlingspartiet som folkpartiet har påyrkats en översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation och målsättning. Det hemställdes i motionerna om att en parlamentarisk utredning skulle tillkallas för att verkställa en förutsättningslös översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens mål, organisation och anslog.

Utskottsmajoriteten anser nu att tillsättande av en parlamentarisk utredning inte är det rätta sättet att angripa de problem som aktualiserats i motionerna. Utskottet säger dessutom att en sådan parlamentarisk utredningsarbete måste bedömas bli ganska tidskrävande — detta senare får väl närmast ses som ett avvärjningsförsök. Majoriteten vågar emellertid inte förneka behovet av en genomtänkt forskningsplanering. En sådan finns alltså inte nu. Man vill i detta stycke helt förlita sig på Kungl. Maj:t och vill hålla företrädare för andra partier än regeringspartiet utanför den övergripande planeringen, trots att man är

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

på det klara med att politiska värderingar kommer att påverka bedömningen av hur forskningsresurserna skall disponeras.

Vi reserverar inte delar av majoritetens negativa syn på en parlamentarisk utredning av frågan om forskning och forskningsplanering. Vi menar att den nödvändiga översynen kommer att omfatta för hela samhället mycket viktiga och svåra problem och att det enda rätta sättet att angripa frågan är att tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning med uppgift att arbeta skyndsamt. Det är ju så, att en parlamentarisk utredning generellt sett tillgodoser allsidigheten och förutsättningslösheten på ett bättre sätt än ensidiga överväganden i Kungl. Maj:ts kansli.

Det är många frågor som inställer sig vid studiet av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation. Jag skall här bara peka på ett par av dem såsom motivering till reservanternas ställningstagande.

Är beslutsfattandet i dag förlagt till lämpliga nivåer? Helt klart är givetvis att det är de politiskt valda organen som skall besluta på sådana punkter, där den allmänna forskningspolitiska målsättningen är avgörande för vilket beslut som skall fattas. Däremot synes det olämpligt med en direkt styrning av de beslut som gäller omsättningen av de principiella besluten i praktiken. Där bör det vetenskapliga ställningstagandet vara avgörande.

Frågan är nu, om den föga över-skådliga ordning som i dag råder på detta område är den lämpligaste. Förekommer en onödigt stark central styrning på sådana områden där en delegering kanske vore mera ändamålsenlig, och förekommer det omvänt att vissa beslut fattas på en alltför låg nivå i sådana frågor som borde avgöras genom politiska beslut? Vilka förändringar i nuvarande ordning vore ägnade att skapa ett bättre system?

Hela detta frågekomplex, som är av avgörande betydelse, är lämpligt för översyn.

Finns de nödvändiga förutsättningarna för den principiella forskningspolitiska debatt som måste ligga till grund för utformandet av den nationella svenska forskningspolitiken? Sådana erforderliga förutsättningar är, för att nämna några, t. ex. en tillfredsställande faktaredovisning angående forsknings- och utvecklingsverksamhetens nuvarande situation och utveckling, en systematisk prognosverksamhet såsom underlag för den kommande bedömningen och utvecklingen samt en redovisning av alternativa lösningar av de forskningspolitiska problemen med en tillfredsställande analys.

Har vidare samhällets organ för planering av forskningspolitiken och för samverkan mellan olika intressenter den lämpligaste utformningen? Man kan — och jag tycker att där går problemet verkligen i dagen — starkt betvivla ändamålsenligheten i forskningsberedningens målsättning, status och arbetsformer. Det kan faktiskt med fog betvivlas, att alla parter, som med hänsyn till att inte bara staten har ansvaret för samhällsutvecklingen hyser ett legitimt intresse av att delta i forskningsplaneringen, verkligen blir i tillfälle till detta i de lämpligaste formerna. Mycket skulle kunna vinnas, anser jag, genom lämpliga åtgärder på detta område.

Man kan också fråga: Utnyttjas de medel som satsas på forsknings- och utvecklingsarbete så effektivt som möjligt? Jag skall inte trötta med att här nämna en hel del exempel på motsatsen inom olika forskningsområden.

Är organisationen av forskningsenheterna sådan, att avsikten med satsningarna verkligen kan fullföljas på bästa sätt och på rätt sätt? Man kan som exempel på brister i detta stycke peka på arbetsförhållandena och arbetsuppgifterna för innehavarna av

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

högre forskartjänster, där det är ganska uppenbart att en översyn är behövt.

Utnyttjas forskningsresultaten på effektivaste möjliga sätt? På denna punkt har ju under senare år åtskilliga åtgärder vidtagits för att åstadkomma bättre förhållanden. Många förslag har lagts fram och har antingen inte avgjorts eller har avslagits. Att man här skulle kunna komma ett stycke längre än hittills tycker jag är ganska uppenbart. Man kan fråga: Har Sverige i tillräcklig utsträckning tillgång till kvalificerad personal för forsknings- och utvecklingsverksamhet? Jag vill erinra om att riksdagen för att lösa detta problem i fjol fattade ett ganska omfattande beslut angående forskarutbildning och forskarkarriär. Men redan då beslutet fattades — från moderata samlingspartiets sida var vi mycket energiska i fråga om att påpeka det — stod det klart att flera åtgärder från statsmakternas sida var nödvändiga för att fylla reformbeslutet med reellt innehåll och att flera frågor fortfarande trots beslutet var obesvarade. Jag menar alltså att även forskarutbildningen, som den ser ut nu, kanske framför allt i resurshänsende, bör tas upp i en samlad översyn av forskningsorganisationen.

Om man tar hänsyn till alla dessa frågor och problem i ett sammanhang, tycker jag att man sammanfattningsvis kan säga, att vi har behov av en samlad översyn av forskningen och forskningsplaneringens organisation. Den översynen bör läggas i händerna på en parlamentariskt sammansatt kommitté eller utredning, givetvis med en krans av lämpliga expertgrupper och referensgrupper, i vilka alla intressenter i denna sak skall kunna komma till tals. Det är naturligtvis också, vilket förutsätts, möjligt och lämpligt för en sådan utredning att redovisa resultat successivt, liksom den givetvis i avvaktan på senare slutligt ställningstagande kan fö-

reslå temporära lösningar. Hänvisningen till att det skall bli så tidskrävande och att under tiden ingenting sker är enligt min åsikt inte mycket värd.

Slutligen kan i den av oss reservervanter förordade parlamentariska utredningen också tas upp de frågor som väckts motionsledes om dels långtidsplaneringen av anslagsgivningen till forskningsråden, dels analysen av den samhällsvetenskapliga forskningen. De frågorna, upptagna i särskilda motioner, hänger intimt samman med den allmänna översynen av hela den svenska forskningen och forskningsplaneringen. Jag menar att där bör de också övervägas slutligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1 och under förutsättning av bifall till den också bifall till reservationerna 2 och 3.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Herr Nordstrandh har ingående redogjort för sina synpunkter på de frågor om forskning och forskningsplanering som vi nu behandlar. Eftersom jag i stort sett delar hans åsikter i detta ärende skall jag nöja mig med att dels yrka bifall till reservationerna 1—3, dels säga några ord om de viktigaste punkterna.

I flera av de motioner som behandlas i utlåtandet begärs, att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för att verkställa en förutsättningslös översyn av forskningens mål, organisation och anslag, varvid också bör beaktas forskningsberedningens status och framtida uppgifter.

I motionerna har behovet av en sådan utredning utförligt motiverats. Vad säger då utskottsmajoriteten om de här förslagen? Jo, det framhålles bl. a. följande:

»Utskottet anser inte att rätta sättet att nu angripa de problem som aktualiserats i motionerna är att tillsätta en parlamentarisk utredning, vars arbete måste bedömas bli ganska tidskrävande.

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

Utskottet vill emellertid understryka behovet av en genomtänkt forskningsplanering och samtidigt peka på att allmänpolitiska värderingar i framtiden säkerligen i högre grad än hittills kommer att påverka bedömningen av hur forskningsresurserna skall disponeras.»

Jag vill understryka behovet av den genomtänkta forskningsplanering som utskottsmajoriteten talar om, ty hittills gjorda erfarenheter har verkligen visat att den behövs. Jag kan inte fatta hur utskottsmajoriteten med den krassa verkligheten som bakgrund kan nöja sig med den suck som kommer i nästa mening: »Utskottet som inte kan tillstyrka de nu föreliggande yrkandena om en parlamentarisk utredning anser att riksdagen som sin mening bör ge till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört i anledning av nu förevarande motionsyrkanden.» Det är att hoppas att det skall bli någonting härav, men kan man lita på det?

Beträffande förslaget om långtidsplanering av anslagsgivningen till forskningsråden skriver utskottet:

»Utskottet, som konstaterat att vad motionärerna haft i tankarna är en flerårsplanering med sikte på successiv expansion, finner det — hur önskvärd en dylik expansion än kan vara — vanskligt att föreslå riksdagen att nu göra något uttalande till förmån för en dylik planering. Utskottet avstyrker därför motionerna såvitt nu är i fråga.»

Om förslaget om mer ingående analys av den samhällsvetenskapliga forskningens betydelse säger utskottsmajoriteten:

»Yrkandet om en ingående analys av den samhällsvetenskapliga forskningen hänger enligt utskottets mening nära samman med den större frågan om en översyn av den svenska forskningen och forskningsplaneringen. Utskottet har inhämtat att statens råd för samhällsforskning tagit initiativ till en utvärdering inom området för samhällsvetenskaplig forskning och ser häri ett

initiativ i den av motionärerna önska- de riktningen. Utskottet anser sig inte böra föreslå riksdagen att göra någon framställning till Kungl. Maj:t i frågan och avstyrker därför motionerna i denna del.

Vad angår önskemålet om avsättande av medel för analys av de faktiska resultaten av olika reformbeslut, uttalade utskottet vid 1969 års riksdag, med anledning av ett då föreliggande yrkande med samma innebörd, att en dylik analys är en angelägen uppgift för berörda myndigheter. Utskottet hyser alltjämt denna uppfattning men anser sig inte böra föreslå riksdagen att göra något uttalande om avsättande av medel för dylika analyser. Utskottet avstyrker även detta yrkande.»

När man gång på gång får ta del av de misstag som gjorts i forskningssammanhang på grund av brist på forskning eller brist på samordning av forskningsresurser, både inom Sverige och utomlands, finns det verkligen starka skäl för att genom de åtgärder som föreslås i motionerna och i reservationerna 1—3 försöka få större fart på detta område.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag ber att i likhet med den föregående ärade talaren få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Vad jag här närmast vill säga några ord om är de likalydande motionerna I:344 och II:374, väckta av herr Wikström och mig, rörande ökade möjligheter för forskningsrådet att stödja massmediaforskning. Utskottet har avstyrkt motionerna med som jag tycker litet väl flyktiga och lätta argument. I varje fall är det två saker som här måste slås fast. Den första är att radioutredningens förslag till forskningsstrategi, när det gäller massmedia, faktiskt ännu inte alls har beaktats av statsmakterna. Den andra är att det har utgått medel till olika projekt, men de har nästan enbart varit knutna till före-

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

tagsekonomisk och statsvetenskaplig forskning, som i och för sig är mycket viktiga forskningsområden, men det är inte bara den sortens påverkan av massmedia som behöver belysas, utan framför allt är det den upplevelsemässiga och känslomässiga — för att inte säga den estetiska — typen av upplevelser som behöver belysas.

Jag vill här säga något om tre områden där massmediaforskning verkligen får påtaglig praktisk betydelse. Skolans uppgift sägs uttryckligen vara att bl. a. ge eleverna förmåga att kritiskt ta emot och behandla massmedias budskap. Vidare är en väsentlig del av vad som framföres i TV våld som underhållning och som nyhetsmaterial. Hur påverkas barn, ungdomar och personer med särskilt labilt själsliv — eller tittare över huvud taget — av denna aldrig sinade flod av våldsskildringar med mer eller mindre konstnärliga prentioner? Slutligen måste vi förr eller senare ta ställning till frågan om nya uppfinningar som gör slut på det tekniska svenska TV-monopolet, och vad har vi då för sakligt underlag för en diskussion om TV:s påverkan?

Vad beträffar den första punkten, alltså skolans undervisning i massmediakunskap, är den omöjliggjord från början om inte lärarna själva kan få sådan utbildning. Och denna utbildning vid lärarhögskolor eller universitet blir givetvis av ren Chronschough-karaktär om den inte står i direkt kontakt med en levande inhemsk forskning. Jag skall här ta ett enkelt konkret exempel på vad undervisningen i massmediakunskap kan behöva innebära.

Vi känner alla till uttrycket dokumentärfilm, men jag är rädd för att de flesta av denna kammares ledamöter är lika illa ställda som jag när det gäller att tala om vad denna term innebär. Vi vanliga tittare tror nämligen att dokumentär betyder pålitlig, objektiv och verklighetstrogen, men de som gör dokumentärfilmer, producenterna inom

film och TV, menar det rakt motsatta. De menar med dokumentärfilm en film, som genom att vinkla verkligheten på ett visst sätt får en viss kontroversiell åsikt att synas som om den var den enda rätta. Materialet är visserligen dokumentärt i den vardagliga meningen, att man inte använder skådespelare och inte något skönlitterärt manuskript. Man filmar verkligheten sådan den ser ut. Men vad händer sedan med materialet? Låt mig citera en man som vet vad han talar om, dokumentärfilmaren Eric M. Nilsson, en person med internationellt rykte inom sin bransch. Han säger: »När det gäller programmets layout är producenten helt fri. I det sammanhanget finns inga regler men nära nog obegränsade möjligheter att genom en viss utformning framhäva vissa saker och tona bort andra. Knepen är många. Man kan uppnå de mest skilda effekter.»

Detta vet alltså alla inom branschen, men det är inte så lätt för tittarna att genomskåda knepen. Man behöver inte ens förutsätta någon särskilt ond vilja hos producenterna för att inse att tittarna behöver kunskap för att värja sig mot suggestionerna, eller — som massmediaforskaren framför alla andra, professor Marshall McLuhan har uttryckt det — civilförsvar mot massmedia. Den kunskapen måste förmedlas av skolorna och i den frivilliga utbildningen, annars blir obalansen för stor mellan dem som råkar få sitta vid rattarna och klippborden och dem som bara har att gapa och svälja. Det är inte så lätt att veta något härom, när man hör till en generation som inte har fått någon som helst undervisning om massmedia i skolan och bara har tillgång till ytterst få experter som kan lära en något om det. Det är forskning och undervisning om detta som behövs, i första hand naturligtvis grundforskning, och det är sådan som vi kräver i vår motion.

Beträffande min andra punkt, den

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

psykologiska effekten av våldsskildringar, kan jag hänvisa till två remissyttrandet från skolöverstyrelsen respektive statens filmgranskningsråd i anledning av en motion i denna kammare av herr Gustavsson i Alvesta, som behandlades i förra veckan. Denne begärde där en ändring av radiolagen i syfte att minska underhållningsvåldet i TV, för den händelse att forskningen skulle komma att påvisa skadliga effekter härav. Allmänna beredningsutskottet ansåg att motionen inte borde föranleda någon åtgärd. I ett av de nämnda remissyttrandena anförs dock att forskningen om våldets inflytande på ungdomens själsliv hittills givit motstridiga resultat och att det synes skolöverstyrelsen angeläget att sådana insatser görs, som kan bidra till ett klarläggande av denna fråga. Ungefär samma uppfattning redovisas av filmgranskningsrådet.

Dessa yttranden står inte heller isolerade. Det har framförts liknande krav från en mängd håll. Man vill få reda på vilka följder det i själva verket får när vi utsätter våra barn för en sådan andlig förgiftning, som a priori inte kan antas vara mindre skadlig på sitt område än förgiftning med kvicksilver, bly och kadmium.

Jag vill till sist ta upp frågan hur mycket vi svenskar skulle bli påverkade av utländsk TV, om vi hade samma o censurerade tillgång härtill som vi i dag har till utländska böcker, tidningar och radioprogram. Den tekniska utvecklingen kommer inom kort att ställa oss inför inte bara frågan om satellitsändningar utan också om införande av kassett-TV, varvid monopolets möjligheter att kontrollera vad Svensson ser i sitt hem avsevärt kommer att minskas. Utbildningsministern har ju redan uttalat sin oro inför konsekvenserna av kassett-TV och sin beslutsamhet att låta staten på något ännu odefinierat sätt ingripa härvidlag.

Men om vi nu anser oss behöva diskutera huruvida tankefriheten skall ha

trängre gränser inom televisionen än inom äldre massmedia, måste vi därvid i extra hög grad kunna stödja oss på verkliga fakta, på vetenskapliga argument av hög klass. Om detta råder egentligen inga delade meningar. Det framhålles också av utskottet som i sitt utlåtande framhåller att »delade meningar kan knappast råda om betydelsen av forskning rörande massmedia».

Herr talman! Jag hoppas att det av statsmakternas hanterande av frågan om forskningen rörande massmedia starkare än hittills i fortsättningen kommer att framgå att man också på detta håll delar utskottets åsikt.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! I förevarande utlåtande behandlas sex olika motionspar. Några av motionerna är långa och innehåller flera klämmor, vilka i en del fall behandlades redan under vårriksdagen. Det är alltså bara några av yrkandena i dessa motioner som det återstår att ta ställning till i höst.

Resultatet av behandlingen av de sex motionsparen har blivit ett praktiskt taget enhälligt utskottsutlåtande. Det är egentligen bara på en enda punkt som det föreligger en reservation, nämligen beträffande forskningens organisation och planering om vilken företrädarna för moderata samlingspartiet och två folkpartiledamöter i statsutskottet vill ha en parlamentarisk utredning. Vi arbetade mycket ingående med detta ärende inom statsutskottets andra avdelning, och det visade sig därvid att vi alla med undantag för moderata samlingspartiets representanter kunde bli överens. Även folkpartiets företrädare var ense med utskottsmajoriteten om de formuleringar, som vi i dag presenterar för kammaren. Det är sålunda ett på denna punkt splittrat folkparti som vi möter. Några av dess representanter har slutit upp bakom moderata samlingspartiets yrkanden om en parlamentarisk utredning.

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

Herr Enskog var vänlig nog att läsa upp stora delar av utskottets utlåtande, varför jag inte behöver förlänga debatten med att själv göra detta. Jag hänvisar bara till vad utskottsmajoriteten skrivit och noterar att vi inte finner anledning att nu begära en parlamentarisk utredning om forskningsorganisationen.

Till herr Nordstrandh, som sade att forskarutbildningen bör bli föremål för överväganden av den begärda utredningen, vill jag säga att det väl ändå är orimligt begära att vi skulle tillsätta en parlamentarisk utredning om forskarutbildningen när vi nyligen har startat en ny forskarutbildning, vilken baserades på en mycket långvarig och omfattande utredning.

Jag anser, herr talman, att det är angeläget att notera att det som möjliggjorde den stora majoriteten i statsutskottet omkring dessa stora och viktiga frågor var ett uttalande som gjorts i form av ett tillkännagivande, där utskottet mot bakgrund av de begränsade resurserna och vikten av ökad internationell samverkan och ökad prioritering för att nyttiggöra våra begränsade resurser skriver följande: »Utskottet vill emellertid understryka behovet av en genomtänkt forskningsplanering och samtidigt peka på att allmänpolitiska värderingar i framtiden säkerligen i högre grad än hittills kommer att påverka bedömningen av hur forskningsresurserna skall disponeras.»

Det är en besvärlig problematik som utskottet i sitt tillkännagivande snuddar vid. Det gäller en svår avvägning mellan å ena sidan forskningens berättigade krav på frihet och å andra sidan nödvändigheten för samhället att fördela resurserna på ett så nyttigt sätt som möjligt. Att göra dessa bedömningar är mycket svårt. Man kan från tid till annan göra felaktiga prioriteringar, och vi i utskottet är medvetna om att stora risker föreligger härvidlag. Men ändå finner vi det angeläget att betona

att de begränsade resurserna och kravet på samverkan inom internationella organ, inom Norden osv. ställer ökade krav på prioriteringar mot bakgrund av allmänna politiska bedömningar.

Jag ber, herr talman, att på dessa punkter få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär ett yrkande om avslag på begäran om en parlamentarisk utredning.

Jag vill slutligen säga några ord med anledning av fru Anérs anförande. Det gäller massmediaforskning. Utskottet är mycket positivt i fråga om behovet av och betydelsen av en ökad sådan forskning. Utskottet konstaterar emellertid — och jag vill göra det här också — att förutsättningar finns redan för forskningsråden och för Riksbankens jubileumsfond att engagera sig i denna verksamhet. Detta sker också. Det finns inga formella hinder för forskningsråden att engagera sig. Om fru Anér menar att de har för litet pengar och för få tjänster, så är det en historia som vi måste återkomma till i annat sammanhang. Det vi i dag har att diskutera är principen, om forskningsråden har möjligheter att ge pengar till massmediaforskning, och det har de redan. Ett yrkande i den riktningen är sålunda att slå in öppna dörrar. Vill man ha mera pengar får man återkomma i annat sammanhang och begära det, och så får riksdagen behandla yrkandet.

Jag ber, herr talman, att även på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Det är sant att vi har haft en stor utredning om forskarutbildningen och att vi som jag sade i mitt första anförande också tagit ett beslut om en s. k. förbättrad och effektivare forskarutbildning. Men det beslutet innebar helt enkelt att de nödvändiga resurserna inte ställdes till den nya forskarutbildningens förfogande, inte minst när det gäller den personella

Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

sidan. Jag kan inte finna annat än att resursövervägandena för forskarutbildningsreformen — vi har endast skalet färdigt — hör in i en allmän översyn över forskningsläget och forskningsanslagen i vårt land. Herr Alemyr vill väl ändå inte påstå att den reform som vi tog när det gällde forskningsutbildningen är som den kavate universitetskanslern sade i sina *petita* »på väg att fullföljas». Att säga på det sättet är ganska löjväckande. Universitetskanslern lika väl som varje vid universitet och högskolor verksam person vet eller borde veta att forskningsutbildningsreformen icke på långt när har kunnat föras ut i verklighetens värld. Detta är en resursfråga, och den hör hemma i den allmänna parlamentariska översyn som vi reserverar förordrar. Jag tycker att också herr Alemyr borde ha detta klart för sig.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Vi hade för en vecka sedan i kammaren en debatt om resurserna till forskarutbildningen. Jag avser inte att nu fördjupa mig i och återuppta det ämne som då tröttnade kammaren i flera timmar.

Jag vill till herr Nordstrandh säga att om man är missnöjd med resurserna på ett område, måste man motionera och yrka på högre anslag för att utröna om riksdagen då är beredd att bevilja dem. Man löser icke dessa frågor genom att begrava dem i en parlamentarisk utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav

efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1 i utskottets utlåtande nr 204, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 52 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 205, i anledning av motioner om utbildningen av ingenjörer inom elektronikområdet,

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa domartjänster i tingsrätter jämte motioner, och

nr 207, i anledning av motion om ökade resurser för iordningställande av parkeringsplatser; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521).

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 10

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 69, i anledning av proposition med förslag till lag om lokaliseringssamråd, m. m., jämte motioner.

I en den 9 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för samma dag

dels föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om lokaliseringssamråd,

dels velat inhämta riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t genom en lag om lokaliseringssamråd får bemyndigande att förordna om skyldighet för den som planerar nybyggnad av eller annan byggnadslovskrävande åtgärd med lokaler att samråda med statlig lokaliseringsmyndighet om lokaliseringen av den verksamhet som lokalerna är avsedda för. Sådant förordnande skall kunna ges i den omfattning det är påkallat från regionalpolitisk synpunkt. Syftet med samrådet är att skapa garanti för att företagares lokaliseringsbeslut fattas på grundval av allsidig information om lokaliseringsförutsättningarna på skilda håll i landet.

Enligt lagen skall samrådet inledas efter anmälan från den som planerar byggnadsåtgärden. Efter samrådet utfärdar lokaliseringsmyndigheten bevis att samrådet har ägt rum. På den anmälandes begäran skall sådant bevis utfärdas inom fyra månader efter det att anmä-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

lan gjordes. I särskilda fall skall denna tid kunna förlängas med högst ett år. Över förlängningsbeslut kan besvär anföras. Lokaliseringsmyndigheten får frihet att närmare utforma samrådsverksamheten efter omständigheterna. Lokaliseringsmyndighet förutsätts bli arbetsmarknadsstyrelsen, där samrådsärendena avses skola handläggas av en särskild delegation.

Kontroll av att samrådsskyldighet fullgörs skall åstadkommas genom att byggnadslov för den planerade åtgärden inte får beviljas utan att bevis om samråd har företetts. Bestämmelser här om föreslås bli införda i byggnadsstadgan.

Lagstiftningen om lokaliseringssamråd föreslås träda i kraft den 1 januari 1971.

I anledning av propositionen hade väckts motioner enligt följande.

Vissa begränsade modifikationer i den föreslagna lagen m. m. förordades i de likalydande motionerna I:1304 av herrar *Gösta Jacobsson* och *Ottosson* samt II:1520 av herr *Ringaby*, vari hemställdes

A. att riksdagen skulle besluta

att anmälningsskyldigheten begränsades till investeringar med en minsta ytgräns av 600 m² som beräknades ge selsättning åt minst 25 personer,

att tiden inom vilken bevis om fullgjord samrådsskyldighet skulle utfärdas förkortades till två månader och

att i lokaliseringsmyndighetens delegation för samrådsärenden borde ingå jämväl experter på lokal- och regionalpolitiska frågor, samt

B. att riksdagen skulle i skrivelse ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionerna anfördes beträffande syftet med samrådsförfarandet samt uppgiftsskyldighetens omfattning.

Den geografiska avgränsningen av samrådsskyldigheten behandlades i de likalydande motionerna I:1305 av herrar *Lindblad* och *Axel Andersson* samt

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

II: 1521 av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Sellgren*, vari hemställdes att riksdagen skulle uttala att samrådsskyldigheten förutom storstadsregionerna skulle omfatta jämväl starkt expansiva stadsregioner i storstädernas omedelbara influensområde.

Godkännande i huvudsak av propositionens förslag i förening med krav på ytterligare åtgärder och förslag från Kungl. Maj:ts sida var innebörden av de likalydande motionerna I: 1306 av herr *Sundin m. fl.* och II: 1518 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen skulle

I. med godkännande av vad som i propositionen angäves beträffande utformning och omfattning av lokaliseringssamrådet i nuläget uttala att framtida ändringar i systemet skulle beslutas av riksdagen samt uppdra åt vederbörande utskott att utforma härför erforderlig lagtext,

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam prövning och förslag till nästa års riksdag rörande sådan utformning av lokaliseringssamrådet

a) att som grund för skyldighet till etableringsanmälan skulle vid sidan av lokalbehovet gälla främst viss sysselsättningsökning, samt

b) att samrådsmyndighetens inställning i lokaliseringsärendena angäves i offentligt tillgängliga protokoll,

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning av verkliga möjligheter för kommunala och regionala organ att aktivt ta del i lokaliseringssamråd, som avsåge kommunen respektive länet,

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att det fortsatta samarbetet mellan staten och näringslivet för en aktiv lokaliserings- och regionalpolitik skulle omfatta även de mindre och medelstora företagens organisationer,

V. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämplig utformning av en etableringskontroll i stockningsområdena genom tillståndsgivning och/el-

ler investeringsavgifter, avsedd att tillämpas om systemet med etableringskontroll visade sig otillräckligt, samt

VI. uttala angelägenheten av att regionalpolitiken inriktades på ett så långt möjligt decentraliserat samhälle.

Avslag på propositionen och alternativa regler på ifrågavarande område föreslogs i motionen II: 1519 av herr *Hermansson m. fl.*, vari yrkades att riksdagen skulle

avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 154 samt besluta om generellt förbud mot nylokaliseringar och utvidgningar i storstadsregionerna,

bemyndiga Kungl. Maj:t att föreskriva regler för de undantagsfall där alternativa lokaliseringar icke rimligen kunde komma i fråga samt att anförtro arbetsmarknadsstyrelsen bedömningen av ansökningar rörande sådana undantag,

bemyndiga Kungl. Maj:t att föreskriva minimigränser och övriga avgränsningar för de etableringar som omfattades av det generella förbudet, samt

hos Kungl. Maj:t begära skyndsam utredning med uppdrag att utarbeta förslag till utformning för en allmän investeringsstyrning.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på a) motionen II: 1519 i ifrågavarande del och

b) motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del

dels anta det vid propositionen nr 154 fogade förslaget till lag om lokaliseringssamråd,

dels vad beträffar det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört därom;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de avsåge begäran om förslag rörande sysselsättningsökning som grund för lokaliseringssamråd;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de av-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

såge formerna för beslut om ändringar i systemet med lokaliseringssamråd;

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1305 och II: 1521 om den geografiska avgränsningen av samråds-skyldigheten;

E. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1304 och II: 1520 såvitt de avsåge viss begränsning av skyldigheten att anmäla byggnadsåtgärd för lokaliseringssamråd;

F. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1304 och II: 1520 såvitt de avsåge sammansättningen av lokaliseringsmyndighetens delegation för samråds-ärenden;

G. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de avsåge kommunala och regionala organs medverkan vid lokaliseringssamråd;

H. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de avsåge begäran om förslag rörande offentliggörande av beslut av lokaliseringsmyndigheten;

I. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1304 och II: 1520 såvitt de avsåge syftet med samrådsförfarandet och uppgiftsskyldighetens omfattning;

K. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de avsåge medverkan i regionalpolitiskt samarbete av de mindre och medelstora företagens organisationer;

L. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de avsåge utredning rörande etableringskontroll;

M. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1306 och II: 1518 såvitt de avsåge uttalande om regionalpolitikens inriktning;

N. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1519 i övrigt.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Strandberg, Brundin* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag på

motionen II: 1519 i ifrågavarande del och med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del, avseende mom. A tredje stycket i dessa motioner,

dels för sin del anta det vid propositionen nr 154 fogade förslaget till lag om lokaliseringssamråd med av reservanternas angiven lydelse av 2 §,

dels vad beträffar det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda där-om;

2. av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag rörande sysselsättningsökning som grund för lokaliseringssamråd i enlighet med vad reservanternas anförda;

3. av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående formerna för beslut om ändringar i systemet med lokaliseringssamråd;

4. av herrar *Annerås* (fp) *Thorsten Larsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1305 och II: 1521 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående den geografiska avgränsningen av samråds-skyldigheten;

5. av herrar *Strandberg, Brundin* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett att utskottet under E bort hemställa,

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående begränsning av anmälningskyldigheten för lokaliseringssamråd;

6. av herrar *Strandberg*, *Brundin* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett att utskottet under F bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående sammansättningen av lokaliseringsmyndighetens delegation för samrådsärenden;

7. av herrar *Thorsten Larsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under G bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående kommunala och regionala organs medverkan vid lokaliseringssamråd;

8. av herrar *Thorsten Larsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under H bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag rörande offentliggörande av beslut av lokaliseringsmyndigheten i enlighet med vad reservanternas anförda;

9. av herrar *Strandberg*, *Brundin* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående syftet med samrådsförfarandet och uppgiftsskyldighetens omfattning;

10. av herrar *Strandberg* (m), *Annerås* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Brun-*

din (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett att utskottet under K bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående medverkan i regionalpolitiskt samarbete för de mindre och medelstora företagens organisationer;

11. av herrar *Thorsten Larsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under L bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande etableringskontroll i enlighet med vad reservanternas anförda;

12. av herrar *Thorsten Larsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under M bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas uttalande om regionalpolitikens inriktning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Det är med vissa betänkligheter som man ser ständigt nya lagar komma till på förut oreglerade områden. Det betyder fler bestämmelser att hålla reda på för både myndigheter och enskilda, det betyder mera papper att ge in och handlägga, det betyder också tidsutdräkt och kostnader både för allmänheten och för myndigheterna.

Kammaren har i dag att ta ställning till en proposition med förslag att där så är påkallat från regionalpolitiska synpunkter skyldighet skall kunna föreskrivas för företagare som planerar vissa byggen att samråda med av Kungl.

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Maj:t utsedd lokaliseringsmyndighet.

En ny lagstiftning föranleds väl av en önskan att få till stånd en bättre ordning på områden där man noterat missförhållanden eller misslyckanden. Ett visst underkännande av de hittillsvarande regionalpolitiska åtgärderna måste anses ligga i det nya lagförslaget. Hade man kunnat betygsätta de hittills vidtagna åtgärderna som tillräckligt effektiva — ja, då hade lagförslaget om lokaliseringssamråd inte behövt läggas fram. Men nu är det tyvärr tydligt att man inte har nått tillräckliga resultat i fråga om att till gagn för en välbalanserad sysselsättning geografiskt sprida den ekonomiska aktiviteten. Kanske kan en bestämmelse om lokaliseringssamråd göra någon nytta. Från moderata samlingspartiets sida vill vi därför inte avvisa förslaget trots vår principiella uppfattning att man skall vara återhållsam med lagar som bygger ut regleringssamhället.

Utifrån motsatt principiell uppfattning — en hög värdesättning av statsdirigering — har däremot herr Hermansson och hans partivänner yrkat avslag på propositionen och i stället fört fram önskemål om en allmän investeringsstyrning. De tankegångarna har inte vunnit gehör inom utskottet.

Motionärer inom moderata samlingspartiet har sökt minska en del olägenheter som man kan befara som följd av den föreslagna lagen genom att lägga fram motförslag. Ett rör den tid under vilken ett ärende kan bli liggande. Mot lagförslagets fyra månader föreslår motionärerna två månader.

Nästa förslag gäller huruvida det skall vara en särskild delegation som företräder myndigheterna. Vi menar att de sakkunniga tjänstemännen vid lokaliseringsmyndigheterna är lämpligare.

Sedan förs det i motionen också ett resonemang om utrymmeskriteriet, dvs. om vilka byggen som kan betraktas som så obetydliga att de skall gå fria från bestämmelserna i lagen. Här menar man

att lagen skulle komma att syssla med detaljären den i alltför stor utsträckning och rekommenderar alltså en ökning av den yta som skulle gå fri från bestämmelserna.

Slutligen tycker man sig kunna utläsa ur departementschefens resonemang en avsikt att i stort sett samråda bara med det större näringslivet och man framhåller hur väsentligt det är att också företrädare för mindre och medelstora företag får kopplas in i resonemangen när det gäller samarbete mellan staten och näringslivet.

Dessa tankegångar har inom utskottet följts upp av ett antal reservanter — delvis enbart av moderata samlingspartiets företrädare men i något fall också av företrädare för oppositionen i övrigt. De återfinnes inom reservationerna 1, 5, 6, 9 och 10. Till dessa ber jag, herr talman, att få yrka bifall. Under övriga punkter ber jag samtidigt att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Insikten om att det från miljöpolitiska och samhällspolitiska utgångspunkter är på tiden att med allvar försöka dämpa storstädernas tillväxt vinner allt bredare anslutning. I centern har vi under en lång följd av år framhållit vikten av att överkoncentrationen i storstadsområdena effektivt motverkas. Det är därför med tillfredsställelse vi konstaterar att regeringspartiet äntligen också börjar inse det orimliga med dessa storstadskoncentrationer, som inte kan ge mänskligt tillfredsställande miljöer. Propositionen om obligatoriskt samråd i fråga om lokalisering eller utvidgning av verksamheten inom i första hand de tre storstadsregionerna får därför ses som ett utslag av regeringens ändrade inställning.

Vi ser propositionen som ett litet framsteg i strävandena att dämpa befolkningskoncentrationen till ett fåtal regioner, och så långt kan vi instämma

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

med förslaget. Däremot kan vi från centerns sida inte godta propositionens förslag att grunden för samrådsskyldigheten skall begränsas till anmälningsskyldighet endast för den som planerar byggnadsåtgärder. Förslaget innebär att man utanför samrådsskyldigheten lämnar sådana fall då företaget för sin expansion disponerar redan bruksfärdiga lokaler eller då lokalerna inte behöver ändras på sådant sätt att byggnadslov krävs.

Till bankoutskottets utlåtande nr 69, som behandlar propositionen om lokaliseringssamråd, har avlämnats tolv reservationer. Vi har från centerpartiet i våra reservationer dels föreslagit förbättringar beträffande utformning och omfattning av lokaliseringssamrådet, dels ställt krav om utredning huruvida ytterligare åtgärder kan bli erforderliga utöver systemet med etableringsanmälan. Därvid har vi framhållit att man för att effektivt kunna dämpa vissa storstadsregioners befolkningskoncentration måste vara beredd att tillgripa ett system med någon lämplig form av etableringstillstånd eller investeringsavgifter.

I reservationen 2 har vi just berört bristfälligheten i att grunden för samrådsskyldigheten begränsas till enbart byggnadsåtgärder. Vi begär förslag om att grunden för lokaliseringssamråd även kompletteras med viss sysselsättningsökning. Om lokaliseringssamrådet begränsas till kravet på enbart byggnadslov och man således utelämnar anmälningsskyldigheten utan hänsyn till beräknad sysselsättningsökning, har man därmed redan från första början utelämnat det väsentligaste medlet för att nå åsyftad verkan.

Utskottsmajoriteten erkänner också att sysselsättningseffekten av planerade åtgärder är den omständighet som i första hand har intresse från lokaliseringpolitisk synpunkt. Men trots detta går utskottsmajoriteten på propositionens linje med motivet att administ-

rativa fördelar kan vinnas genom en anknytning till byggnadsåtgärder som grund för lokaliseringssamråd.

Jag vill endast göra den kommentaren att utskottsmajoriteten inte precis har byggt sitt ställningstagande på någon stark egen övertygelse. Insyn, inflytande och öppenhet har inte fått den avgörande betydelse som vore önskvärd när det gäller tillämpningen av samrådsförfarandet. Från centern har vi i tre olika reservationer, 3, 7 och 8, tagit upp just denna speciella problematik. Låt mig helt kort beröra något av detta.

Enligt propositionen skall samrådsskyldigheten gälla inom de geografiska områden och de sektorer av näringslivet som regeringen ensam bestämmer. Vi reserverar anser att riksdagen inte får frånhändas möjligheten att erhålla information om utformningen och erfarenheten av systemet med lokaliseringssamråd. På samma sätt finner vi det angeläget att regionala och primärkommunala instanser får största möjliga inflytande och att dessa organ även bereds möjlighet till medverkan vid lokaliseringssamråd. Det är inte minst viktigt när det blir fråga om lokaliseringsval mellan olika orter i ett län.

Vidare har vi inte heller kunnat acceptera att samrådsmyndighetens uppfattning om lämplig lokaliseringsort inte skall offentliggöras. Departementschefen och utskottsmajoriteten menar att myndighetens utredningar skall vara sekretessbelagda. Vi reserverar är rädda för att ett samrådsförfarande bakom lyckta dörrar kan få begränsad lokaliseringpolitisk effekt.

I reservationen 10, som även folkpartiets och moderata samlingspartiets utskottsledamöter står bakom, och som utskottets ordförande nyss berörde, har vi tagit upp frågor som rör samverkan mellan staten och näringslivet. Jag vill understryka, vilket också framhålls i reservationen, att samverkan i lokaliseringsfrågor inte får begränsas till de

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

större företagens företrädare utan att den bör omfatta även de mindre och medelstora företagens organisationer.

Som jag tidigare nämnde har vi i en del av reservationerna framställt krav på en utredning med hänsyn till att ytterligare åtgärder utöver lokaliseringssamråd kan bli erforderliga. Därvid har vi liksom i vår partimotion fäst uppmärksamheten på möjligheten att pröva någon form av etableringstillstånd eller investeringsavgift för att effektivare kunna dämpa storstadsregionernas expansion. I reservationen 11 har vi just tagit upp dessa viktiga problem. Jag skall inte dra upp någon omfattande regionalpolitisk debatt, även om det vore frestande att fästa uppmärksamheten på regeringens tidigare passivitet och nuvarande tveksamhet när det gäller regionalpolitiken. Låt mig bara konstatera att inflyttningen till storstadsregionerna fortsätter oförminskad och att detta sker på i första hand skogslänens bekostnad. När vi i vår reservation skärper kravet på samhällets initiativ och åtgärder jämfört med vad regeringen föreslår, så gör vi det med ledning av den hittillsvarande befolkningsutvecklingen. Men vad som är ännu allvarligare är utvecklingstendenserna för framtiden. På grund av att vi saknar en målsättning för regionalpolitiken har skisser och prognoser blivit alltför mycket planeringsstyrande. Man behöver bara se på förslaget till regionplan för Storstockholm. Denna regionplaneskiss är inriktad på att befolkningen i Storstockholmsområdet under de närmaste 30 åren skall öka med ca 1 miljon invånare. Detta skulle innebära att närmare 90 procent av den beräknade folkökningen skulle tillfalla Storstockholm. Det finns dessutom motsvarande utvecklingsprognoser för Storgöteborg och Örestadsprojektet. Prognoserna för dessa tre storstadsregioner täcker tillsammans mer än 100 procent av hela den beräknade folkökningen i vårt land under de närmaste år-

tionerna. Ett förverkligande av dessa folkökningsskisser i de tre nämnda storstadsområdena måste medföra att vissa områden av vårt land närmast skulle komma att totalavfolkas. Det är just denna utveckling vi nu måste gripas an att hejda. Därför räcker det inte med enbart lokaliseringssamråd, även om det är ett litet steg på vägen mot en dämpning av expansionen — det erkänner jag. Nästa steg måste, såsom vi har begärt i reservationen 11, bli en utredning rörande etableringskontroll eller etableringsavgift. Utredningsuppdraget kunde ges åt den arbetande lokaliseringssamrådsutredningen.

Utöver vad som redovisas i propositionen beträffande förhållandena i vissa främmande länder och rörande olika system för etableringstillstånd eller etableringskontroll kan jag berätta att man i Frankrike, och då närmast inom Parisregionen, enligt vad jag inhämtat från Industriförbundets tidskrift, också tillämpar systemet med etablerings- eller investeringsavgifter. Man tar ut en avgift vid uppförandet av olika anläggningar. För nya fabriksbyggnader och kontorslokaler är etableringsavgiften 50—100 francs respektive 100—200 francs per kvadratmeter. Man har således en dubbelt så hög etableringsavgift för kontorslokaler som för fabriksbyggnader. Det måste innebära att det är just kontorslokalsektorn som expanderar mest och att man med högre etableringsavgifter försöker dämpa denna utveckling. Den som stänger igen industrilokaler kan i stället erhålla motsvarande belopp som ersättning. Dessutom stimulerar man utflyttningen genom vissa flyttningsbidrag samt restitution av kostnader för omskolning av arbetskraft. Tillkomsten av etableringsavgiften som ett medel i den franska regionalpolitiken i försöken att dämpa Parisregionens tillväxt har också enligt samma tidskrifts uppgifter givit ett överraskande gott resultat.

Jag tycker det vore värt att i Sverige

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

pröva det franska systemet. Jag menar inte att systemet från Frankrike bokstavligen skulle överföras på våra förhållanden, men systemet som sådant verkar i princip vara ett smidigt lokaliseringspolitiskt medel.

Huvudsaken är nu att vi tar nya grepp för att minska koncentrationsutvecklingen. Vi måste övergå från ord till handling för en aktivare regionalpolitik. Vi måste vända oss mot att den ekonomiska tillväxten enbart skall användas till att skapa några få storstadsregioner i vårt land. Vi måste motverka dagens utveckling som tillåter att ekonomiska faktorer i så hög grad får avgöra i vilken miljö individen måste inrätta sig.

Man kan inte annat än beklaga att vi saknar en fungerande riksplanering i fråga om fördelning av resurser och utvecklingsmöjligheter mellan olika regioner. Det vore väl på tiden att riksdagen avgav en viljeyttring beträffande behovet av en målsättning för regionalpolitiken som vi hemställt om i reservationen 12.

När vi från centerpartiet ställer kravet på kraftiga åtgärder för att dämpa storstädernas tillväxt är det i själva verket just människan som redan finns i Storstockholm eller andra storstadsregioner som vi vill skydda och slå vakt om. Det kan inte ligga i dessa storstadsmänniskors intresse att ytterligare inflyttning sker. Det måste innebära att trycket på bl. a. bostäder och sjukhus ytterligare ökar till förfång för den i storstaden boende invånaren. Samtidigt får människorna i utflyttningsregionerna uppleva en stor kapitalförstöring på allt som överges. Låt mig därför till slut få säga att decentraliseringspolitiken är lika livsviktig för storstadsbon som för glesbygdskon. Den ställer i båda fallen människan i centrum.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationerna 2, 3, 7, 8, 10, 11 och 12 i bankoutskottets utlåtande nr 69.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Samrådsförandet och anmälningsskyldigheten som vi nu behandlar under bankoutskottets utlåtande nr 69 ligger — som framhållits i folkpartimotionerna I: 1305 och II: 1521 — i linje med vad partiet framhållit som tänkbara åtgärder i avsett syfte.

Tillståndstvång — som bl. a. förordas i vänsterpartiet kommunisternas motion — innebär en allvalig fara för den ekonomiska utvecklingen. Däremot bör systemet med etableringsanmälan och samrådsförande kunna prövas. Jag vill emellertid betona angelägenheten av — och det har även herr Stridsman gjort i sammanhanget — att även riksdagen i fortsättningen får möjlighet att nära följa regionalpolitikens uppläggning. Särskilt angeläget är att man i det fortsatta samarbetet mellan staten och näringslivet beträffande lokaliseringspolitik inte enbart har samråd med storföretagen utan, som framhållits i reservationen 10 till förevarande utlåtande, även låter samrådet omfatta de mindre och medelstora företagens organisationer. Behöver det sägas att samrådet skall vara ömsesidigt och ett verkligt sådant och sikta mot en lokaliseringslösning som är fördelaktig såväl för samhället som för det aktuella företaget? Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen 10.

Beträffande tiden för utfärdandet av bevis om fullgjord samrådskyldighet har propositionen nämnt fyra månader. I vissa fall kan denna tid vara onödigt lång. Man vågar väl här förutsätta att handläggningen sker i positiv anda så att tiden kan skäras ned till ett minimum. Å andra sidan finns i förslaget möjlighet att förlänga tiden till högst ett år om särskilda skäl föreligger.

Beträffande den geografiska avgränsningen vill jag framhålla svårigheten att strikt göra en sådan till vissa avgrän-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

I detta anförande instämde herr *Westberg* i Ljusdal (fp).

Fru **MARKLUND** (vpk):

sade regioner — i det aktuella fallet enligt propositionen de tre storstadsregionerna. Som framhållits i ovannämnda folkpartimotion sträcker sig storstadsområdenas influens utöver den geografiska gränsen, och det kan därför vara angeläget att samrådsförfarandet även omfattar expansiva stadsregioner i storstadsregionernas närhet. Jag vill emellertid understryka att man här inte får binda sig vid stela geografiska gränser, då det även i relativ närhet till storstadsregionerna kan finnas områden, där lokaliseringspolitiska åtgärder kan vara motiverade. Här är det synnerligen angeläget att man i samrådet tar hänsyn till alla föreliggande faktorer och inte går fram schablonmässigt.

I enlighet med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 4.

Jag vill emellertid här även, herr talman, understryka vikten av att det föreslagna samrådet inte resulterar enbart i ett kontrollorgan med i huvudsak negativa åtgärder gentemot vederbörande företag och näringslivet, utan att man får ett positivt syftande och fungerande samråd, till gagn för en lokalisering som fungerar även på längre sikt till fromma för näringsliv och samhälle och i vidare mening för de människor som arbetar och fungerar där.

Det har ju visat sig att påfrestningarna på människomaterialet i fråga om stress, trängsel och otrivsel i allmänhet är avsevärt mindre vid företag som är förlagda i områden där överhettning inte råder, under i övrigt lika förutsättningar och förhållanden, än de är i regioner där alltför många människor samlats. En allsidig bedömning vid lokaliseringen är nödvändig med särskild hänsyn till och observans på de arbetande människorna och deras villkor, en strävan mot — som jag skulle vilja uttrycka det — att förverkliga ett mänskligare samhälle.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 4 och 10.

Herr talman! I inledningen till vår motion II:1519 har vi angett två frågor som vi menar måste ställas för att man skall kunna bedöma värdet av förslaget till lag om lokaliseringssamråd m. m. Dels är det frågan om i vilken större regionalpolitisk ram lagen skall infogas, dels gäller det vilka praktiska effekter som kan väntas med lagens föreslagna utformning.

Sedan jag nu har tagit del av utskottsutlåtandet tycker jag det finns skäl att i synnerhet uppehålla sig vid den senare frågeställningen. Utskottet framhåller nämligen, med hänvisning till vad departementschefen har anfört, att samrådet får ses som en försöksverksamhet, vars effekter i olika hänseenden måste följas upp. Ordet »försöksverksamhet» är en gammal bekant i den lokaliseringspolitiska debatten. Det beklagliga är bara att verksamheten löper vidare på samma sätt hela tiden och att det just inte blir mer än försök. Effektiviteten kan dock spåras åtminstone i ett avseende, nämligen när det gäller avfolkningen av vissa delar av landet. I syfte att få ett stopp på denna avfolkning och för att effektivt dämpa storstadstillväxten är det enligt vår mening nödvändigt att vidta effektiva åtgärder för att för det första styra investeringarna till regioner med sysselsättningsproblem och för det andra att förhindra de svåra miljöpolitiska effekter i storstadsområdena som den ständiga tillväxten där medför. Det kan inte vara effektivt att också fortsättningsvis hanka sig fram med försöksverksamhet.

Samrådsförandet sågs vara avsett att skapa garantier för att företag inte fattar lokaliseringsbeslut utan att ha fått information om regionalpolitiken och det regionalpolitiska stödet. Men information om dessa ting bör man kunna få i lokaliseringskungörelsen, och den

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

får man väl förutsätta att företag med etableringsplaner tar del av. Dessutom torde företag som vill etablera sig i storstäderna inte fästa så stor vikt vid lokaliseringsspolitiska hänsyn, varför ett samråd av det slag som här föreslås också av det skälet skulle bli ineffektivt.

Som ett annat skäl för vår uppfattning att samrådsförfarandet inte skulle bli effektivt har vi i motionen anförts att lagförslaget bara föreskriver samråd mellan länsstyrelse och företag. I utskottsutlåtandet sägs detta antagande vara felaktigt, och jag skulle därför vilja be den som skall föra utskottets talan här om ett klargörande. I förslaget till lagtext står det att den som planerar nybyggnad osv. »skall samråda med myndighet som Konungen bestämmer — — —». Och i utskottsutlåtandet s. 9 står det: »Enligt förslaget skall företag som önskar etablera sig eller utvidga sin verksamhet inom särskilt expansiva områden vara skyldiga att göra anmälan härom till en av Kungl. Maj:ts utsedd lokaliseringsmyndighet, vilken avses bli arbetsmarknadsstyrelsen.» Men om man över huvud taget tänkt sig någon praktisk nytta av samrådsförfarandet, så måste väl samrådet ske på länsnivå. Och arbetsmarknadsstyrelsen företräds på länsnivå av länsarbetsnämnden. Enligt den nya uppbyggnaden av länsförvaltningen som skall börja gälla från den 1 juli 1971 skall alla fackorgan underordnas länsstyrelsen. Om då besluten i samband med samråden överläts åt länsarbetsnämnderna, så måste väl det efter vad jag förstår strida mot denna uppbyggnad av länsförvaltningen. Och om tanken är att arbetsmarknadsstyrelsen centralt skall handha alla samrådsärenden så förefaller ordningen ännu orimligare.

Förslaget förefaller inte heller särskilt genomtänkt ur praktisk synpunkt, om man betänker att enbart antalet nyetableringar i storstäderna enligt lokaliseringssutredningen uppgår till 200 per

år och att antalet utvidgningar är flera gånger större. Det måste innebära att samrådet — för att inte ta upp en orimligt stor del av de berörda tjänstemännens arbetstid — blir symboliskt eller att det begränsas till ett så litet antal företag att det inte alls blir fråga om någon verklig investeringskontroll.

I motionen har vi framfört den meningen att det vore vida mer praktiskt att införa ett generellt förbud mot nyetableringar och utvidgningar i storstadsregionerna och enbart låta länsstyrelserna eller lokaliseringsmyndigheten syssla med de företag vilka av speciella skäl finge beviljas undantag från huvudregeln. Utskottet påpekar nu att ett förbud av det angivna slaget inte torde kunna utfärdas annat än i form av en lag. Nu kan man för det första undra vad det påpekandet tjänar för syfte. Fordras det en lag för ett sådant förbud, så måste man väl diskutera utformningen av en sådan lag. Annars förefaller det som om man vid en grundligare granskning och kanske en officiell tolkning av gällande byggnadslag skulle kunna få fram möjligheter att via den antingen tillstyrka eller förhindra lokalisering av industrier bl. a. med hänsyn till samhällsmiljön.

Utskottet säger sig slutligen inte heller ha skäl att tillstyrka vårt motionsförslag om allmän investeringsstyrning. När proposition 185 år 1964 om riktlinjerna för en aktiv lokaliseringsspolitik behandlades, fann dåvarande inrikesminister Rune Johansson att lösningen att genom lagstiftning ge samhällets organ möjligheter att styra utvecklingen, inte, som han sade, »för närvarande bör komma i fråga».

Sedan dess har åtgärderna i den propositionen prövats i praktiken med känt resultat. I avfolkningsbygderna har folkminskningen tilltagit. År 1969 flyttade 12 000 människor från de s. k. skogslänen, vilket är bra mycket över genomsnittet för de närmast föregående fyra åren. Samtidigt tilltog storstads-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

tillväxten. Utflyttningen från avfolkningsområdena och inflyttningen i storstäderna har varit särskilt markerad i samband med konjunkturförbättringen 1969.

Det är mot bakgrunden av den utvecklingen som det förefaller oss klart att det är på tiden att ta upp ett resonemang om åtgärder för att ge samhället möjligheter att effektivare styra utvecklingen. Genom att en central myndighet får hand om denna styrning skulle man kunna uppnå det som skisseras i Lemnes utredning, nämligen att lokaliseringen skall syfta till att skapa ordentliga industriorter med viss variation av industrierna. Det som vi nu diskuterar kan ju inte bara vara en fråga om att informera och ge råd till företagen om de stödformer som finns. Det viktiga måste vara att få en effektiv styrning av hela industri-lokaliseringen med inriktning på de orter där ett sådant stöd ger effekt.

Av det skälet vidhåller vi vårt yrkande om avslag på propositionen nr 154 och yrkar följaktligen bifall till samtliga delar av motionen II:1519.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 154 med förslag till lag om lokaliseringssamråd som vi nu behandlar är huvudsakligen baserad på det material som 1968 års lokalisering-utredning och Expertgruppen för regional utredningsverksamhet inom inrikesdepartementet har presenterat i sina betänkanden. En särskild departementspromemoria inom inrikesdepartementet angående lokaliseringssamråd som remissbehandlats har föregått propositionen, och departementschefen hänvisar till denna promemoria i sin proposition.

Motiven bakom förslaget är i stor utsträckning s. k. stockningsproblem inom de tre storstadsområdena. Man anser sig där kunna konstatera en överhettad utveckling, medförande all-

varliga problem av stockningskaraktär exempelvis när det gäller bostäder, kommunikationer och allmänna miljöfaktorer.

Först vill jag ifrågasätta huruvida det är lämpligt att i diskussionen om stockningsproblemen kategoriskt använda sig av benämningen storstadsområdena, innefattande såväl Stockholmsområdet, Göteborgsområdet som Malmö—Lund-regionen. Det föreligger betydande strukturskillnader mellan å ena sidan Stockholmsområdet och å andra sidan de båda mindre regionerna. De senare ligger när det gäller exempelvis fördelning av sysselsättningen på näringsgrenar betydligt närmare riksgenomsnittet än vad som är fallet med Storstockholmsområdet. Därmed vill jag dock inte ha sagt, att diskussionen om vissa stockningsproblem inte kan ha relevans, men då gäller detta främst Stockholmsområdet. Det synes som om man när man diskuterar dessa frågor främst haft Stockholmsområdets problem för ögonen för att sedan låta dessa problem få en betydande transfereffekt vid bedömandet av de två andra svenska storstädernas situation.

Givetvis bör man vid diskussion om eventuella stockningsfenomen undvika att förväxla samhällsbyggnadsproblem, som grundar sig på strukturella skeenden, med konjunkturmässigt betingade effekter. Det är särskilt angeläget att framhålla detta med hänsyn till den rådande högkonjunkturen och de obalanser som denna gett upphov till. Det är uppenbarligen de strukturellt betingade stockningsproblemen som åsyftas i propositionen. Ätminstone för Stor-göteborgs vidkommande kan jag med bestämdhet hävda, att det finns anledning att ställa sig kritisk till en del av den allmänna bakgrund som man har som utgångspunkt då man bedömer att Göteborgsområdet skulle lida av stockningsproblem, grundade på en ohämmad expansion inom det privata nä-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

ringslivet.

Det bör framhållas att den allmänna expansion som förekommit knappast kan sägas ha medfört några svåra problem av stockningskaraktär för Göteborgs stads vidkommande. Arbetet på att tillgodose kraven på ökade kommunala investeringar för stadsbyggande, trafik och övriga kommunala servicefunktioner går förvisso inte utan problem, men det måste understrykas att dessa på intet sätt har varit av den karaktären att de skulle påkalla särskilda dämpningsåtgärder, som man från visst håll vill göra gällande.

Vad sysselsättningsexpansionen för Göteborgsområdet beträffar vill jag framhålla att det inte har varit den privata sektorn som främst svarat för ökningen inom Göteborgsområdet. Under perioden 1966—1968 — och jag vill att herr Stridsman lyssnar på vad jag nu säger — minskade antalet sysselsatta inom industrin i Storgöteborgsområdet med 6 500 årsarbetare. Efterfrågan på byggnads- och anläggningsarbetare ökade endast obetydligt. Även inom övrig privat verksamhet var sysselsättningsstillväxten synnerligen långsam. Totalt sett reducerades arbetskraftsbehovet inom den privata sektorn under nämnda period med ungefär 7 000 årsarbetare, även om utvecklingen inom jordbruk och fiske beaktas. Däremot expanderade den offentliga sektorn mycket starkt. Statlig verksamhet ökade i Storgöteborg under denna period med 2 200 årsarbetare, landstingskommunal verksamhet med 600 årsarbetare och anställda i kommunal förvaltning med nära 5 000 årsarbetare. Det har alltså varit den offentliga sektorns expansion som dominerat utvecklingen i Göteborgsregionen under åren 1966—1968.

Under perioden 1969—1970 samt under 1971—1973 beräknas arbetskraftsbehovet inom den privata verksamheten tillväxa mycket långsamt. Arbetskraftsbehovet inom den offentliga sek-

torn förutsättes däremot öka betydligt snabbare, även om tillväxttakten förväntas bli lägre under de första åren av 1970-talet än vad fallet varit under 1960-talets senare hälft. Den kommunala och landstingskommunala verksamheten beräknas svara för ca 40 procent av regionens totala sysselsättning under åren 1969—1973, trots att antalet primär- och sekundärkommunalt anställda i dag endast utgör 13 procent av Storgöteborgs samlade arbetskraftsvolym.

Mot bakgrund av den här skisserade näringslivsutvecklingen i Göteborgsområdet kan man konstatera att sysselsättningen snarare är en följd av förverkligandet av samhälleliga målsättningar, främst avseende undervisning, sjukvård och socialvård, än av en expansion inom det privata näringslivet av den karaktär som man kan utläsa ur departementspromemorians motiv för åtgärder i etableringskontrollerande syfte. Industrisysselsättningen i Göteborgsområdet — jag upprepar det — har minskat både relativt och i absoluta tal. Sysselsättningsvolymen 1973 beräknas komma att ligga under 1965 års nivå.

Ytterligare ett strukturdrag vill jag här påpeka. Den redan tidigare starka koncentrationen till ett fåtal stora industribranscher förväntas komma att fördjupas ytterligare för Göteborgsområdet. Denna utveckling kan få till följd att Göteborgsregionen blir alltmer beroende av förhållandena inom ett fåtal industribranscher, vilket kan befaras leda till en ökad känslighet för konjunkturmässiga störningar.

En sådan utveckling torde inte heller vara avsikten bakom de föreslagna regionalpolitiska insatserna, men den visar vilka konsekvenser av tidigare oförutsett slag som kan befaras, om åtgärderna inte förankras i en genomtänkt regionalpolitisk målsättning. Det bör vara ett angeläget mål för näringspolitiken, och man bör inrikta

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

sina strävanden på att med etableringsfrämjande åtgärder åstadkomma en viss utjämning av denna för regionen från risksynpunkt mindre tillfredsställande utveckling. Även andra skäl kan göra det befogat att eftersträva lokalisering till regionen av nya företag, varigenom branschstrukturen skulle påverkas. Detta kan genomföras via en selektiv och kritisk lokaliseringspolitik.

Jag har velat anföra de nämnda siffrorna därför att man i den politiska debatten beträffande storstadsregionerna inte bara skall generalisera diskussionen genom att peka på den våldsamma expansionen inom dessa. Om vi skall kunna tillgodose samhällets målsättningar inom undervisningens, sjukvårdens och socialvårdens områden, får vi också ta konsekvenserna härav även inom storstadsregionerna.

I propositionen framhålles att ett samrådsförfarande bör inriktas främst på sådana starkt expanderande regioner, där det är särskilt angeläget att en väl balanserad utveckling kommer till stånd. Detta anger man främst vara fallet inom de tre storstadsregionerna. Lagförslaget innehåller dock inga stadganden härom, utan Kungl. Maj:t ges bemyndigande att senare fastställa denna geografiska avgränsning. Jag finner den antydda geografiska avgränsningen vara en smula diskutabel. Är man helt på det klara med de förväntade effekterna av den tänkta lokaliseringstyrningen?

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet, ERU, understryker i sitt remissyttrande över 1968 års lokaliseringsutrednings betänkande bl. a.: »Åtgärder som riktas mot storstädernas tillväxt torde i första hand ge effekter i regioner som ligger närmast under dessa städer i hierarkisystemet och inte i glesbygdsregionerna som ligger i systemets lägsta del.»

Eftersom regioner, vilka ligger närmast under de tre största städerna i

hierarkisystemet, uppvisar en betydligt snabbare befolkningsökning än storstadsområdena, torde eventuellt förekommande stockningsproblem i stället förvärras i dessa kommuner, städer och regioner, om man vidtar åtgärder mot storstädernas tillväxt. Jag uppfattar förslaget i detta avseende såsom en smula ologiskt, och jag förväntar mig att man inom en relativt snar framtid får utvidga samrådsförfarandet till att inte bara gälla de tre storstadsregionerna utan också de städer och befolkningsagglomerationer, som ligger närmast intill storstadsregionerna. Detta är nämligen en förutsättning för att man skall kunna uppnå den lokaliseringspolitiska effekten att utflyttningen från glesbygden dämpas.

Låt mig slutligen, herr talman, helt kort beröra frågan om kommunernas roll i samrådsförfarandet. I den departementspromemoria, som har legat till grund för propositionen, har man uttryckt sig mycket »luddigt» på denna punkt. Konungen har emellertid i propositionen tagit hänsyn till de synpunkter som framförts under remissbehandlingen och framhåller, att man väntar sig att kommunerna skall kopplas in i detta samrådsförfarande.

Det heter i propositionen bl. a. följande: »Vidare bör myndigheten göra sig underrättad även hos kommunerna om deras förhållande och planering. På detta sätt tillgodoses i huvudsak de önskemål som har framställts från länsstyrelser och kommuner att de skall få tillfälle att ta del i samrådet.» Detta understryks också av utskottet i dess utlåtande.

Jag vill uttrycka förhoppningen att utskottets uttalande på denna punkt innebär ett stöd, så att kommunerna inte ställs vid sidan om. Det gäller också de kommuner för vilka det är aktuellt med en utflyttning av företag. Det är alltså inte bara mottagarkommunerna som skall få vara med i samrådsförfarandet utan även de kommuner för vilka det

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

kan vara aktuellt med en utflyttning.

Herr talman! Jag har velat göra denna deklaration som representant för en av dessa storstadsregioner för att i någon mån moderera debatten och visa att frågan inte är så enkel som man vill göra den, när man talar om en ohämmad befolkningsökning i storstadsregionerna. Även jag har ett intresse av att vi får en styrning och en etableringskontroll, så att inte de fria marknadskrafterna skall ställa vissa regioner utan sysselsättning. Den regionalpolitiska målsättningen delar jag också, men jag anser att man skall ha en nanserad bild när man debatterar storstädernas situation.

I detta anförande instämde herrar *Bergqvist* och *Zachrisson* (båda s).

Herr STRIDSMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson vände sig till mig och sade att jag skulle lyssna extra noga när han tog upp just frågan om utvecklingen i Göteborgsområdet. Och jag får lov att säga att herr Hugosson här i talerstolen uppträdde som en mycket god förespråkare för de koncentrationssträvanden som vi har tydliga tendenser till i dag. Jag delar inrikesministerns åsikt att det är på tiden att vi försöker dämpa denna expansion. Där står herr Hugosson och jag på var sin sida — jag delar alltså inrikesministerns uppfattning att det skall åstadkommas en dämpning av denna utveckling. Det är kanske bara den skillnaden att jag vill gå ett steg längre än inrikesministern. Men vi har nog samma uppfattning att här måste någonting göras, herr Hugosson.

Det är mycket möjligt att industrisysselsättningen minskar inom Storgöteborg. Detsamma har visat sig inom Storstockholmsområdet. Men när jag i mitt anförande tog upp detta att vi måste finna nya medel inom regionalpolitiken talade jag just om det franska systemet med investeringsavgifter, där

man tillämpar en mångdubbelt högre avgift just för lokaler som byggs för kontorsändamål — för den administrativa delen. Man måste börja tänka på att det är just den delen som utvecklas mest. Gäller det privat verksamhet måste man se till att man får etableringsavgifter, om man inte inför en kontroll. Är det fråga om statlig verksamhet får man se till att man flyttar ut en del.

Ty det är väl i alla fall så, herr Hugosson, att prognoserna pekar på att befolkningsökningen inom dessa tre storstadsområden kan bli mer än 100 procent under de närmaste årtiondena. Och varifrån skall människorna flytta till dessa storstadsområden? Det talas samtidigt om att vi skall rädda Norrland, men det är ju Norrland som i första hand blir åderlätet, om denna utveckling får fortsätta.

Jag delar herr Hugossons uppfattning om samrådsförfarandet när det gäller kommunerna, och jag vill att herr Hugosson läser vår reservation och även röstar för denna. Där tar vi upp problemet med samrådsförfarandet och förklarar att vi vill ha ett bättre sådant. Jag vill också be herr Hugosson att läsa reservationen 4, där vi tar upp de synpunkter som herr Hugosson nyss var inne på.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gör ett något egendomligt intryck när herr Stridsman först angriper mig för de synpunkter jag har anfört och sedan ber mig stödja centerpartisternas reservation. Jag vet inte hur det skall gå ihop.

Jag har inte gjort mig till talesman för en koncentrationsökning till storstadsregionerna eller några andra regioner. Vad jag velat peka på är att ett samrådsförfarande för den privata verksamheten kommer att ge föga effekt i Göteborgsområdet.

Jag har också pekat på att samrådsförfarandet bör utsträckas att gälla de kommuner och städer något lägre ned

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

i hierarkisystemet där vi har den verkliga ökningen på den privata sektorn. Men jag har försökt att tala om att inom storstadsregionerna finner vi den verkliga expansionen inom den kommunala verksamheten. Om herr Stridsman frågar sina partivänner i Göteborg, Stockholm och Malmö tror jag att dessa är överens om att vi har för dålig utbyggnad på sjukvårdsområdet, på socialvårdsområdet och på skolområdet. 40 procent av ökningen i sysselsättningen inom Göteborgsområdet ligger just där. Här finns stora eftersatta behov som måste tillgodoses. Det är detta jag pekat på. Om vi icke tillåter denna expansion, åstadkommer vi en dämpning av storstädernas tillväxt. Men då tillgodoser vi å andra sidan inte de rättmätiga krav medborgarna kan ställa på samhällelig och social service.

Herr STRIDSMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den kommunala delen går inte att flytta. Jag har heller aldrig nämnt den. Jag förstår att denna sida måste expandera inom det området där den så att säga skall fylla sina service-uppgifter.

Om man flyttar in mer folk medför detta givetvis krav på en utbyggnad av skolor, sjukhus, gator och kommunikationer över huvud taget. Herr Hugosson nämner att den kommunala investeringsdelen i Göteborg rör sig om 40 procent, kvar finns 60 procent. Man kan ju börja med att flytta en del av dessa 60 procent som är kvar.

Låt mig nämna ett enda exempel. Det finns i Göteborg ett företag som heter Volvo. Jag vet inte hur många tusen och åter tusen norrlänningar som fått åka dit ner och arbeta där. Jag vill inte påstå att man kunde placera Volvo var som helst i Norrland, men nog tror jag att man kunde se över även den privata delen. Man kan stoppa expansionen.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, det finns sannolikt många områden inom den industriella sektorn i fråga om vilka man kan diskutera en omlokalisering. Jag har dock inte tagit upp den frågan till diskussion här. Volvo är väl ändå ett av de företag som försöker att lägga ut produktionen till andra delar av landet. Men, herr Stridsman, Volvo är en sammansättningsfabrik. Produkterna sammansätts i Göteborg, men delarna produceras ute över hela landet. Jag tycker att exemplet var dåligt valt, herr Stridsman. Volvo är ändå en typisk industri med produktion förlagd över hela landet.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Det förefaller naturligtvis oroande att jag till talarstolen för med mig en sådan stor lunta. Innan jag ämnar föra utskottets talan och försvara dess hemställan hade jag tänkt försöka svara på några av de frågor som ställts. Jag tog med mig dessa papper enbart därför att herr Hugosson tog upp problemet om storstadsregionerna och särskilt nämnde Göteborgsområdet.

Jag skall kanske inte diskutera siffror med honom, men jag har tagit med mig en utredning om balanserad regionalutveckling. Jag vill då använda de siffror som denna utgår från. Sedan får herr Hugosson tala om huruvida denna utrednings eller ERU:s prognoser är felaktiga. Utredningen redovisar för 1965—1968 en befolkningsutveckling. Självklart har man där indelat denna i riksområden. Riksområde måste enligt vad jag kan förstå här bli Göteborgsområdet. Det heter då att befolkningen 1968 uppgick till 69 850 och att riksandelen var 8,8. Under perioden 1965—1968 har invånarantalet ökat med 22 300. Jag har velat nämna dessa siffror för att ge en bakgrund till herr Hugossons resonemang. Om de är felaktiga kan jag inte göra någonting åt det.

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Herr Hugosson sade att det inte bara var fråga om storstadsregionerna utan att vi också måste diskutera flera regioner. Det har vi försökt göra, och det kommer vi att få göra under 1970-talet. Jag tror att jag tre eller fyra gånger har sagt att vi måste avvakta resultatet av de pågående utredningarna och av det arbete som utträttas inom länsstyrelserna/planeringsråden.

Redan 1969 tog jag i min ringhet upp frågan om antalet regioner och försökte få till stånd en diskussion om fler regioner än enbart storstadsregionerna. Inrikesministern angav nämligen 1969 vissa storstadsalternativ och nämnde vissa regioner som skulle kunna bli alternativ till storstadsregionerna. Den evinnerliga diskussionen har ju gällt befolkningsökningen, trycket mot storstadsregionerna och befolkningsförskjutningen. Frågan om ytterligare regioner finns alltså med i bilden, herr Hugosson.

När jag lyssnade på herr Stridsman påminde jag mig den debatt som vi hade i maj månad. Samma argumentering som framfördes då upprepas nu. Ett stående tema har herr Stridsman alltid: regeringen är passiv, den åstadkommer ingenting. Jag vill uppmana herr Stridsman att studera propositionen 154 som vi i dag behandlar. Om han besväras sig med att slå upp kapitlet »Nuvarande förhållanden m. m.» på s. 7 finner han att 1947 tillsattes utredningen angående näringslivets lokalisering. Litet längre ned på sidan kan han läsa att utredningens förslag behandlades i propositionen 127 år 1952. På s. 9 i propositionen finner han att år 1964 framlades propositionen 185.

Jag tänker inte fortsätta att trötta kammarens ledamöter med att utveckla vad som har hänt efter 1964 och 1965 års riksdagsbeslut — denna femåriga prövotid som gick ut den 1 juli är välbekant.

Herr Stridsman gjorde också interna-

tionella jämförelser och tog bl. a. exempel från Frankrike. Detta har vi också diskuterat åtskilliga gånger. Men i diskussionerna glömmar vi ofta bort att vi är beroende av den internationella utvecklingen. Vårt land är inte ensamt om att ha de problem som vi nu diskuterar och som vi, det vågar jag påstå, kommer att få diskutera kanske ännu mera under 1970-talet. Jag vill bara påpeka för herr Stridsman att det nog inte är så lätt att lösa dessa problem. Ett till Frankrike gränsande land, Italien, har kanske ännu större problem än Frankrike och Sverige.

För inte länge sedan var det ett program i den svenska radion med några experter, som hade studerat Italien. De hade varit där under den gångna sommaren och studerat deras lokaliserings- och regionsproblem. De sade bl. a. vilket jag utgår från att de flesta av ledamöterna känner till att problemet i Italien är Syditalien gentemot Norditalien. De talade om att från ungefär 50 procent av vissa kommuner i Syditalien har människorna flyttat ut och dragit sig norrut, naturligtvis, och till de centrala orterna där. Som exempel nämnes Milano, som har en inflyttning på mellan 90 000 och 100 000 personer per år och där människorna numera bor på gatorna och i uthus, varigenom staden fått ett ännu värre problem — just på grund av denna starka inflyttning. Trots att åtskilliga regionalpolitiska beslut har fattats och trots att man försökt klara denna inflyttning fortsätter människorna att dra sig till dessa tätorter. Jag har med detta velat säga att kraftåtgärder behövs, och det är därför vi i den pågående utredningsverksamheten vill skapa underlag för att kunna fastställa dessa under 1971 och 1972. Det är också absolut nödvändigt att — mot bakgrund av erfarenheterna i Italien — ha ett tämligen gott underlag för att över huvud taget kunna åstadkomma någon-
ting.

Detta var några kommentarer. Fru

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Marklund frågar vilken lokaliseringsmyndighet som skulle föreslås sköta om detta samrådsförfarande. Den i propositionen föreslagna lokaliseringsmyndigheten är arbetsmarknadsstyrelsen. Jag vill svara fru Marklund att det är självklart att det blir på riksplanet, då huvudutgångspunkten för denna proposition är storstadsområdena som samrådsförfarandet i första hand gäller. Då kan man väl inte tänka sig att de skall läggas på länsplanet. Det har också sagts att samrådsärendena inom verket skall handläggas av en särskild delegation bestående av minst sju ledamöter och sammansatt av företrädare för staten, kommunerna, näringslivet och arbetstagarerna.

Herr talman! Jag får snart be om ursäkt om jag tröttar kammaren, men det kan inte hjälpas.

Innan jag går in på själva utskottsutlåtandet och reservationerna tänkte jag göra ytterligare några reflexioner. Dagens aktstycke, med det resonemang som förts tidigare, är naturligtvis ingen nyhet för kammarens ledamöter, och jag har tidigare också påstått och kommer fortfarande att påstå att det kommer att bli flera bekanta, av många anledningar.

För det första därför att vi nalkas årskiftet, vi får en ny riksdag, vi får nya friska krafter och vi får en allmän motionstid igen i januari månad. Det är väl inget fel i detta. Jag ser mycket allvarligare på den bistra verklighet som delvis är en följd av den snabba tekniska utvecklingen. Men det är som bekant inte bara fördelar med detta. Företagsnedläggningar, fusioneringar, omflyttning av folk och personliga svårigheter för dem som drabbas. Mellan 300 och 400 nedläggningar och förändringar inträffar årligen. Vad sedan datatekniken, elektroniken osv. kommer att betyda vet vi bara en del om. Det man oroligt frågar sig är: Har vi en tillräckligt effektiv demokratisk beslutprocess för vår tid och vår snabba tekniska utveckling?

Finns det risk för att vi blir styrda av tekniken i stället för att medborgare och samhälle skall vara de styrande?

Vad kommer att krävas av samhällsmedborgarna för att kunna klara detta nödvändiga styrande? Ja, naturligtvis utbildning — yrkesutbildning och kanske inte minst vuxenutbildning. Jag är övertygad om att vi måste få en utbildnings- och självstudieutbildningsepok som ger möjligheter till både aktualiserande av gamla kunskaper och inhämtande av nya vid alla tillfällen i livet. Kort sagt vill jag i anknytning till behandlingen av bankoutskottets utlåtande och regeringens proposition nr 154 understryka att vi lever inte i en tidpunkt utan i en tidsperiod. Det är en tidsperiod som naturligtvis bör utgöra bakgrunden, när vi skall behandla de beslut som statsmakterna har fattat för regionalpolitiken och vilka ingår som ett led när den starka tillväxten i storstadsregionerna skall dämpas och avlänkas till andra delar av landet. Här om råder, såvitt jag förstår, allmän enighet mellan de politiska partierna.

Nu har regeringen också lagt fram det redan i våras aviserade förslaget om ett lokaliseringssamråd, vilket får ses som ett medel att dämpa storstädernas tillväxt. Om behovet av åtgärder av detta slag är som sagt alla ense, och även propositionens förslag har i stort sett godtagits av alla utom av vänsterpartiet kommunisterna.

Förslaget med lokaliseringssamråd innebär i korthet att den, som planerar nybyggnad av eller annan åtgärd med lokaler för vilka fordras byggnadslov, skall samråda med en lokaliseringsmyndighet, vilken tänkes bli arbetsmarknadsstyrelsen. Omfattningen och den närmare utformningen av lokaliseringssamrådet skall regeringen få fullmakt att besluta om. De riktlinjer som regeringen därvid tänker tillämpa redovisas utförligt i propositionen.

Detta obligatoriska lokaliseringssamråd godtas alltså av de borgerliga par-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

tierna, men samtidigt har de, vilket framgår av de tolv reservationer som är fogade till bankoutskottets utlåtande, i ett antal detaljer framfört särmeningar. Man är med om att ge regeringen en fullmakt att utforma lokaliseringssamrådet, men samtidigt vill man i ett antal detaljer begränsa denna fullmakt.

Jag behöver väl knappast påpeka att någon enighet om de olika säryrkandena inte föreligger mellan de borgerliga partierna. Endast en av de tolv reservationerna har man lyckats skriva ihop sig om.

Jag vill sammanfattningsvis om reservationerna säga att jag tycker att man visar en överdriven ambition att i en rad smådetaljer begränsa regeringens handlingsfrihet. Det understryks också i propositionen att systemet med lokaliseringssamråd får ses som en försöksverksamhet. Systemet bör nu prövas ett tag, och sedan får vi se om det ger de effekter på storstädernas expansion som vi önskar få till stånd.

Låt mig sedan ta upp några av de detaljmärkningar mot regeringens förslag vilka gjorts i reservationerna till bankoutskottets utlåtande.

I reservationen 1, som avgetts av moderata samlingspartiets ledamöter inom utskottet, vill man begränsa tiden för samrådsförfarandet från fyra månader, som regeringen har föreslagit, till två månader. Som motivering anför man att samrådet inte onödigtvis bör medföra en försening av företagens planerade investeringar. Till det vill jag säga att det bör ligga i företagets eget intresse att i så god tid som möjligt innan planerna skall realiseras ta kontakt med samrådsmyndigheten. Kontakten bör alltså tas i ett tidigt skede av planeringsprocessen. Om det går till på det sättet tror jag inte att det spelar någon som helst roll för företagen om den längsta samrådstiden sätts till två eller fyra månader. Däremot är det viktigt att samrådsmyndigheten får tillräckligt god tid på sig för att presentera ett fylldt ma-

terial om lokaliseringsbetingelserna för företaget.

Det är självklart att myndigheten skall handlägga lokaliseringsärendena så snabbt förhållandena medger. I den centerpartistiska reservationen 2 tar man upp en kort diskussion om vilka grunder som gäller för samrådet. I propositionen är samrådsskyldigheten knuten till byggnadsåtgärder. Reservanterna vill att man som en grund för samråd skall ha även den sysselsättningsökning som kan beräknas följa av investeringen. I och för sig är väl alla överens om att det är sysselsättningseffekten som man i första hand vill mäta och ta hänsyn till. Å andra sidan är det klart att det är förenat med svårigheter både att i förväg bedöma en investerings sysselsättningseffekter och att i efterhand konstatera om beständig sysselsättningsökning ägt rum. Härav följer att det är svårt att kontrollera att samrådsskyldigheten iakttas i sådana fall. Den anknytning till byggnadsåtgärder som föreslås i propositionen är enligt min mening administrativt enkel och lätt att tillämpa. Jag tycker därför att det är riktigt att man åtminstone i inledningskedet väljer en sådan väg.

Reservationen 3 — också den centerpartistisk — finner jag en smula egenomlig. I den säger man att riksdagen bör få tillfälle att på lämpligt sätt yttra sig med anledning av eventuella framtida beslut av Kungl. Maj:t om ändringar i systemet med lokaliseringssamråd. Detta finner jag inkonsekvent. Man är alltså villig att ge regeringen en fullmakt att utforma systemet — riktlinjerna för detta är ju också utförligt redovisade i propositionen — och samtidigt vill man ta tillbaka fullmakten. Till detta kommer att en sådan uppläggning rent lagtekniskt är omöjlig, vilket också utskottet har visat i sin skrivning. Om man vill begränsa regeringens handlingsfrihet måste det naturligtvis ske genom att lagen om lokaliseringssamråd ändras så att i den införs materiella fö-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

reskrifter om samrådets utformning. Men några sådana föreskrifter har man inte påyrkat.

Ett fint exempel på mittensamverkan har jag funnit i reservationen 4, där det förordas att samrådsskyldigheten geografiskt skall avgränsas så att den omfattar inte bara storstadsregionerna utan även expansiva stadsregioner i storstädernas omedelbara influensområden. Det är klart att det kan finnas skäl för en sådan utvidgning. Men det finns också skäl emot, främst av praktisk natur. Det är möjligt att lokaliseringsmyndigheten under ett inledningskede inte orkar med mer än storstadsregionerna, om den information som ges företagen skall bli kvalificerad och fyllig. Det är väsentligt att information och överläggningarna blir kvalificerade, om samrådsförfarandet av företagen skall uppfattas som något positivt. När erfarenheter har vunnits kan det väl finnas skäl att åter ta upp frågan om den geografiska avgränsningen.

En ren detaljfråga, enligt min bedömning, tas upp i den moderata reservationen 5. Man vill höja den minsta ytgränsen för byggnadsåtgärder som skall kräva samråd från 300—500 kvadratmeter till 600 kvadratmeter. Syftet härmed är att mindre väsentliga omändrings- och utbyggnadsinvesteringar inte skall behöva grunda krav på samråd, eftersom lokalisering till annan ort knappast skulle vara ett realistiskt alternativ i sådana fall. Här tycker jag reservanterna ger uttryck för en omotiverad oro. Naturligtvis kan en sådan sak som minsta ytgränsen diskuteras. Men jag tror att man kan säga att även dessa företag har nytta och behov av att få ordentliga samråd och resonemang i lokaliseringsfrågor i arbetsmarknadsstyrelsens regi.

Jag menar att det kan vara av värde för företagen att få diskutera och få en bild av hur man på riksplanet handlägger regionutvecklingen och därifrån många gånger kanske kan ge

värdefulla tips även om hur företagen skall förfara. Hur man än gör denna avgränsning kommer man antagligen alltid att få med en del fall där samrådet möjligen inte har en så stor uppgift att fylla. Samrådsförfarandet bör givetvis i sådana fall göras mycket enkelt, och det bör därför inte medföra några större olägenheter för företaget. De undersökningar i dessa frågor som har gjorts tyder på att en enhetlig minsta ytgräns på mellan 300 och 500 kvadratmeter kunde leda till en ärendevolym som medger reella diskussioner. Såvitt jag har kunnat finna har reservanterna inte anfört några skäl som skulle tyda på något annat.

Lokaliseringsärendena skall inom arbetsmarknadsstyrelsen handläggas av en särskild delegation. Till denna delegation har man från moderat håll — som framgår av reservationen 6 — ställt sig tveksam. Om den skall finnas bör den ha expertinslag, framhålls det. Givetvis bör det finnas sakkunskap av betydelse för samrådsverksamheten i delegationen. Något annat har aldrig varit avsett. Jag tycker också att de som föreslås blir representerade i delegationen, staten, kommunerna, näringslivet och arbetstagarna, bör vara med. Enligt min mening står inte kravet på sakkunskap i motsättning härtill, snarare tvärtom. Kommunerna skall alltså vara representerade i samrådsdelegationen.

I propositionen redovisas utförligt de olika vägar på vilka länsstyrelser och kommuner skall få tillfälle att ta del i behandlingen av samrådsärenden. Centerpartiet vill emellertid inte låta sig nöja med detta, som framgår av reservationen 7. Centerpartiet anser att det finns skäl att särskilt pröva hur regionala och kommunala organ skall beredas de bästa möjligheterna att ta del i lokaliseringssamråd. Jag tror att centerpartisterna kan känna sig ganska lugna. Deras önskemål om

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

en aktiv medverkan från kommuner och länsstyrelser kommer säkert att bli tillgodosedda.

En annan detalj i samrådsförfarandet, som har tagits upp av centerpartiet i reservationen 8, gäller sekretessfrågan. Centerpartiet vill att lokaliseringsmyndighetens inställning i enskilda lokaliseringsärenden skall anges i protokoll som skall vara offentliga. Det tycks framgå av motiveringen att man på detta sätt vill få till stånd en starkare press på de berörda företagen att följa myndighetens förslag. Det talas om vikten av att samrådet får de avsedda effekterna.

Jag tror inte att man skall välja den väg som centerpartiet här vill förorda. Enligt min mening bör man nu satsa på att få till stånd öppna och — som jag tidigare understrukt — förtroendefulla överläggningar mellan myndigheter och företag. Jag tror att detta skulle kunna äventyras om man följde centerpartiets linje i denna fråga.

I reservationen 9 som moderata samlingspartiet har ställt sig bakom krävs att syftet med samrådet skall preciseras och anges i lagtexten. Vidare skall det preciseras vilka handlingar som den samrådsskyldige skall vara tvungen att lämna till samrådsmyndigheten. Syftet med samrådet är utförligt redovisat i propositionen — s. 62 — och någon särskild precisering av detta i lagtexten är enligt min mening onödig. Reservanternas andra förslag tyder på en enligt min uppfattning helt omotiverad misstänksamhet mot lokaliseringsmyndigheten. Jag tror inte att det finns några skäl att befara ett missbruk från myndighetens sida av den rätt den får att begära upplysningar av företagen.

På en punkt har ändå borgerligheterna lyckats ena sig, som framgår av reservationen 10. Man vill att det fortsätta lokaliseringspolitiska samarbetet mellan staten och näringslivet skall omfatta även de mindre och medelsto-

ra företagens organisationer.

Vad man syftar på tycks vara den samverkan på detta område som har inletts mellan regeringen och Industriförbundet. Här vill jag igen, herr Stridsman, påminna om att regeringen verkligen gör någonting; här har vi ytterligare initiativ som herr Stridsman kan lägga till de andra som jag räknade upp från propositionen.

Att de mindre och medelstora företagen spelar en stor roll för möjligheterna att med regionalpolitiska åtgärder åstadkomma en utjämning mellan olika regioner är enligt min mening alldeles klart. Insatser görs ju också i samverkan mellan myndigheter och företag för att skapa etableringar inte minst av sådana företag. Jag tror att vi lugnt kan utgå från att det intresse som finns hos de mindre och medelstora företagen för att medverka i de lokaliseringspolitiska insatserna också kommer att tagas till vara — egendomligt vore det väl annars! Sedan får det väl visa sig vilka former som kan befinnas vara de lämpligaste för en sådan samverkan.

Det mest intressanta ståndpunktstagandet från reservanternas sida görs kanske i den centerpartistiska reservationen 11, där man begär en utredning om etableringskontroll, innefattande krav på etableringstillstånd eller en särskild etableringsavgift. Ett sådant system tycks man vilja sätta i kraft, om lokaliseringssamrådet inte skulle få tillräcklig effekt. Samma krav framförde centern i våras när riksdagen behandlade riktlinjerna för den fortsätta regionalpolitiska stödverksamheten. Men om jag inte minns fel tog centerledaren dr Hedlund i valrörelsen avstånd från ett system med etableringskontroll och ville för sin del ha ett mindre ingripande system för styrning av etableringen. Vilken linje följer centern egentligen? Skall vi hålla oss till reservanterna eller till dr Hedlund? För min del tror jag att sam-

rådsförfarandet kommer att få lokaliseringspolitiska effekter.

Samrådet får naturligtvis ses som en försöksverksamhet som nu bör prövas ett tag; sedan får vi väl följa upp effekterna och undersöka vilka resultat som kan nås. Det torde då komma att visa sig om erfarenheterna tyder på att det kan finnas skäl att överväga andra former för att påverka företagens lokaliseringsbeslut. Däremot är det inte nödvändigt att nu sätta i gång en utredningsverksamhet med den inriktning som reservanterna tänkt sig.

Slutligen tar centerpartiet i reservationen 12 upp sin gamla käpphäst: behovet av att precisera ett regionalt politiskt program för hela landet, innefattande bl. a. en riksplanering i fråga om fördelning av resurser och utvecklingsmöjligheter mellan olika regioner.

Detta var också en mycket omdiskuterad fråga i maj månad när vi diskuterade den regionalpolitiska inriktningen. Förutsättningarna för att ange ett sådant program finns ännu inte, menar man, och i avvaktan härpå skall riksdagen — tänker man sig — ange en viljeriktning genom att uttala att regionalpolitiken bör inriktas på ett så långt möjligt decentraliserat samhälle.

Här kan jag inte undgå att göra reflexionen att man tydligen vill att riksdagen skall uttala sig. De flesta av oss som är här har väl erfarenheter av folkrörelser, av sammankomster och sammanträden och av uttalanden. När man önskar att en församling skall göra ett uttalande måste man emellertid precisera detta uttalande och ange hur långt man vill gå och vad man syftar till. Jag tycker att centerpartiets reservanter är skyldiga att lämna en närmare förklaring till riksdagen om vad de menar med detta »decentraliserade samhälle». Vi frågade detta under majdiskussionen. Eftersom frågor har ställts här även från centerparti-håll tycker jag att vi som försvarar

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

utskottets skrivning åter kan få ställa frågan: Vad menar man med talet om ett decentraliserat samhälle? Att ett sådant uttalande på något sätt skulle kunna vara vägledande för regionalpolitiken har jag nämligen svårt att förstå. Vi inser väl alla att man inte kan decentralisera hur långt som helst. Jag tror inte heller att centern skulle vara beredd att godta ett samhälle som var så långt som möjligt decentraliserat. Jag vet inte om jag skall erinra om interpellationsdebatten här på förmiddagen om hur man åstadkommer decentralisering i vissa bolag, som står centern nära. Men det måste finnas betydande restriktioner i fråga om decentraliseringssträvandena, om vi inte skall få ett samhälle som ingen, inte ens centern, önskar sig. Det är min uppfattning att parollen om ett så långt möjligt decentraliserat samhälle inte tillför den regionalpolitiska debatten något konstruktivt.

Vidare vill jag tillägga, herr talman, att det följer av det ställningstagande som jag har redovisat att jag inte heller kan biträda det förslag som framförs i en motion från vänsterpartiet kommunisterna om generellt förbud mot nyetableringar och utvidgningar i storstadsregioner.

Herr talman! Avslutningsvis kan jag konstatera att det råder enighet om huvudlinjerna i förslaget till lokaliseringssamråd men att de borgerliga partierna vart för sig för fram en rad säryrkanden i detaljer. Jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill gärna fästa utskottets talesmans uppmärksamhet på det förhållandet att jag avslutade mitt första inlägg med att på alla punkter yrka bifall till utskottets förslag.

Mitt inlägg var betingat av en önskan att i någon mån skingra den felaktiga bild som man har av tre stor-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

stadsregioner. Jag försökte påvisa att det föreligger stora skillnader mellan å ena sidan Stockholmsområdet och å andra sidan Göteborgsområdet och Malmö-Lundregionen. Oavsett vilka siffror expertgruppen för regional utredningsverksamhet har till sitt förfogande, torde väl Sveriges officiella industristatistik tala ett tydligt språk. Enligt industristatistiken minskade antalet sysselsatta inom industrin i Göteborgsområdet mellan 1966 och 1968 med 6 500 årsarbetare, och man väntar sig att sysselsättningsvolymen inom den privata industrisektorn 1973 blir lägre än vad den var 1965.

Varför har jag velat påvisa detta? Jo, därför att det är icke bara det privata näringslivets expansion som åstadkommer tillväxtproblem i storstadsregionerna. Jag har också velat göra gällande att det är riktigt att få en etableringskontroll, men att denna etableringskontroll även bör utvidgas till att gälla de regioner där befolkningstillväxten relativt sett är väsentligt större än vad den är i storstadsregionerna. Se på befolkningsutvecklingen i Uppsala, Västerås och Örebro och räkna fram procentalen och jämför dem med motsvarande ökningstal för Göteborg! Då kan men enkelt matematiskt konstatera att det inte är storstadsregionerna som har den kraftigaste ökningen.

Slutligen vill jag, herr talman, uttrycka ett tack för det förtydligande som utskottets talesman gjorde här beträffande kommunernas roll i samrådsförfarandet. Jag vill framhålla vikten av att berörd kommun ges möjlighet att aktivt, direkt och med egna representanter delta i detta samråd. Herr Haglunds deklaration i sitt inlägg gläder mig mycket, eftersom vi har varit oroliga i storstäderna för att vi skulle ställas vid sidan om och inte ha möjlighet att aktivt delta i detta samrådsförfarande. Därför är det en utomordentligt värdefull deklaration som utskottets talesman har gjort här.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Vår främsta invändning mot samrådsförfarandet är att vi inte kan finna att det kan bli en effektiv åtgärd, som verkligen bryter med koncentrationspolitiken i stort och innebär ett slut på den utflyttning som drabbar ungefär hälften av alla kommunblock i det här landet.

Herr Hugosson har i ett tidigare inlägg mycket energiskt vänt sig mot vad han kallade det kategoriska användandet av storstadsbegreppet. Jag skall i detta sammanhang inte diskutera just den delen av hans inlägg, men jag noterade att han ifrågasatte effekten av det nu diskuterade samrådsförfarandet med avseende på Göteborgsområdet. Jag är alltså överens med honom om detta, men anser att det finns skäl att tvivla på meningsfullheten och effektiviteten i de föreslagna åtgärderna då det gäller alla de ifrågasvarande städerna.

Herr Haglund sade att det är självklart att arbetsmarknadsstyrelsen centralt skall ha hand om samrådet eftersom det nu i första hand gäller storstadsproblemen, men då finns det väl särskild anledning att ifrågasätta effektiviteten. Nog måste väl de myndigheter som på länsnivå behandlar dessa frågor delta i arbetet om det skall bli någon mening med det. Jag kan inte uttrycka samma glädje som herr Hugosson över den delegation som skall handha frågan, eftersom jag inte kan finna att den är till fyllest i dessa avseenden. När det gäller andra lokaliseringssärenden fattas ju besluten centralt i AMS medan handläggningen och beredningen sker i länsstyrelserna. Det kan då inte vara så alldeles galet av oss att anta att förfarandet i dessa frågor skulle kunna vara något liknande.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag vill först framhålla att jag delar den uppfattning herr Haglund gav till känna i sin inledning, då

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

han vände sig till herr Hugosson, och som även inrikesministern deklarerat i propositionen, nämligen att det finns behov att dämpa storstädernas tillväxt. Jag hade inte tillgång till de siffror som herr Haglund kunde presentera för att ytterligare understyrka motiven för den framlagda propositionen, men så långt är vi således eniga.

För övrigt finns det kanske delade meningar. Tre minuter är en kort tid, och jag hinner kanske bara beröra två av de punkter som herr Haglund tog upp. Det gäller först reservationen 2, där vi framhåller att lokaliseringssamrådet även bör beröra sysselsättningsökningen, och det är glädjande att herr Haglund håller med om att sysselsättningsökningen i alla fall är det primära. Det är ju den som avgör om en ort expanderar eller inte. I reservationen 2 understryker vi att just sysselsättningsökningen jämte byggnadsåtgärderna måste tas med i samrådsförfarandet.

Det var också glädjande att höra herr Haglund säga att vår reservation 11 är intressant. Låt mig understryka att jag inte tog upp ett allmänt regionalpolitiskt resonemang. Jag sade tydligt ifrån att jag inte ville göra detta utan enbart begränsa mig till just frågan om etableringskontroll eller etableringsavgift. När jag yttrade att det äntligen gått upp också för regeringen att någonting måste göras för att dämpa storstädernas tillväxt tillade jag att jag hälsade det med tillfredsställelse. Det första tecknet på regeringens intresse för denna fråga visades när den i 1969 års statsverksproposition uttalade att den starka tillväxten av storstadsområdena måste dämpas, och jag tycker att det är bra att detta understrukits, även om det kommit sent.

Jag tog också upp resonemanget om att det inte räcker med etableringsanmälan. Vi tror att man måste gå ett steg längre. Herr Haglund efterlyste var vår partiledare står. Läs motionen II:1518 med Gunnar Hedlund som första namn!

Där står under punkten V: »I skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämplig utformning av en etableringskontroll i stockningsområdena genom tillståndsgivning och/eller investeringsavgifter, avsedd att tillämpas om systemet med etableringsanmälan visar sig otillräckligt — — —.» Jag tycker det är alldeles klart var partiet och partiledaren står. Herr Hedlund har ju skrivit under den motionen.

Beträffande reservationen 12 frågade sedan herr Haglund vad centern menar med ett decentraliserat samhälle. Jag tyckte dock att herr Haglund själv svarade på den frågan; han sade att centern menar att vi skall ha en målsättning för regionalpolitiken, och det är alldeles korrekt. Det är just vad vi menar med reservationen 12. Jag behöver därför inte ingå närmare på den frågan.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt så mycket mer. Frågan om ett decentraliserat samhälle har vi ju diskuterat vid snart sagt alla lokaliseringspolitiska debatter. Vi vill ha en precisering av vad man i dag menar med ett decentraliserat samhälle. Vi diskuterade den saken också i förmiddags i samband med nedläggningen av industrin i Äggfors. Men blir det ett decentraliserat samhälle när man av ekonomiska orsaker måste lägga ned en industri? Jag tolkade nämligen saken så välvilligt att industrin i Äggfors ledes ned därför att man inte längre kunde klara företaget ekonomiskt. Jag undrar då om det verkligen är realistiskt att tro att vi kan få ett decentraliserat samhälle.

Man vill dämpa utvecklingen i storstadsregionerna. Men vill man då ha de åtta nio regioner som angavs i 1969 års statsverksproposition? Vill man ha ett färre antal regioner i anknypning till dem? Det blir i så fall influensområden. Personligen ser jag denna sak så att vi måste skapa storstadsalternativ som

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

motvikt till storstadsregionerna. Det är också min förhoppning att vi skall göra det. Då kan det hända att vi till dessa delregioner, alternativt storstadsregioner, skall kunna rädda kvar en del av landsbygden. Märk väl att jag använde ordet "rädda kvar". Ansluter sig centerpartiet till den målsättningen?

Jag frågade samma sak redan 1969, när inrikesministern hade föreslagit regioner. Då nämnde jag Falun-Borlängeregionen och Gävle-Sandviken-regionen samt Linköping-Norrköping-regionen som det föreslagits att vi skulle satsa på. Ingen ville emellertid svara på den frågan. Det är det vi syftar på när vi talar om inte ett decentraliserat men väl ett planerat samhälle, så att vi kan få jämvikt i befolkningsutvecklingen.

Herr Stridsman säger att man i hans parti anser att det inte räcker med vad som hittills gjorts, och det instämmer jag i. Ingen vet i dag vilka regionalpolitiska åtgärder vi kan bli tvungna att vidta för att över huvud taget klara situationen på 1970-talet. Vi skall ha den bakgrunden klar för oss att vi under de senaste åren har haft 300 å 400 industrinedläggningar och fusioner varje år, och jag tror inte vi skall vara så optimistiska att vi räknar med ett mindre antal nedläggningar under 1970-talet. Då är det ju inte så underligt om man blir fundersam och frågar sig om det räcker med vad som föreslagits eller åtgjorts. Det privata näringslivet skall effektiviseras och rationaliseras, och det kräver i sin tur effektiva samhälls-åtgärder. Vi må ha vilken politisk uppfattning som helst i detta hus, vi kommer ändå allesammans att mer och mer bli socialister. Socialism innebär ju bl. a. att man kräver mer och mer av samhället, och jag tvekar därför inte att säga att vi alltmer kommer att få en utveckling i socialistisk riktning. Det tekniska och industriella framåtskridandet kräver detta. Det är inget fel att så sker.

Jag tror att det var fru Marklund som tog upp erfarenheterna av vad som pågår på länsnivå. Där förekommer samma utveckling. I dessa dagar arbetar länsstyrelserna och planeringsråden med Länsprogram 1970, som skall framläggas för departementet under våren. De utvecklar där sin syn på sina län och regioner och framför sina förslag beträffande planeringen. Det förekommer vidare ett samspel på de olika planeringsstadierna i det intima samarbete som pågår mellan å ena sidan kommuner, länsstyrelser och planeringsråd och å andra sidan arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen.

Jag vill till sist återknyta till Herr Hugossons och min diskussion. Skillnaden mellan mig och herr Hugosson i vår sifferexercis torde vara att denne anförde uppgifter som gällde årsarbete inom industrin medan de uppgifter ur ERU:s utredning, som jag anförde, naturligtvis avsåg befolkningsförändringen, dvs. hur mycket invånarantalet i Göteborgsregionen hade ökat.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Haglund att vårt understrykande av behovet av ett decentraliserat samhälle är en viljeyttring, som skall ses så att vi vill göra något konkret för regionalpolitiken. Vi har i dag ingen fungerande riksplanering, herr Haglund. Den dag vi får en riksplanering, som visar resursfördelningen i vårt land liksom utvecklingsmöjligheterna beträffande utnyttjandet av våra naturtillgångar har vi kanske också förutsättningar att uppnå en sådan decentralisering av samhället som behövs för att dessa tillgångar skall kunna exploateras. Vi har inte heller sträckt oss så långt att vi tror att decentraliseringen kan komma att gälla varje liten by. Det är nog herr Haglund och jag helt eniga om.

Jag vill vidare inte alls försvara sådant som föranledde interpellationen om Äggfors. Jag vill inte försvara före-

fagsnedläggningar oavsett om det är producent- eller konsumentkooperativa rörelser som står bakom dem. Det är bara att beklaga att sådant kan förekomma. Också jag tar avstånd från det inträffade.

Låt mig emellertid också säga till herr Haglund att de åtgärder som föreslås i den nu aktuella propositionen enligt mitt förmenande inte räcker för att dämpa storstadstillväxten. Vi är nog eniga om målsättningen att den måste dämpas. Vad vi är oeniga om är frågan om medlen härför. Vi vill gå ett steg längre än till enbart en etableringsanmälan. Vi vill ha någon form av etableringskontroll, etableringstillstånd, investeringsavgifter eller etableringsavgifter. Vi vill att man inte skall begränsa sig till endast etableringsanmälan.

Jag vill slutligen säga till herr Haglund att det var intressant att höra hans resonemang om socialism. Vi kommer inom centern aktivt att arbeta för ett ökat samarbete mellan samhället och näringslivet men inte för ett socialiserat samhälle, som herr Haglund från denna talarstol pläderade för.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag är självfallet tvärtom helt överens med herr Haglund beträffande den socialistiska utvecklingen på det plan vi diskuterar. Därför är det beklagligt att man nu inte är beredd att gå med på vårt förslag om att ge samhället möjligheter att effektivt styra utvecklingen. Det var emellertid inte för att säga detta jag begärde ordet, utan anledningen härtill var att herr Haglund berörde vad som sker på länsnivå och betonade behovet av ett samband mellan de olika länkar inom planeringsverksamheten som han angav. Jag är naturligtvis helt införstådd med behovet av ett sådant samspel. Men jag skulle i sammanhanget bara vilja uttrycka förhoppningen att detta samband skall fungera bättre än vad som framgår av exemplet med att man i statsverkspropo-

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

sitionen 1969 talade mycket om önskvärdheten av att dämpa storstadstillväxten samtidigt som regeringen förkastade länsplaneringsrådets målsättning för regionalpolitiken till förmån för prognos 2, som den kallas, i Länsplan 67. Detta innebar bl. a. att storstadslänen skulle komma att ta 66 procent av befolkningstillväxten i landet under perioden 1965—1980 i stället för 56 procent enligt den målsättning som planeringsråden hade.

Det är mot en bakgrund av detta slag som vi har ställt oss frågande också inför det nya förslaget till regionalpolitiska åtgärder. Är detta verkligen en åtgärd som bryter mot koncentrationspolitiken i stort? Vi har funnit anledning att svara nej på den frågan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Herr Haglund har i ett längre anförande givit en god motivering för propositionens förslag på olika punkter, och jag tar egentligen till orda bara av ett skäl som kanske inte har observerats i debatten. Det är det förhållandet att de tre storstadsregionerna och representanterna för kommunerna inom dem kraftigt gått emot förslaget. Vi skall inte dölja för oss att även de nu föreslagna åtgärderna, som vi tydligen alla här uppfattar som ganska försiktiga åtgärder när det gäller att komma i gång med att lösa problemet om en bättre regional balans, har mött ett starkt motstånd bland, tror jag, alla partier i dessa tre stora städer. Det visar sig också att Kommunförbundet i sitt yttrande varit splittrat i två praktiskt taget lika stora hälfter.

Jag noterar alltså för min del med glädje att riksdagen så enhälligt som sker ansluter sig till propositionen. Men jag känner ändå ett behov av att säga med anledning av den kritik som framförts mot förslaget, att avsikten är självfallet inte att hindra vare sig Stockholm,

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Göteborg eller Malmö att lösa angelägna problem — låt mig säga att bygga bättre arbetslokaler. I den mån man har dåliga arbetslokaler skall denna åtgärd givetvis inte vara ett hinder för den utveckling mot allt bättre arbetsmiljö som man önskar på arbetsmarknaden. Nej, syftet är att få till stånd en form av samråd när det gäller sådan verksamhet där man har tanke på att expandera. Det är i sådana fall som vi anser att en presentation av det stöd som staten kan ge och den goda miljö som kommunerna kan bjuda i Norrland och på andra håll åt företag som vill flytta ut skall kunna bidra till att företagen överväger en lokalisering ut i landet. Jag tror att detta kommer att vara av betydelse också för möjligheterna att i de tre storstadsområdena, där man i dag förnimmer ganska betydande stockningsproblem och har svårigheter att lösa en del av de angelägna frågorna, få till stånd en mera balanserad utveckling. Man skall emellertid inte uppfatta detta så, att det nu gäller att sätta stopp för all utveckling i våra tre storstadsregioner — det vore djupt olyckligt — men vi menar att det här finns möjligheter att åstadkomma en mera balanserad utveckling till fromma för alla parter.

Herr talman! När jag ändå gått upp i talarstolen kan jag inte underlåta att undertrycka en viss förvåning över att centerpartiets representanter är så ivriga i detta sammanhang. Här har riksdagen ändå att behandla ett förslag om en viss ordning som vi vill börja tillämpa för att se vilka resultat som kan nås. Propositionen döljer ju ingalunda att det är fråga om försöksverksamhet. Visserligen kan vi se hur man gjort i andra länder, men vi måste finna vårt eget handlingsmönster efter de linjer vi brukar följa i vårt land. Det är ett försök att få i gång en sådan verksamhet. Men innan vi över huvud taget sett något av resultatet, innan organisationen är klar, vill centerpartiet

utdöma detta och redan nu beställa en utredning om något som skall sättas i stället. Det är dock att ha stor brådska. Man borde kunna samla sig kring den lösning vi kommit fram till, försöka få förtroende för den och se vilka erfarenheter vi kan få ut. Skulle vi misslyckas, ja, då har vi alla möjligheter att återkomma och ta upp frågan på nytt. Men att utdöma en sak innan man över huvud taget har fått en möjlighet att sätta den ut i livet och få praktisk erfarenhet av den tycker jag är för ivrigt. Det kan inte ske i annat syfte än att man för det svenska folket vill ge sken av att man vill något mera än övriga partier. Det är knappast en linje som inger särskild respekt.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Man kan inte påstå att centern försökt att utdöma det föreliggande förslaget. Vi har ju godtagit det. Vi har t. o. m. pekat på det goda med att vi äntligen har fått detta förslag till stånd.

Till inrikesministern vill jag säga att anledningen till att vi inte anser förslaget räcka är att vi dock har vissa prognoser som pekar på stegrad acceleration när det gäller inflyttning till just de tre storstadsområdena, främst då Storstockholmsområdet.

Det är av omtanke om dessa storstadsmänniskor som vi i första hand ansett att vi här måste göra något mera än att bara stanna vid en etableringsanmälan. Man bör kanske som vi föreslagit ge den arbetande lokaliseringsutredningen uppdraget att även utreda möjligheterna till investeringsavgifter eller etableringskontroll.

Sedan vill jag rätta inrikesministern på en punkt. Han sade att de tre storstäderna i sina remissyttranden gått emot propositionen. Jag tror han sade att det gällde även alla partier. I Stockholms regionplanenämnd har centern en representant, Knut Nilsson, som reserverade sig mot just skissen att

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Storstockholmsområdet inom loppet av 30 år skulle öka med ungefär 1 miljon människor. Här är det fråga om en viljeyttring från centerns sida. Jag vill bara framhålla att vi har en enhetlig linje i regionalpolitiken och att vi använder samma språk i denna politik, oavsett om vi befinner oss i Stockholm, Göteborg eller Norrbotten.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Bara en mycket kort förklaring till herr Stridsman, som sade att centern inte är för ett socialistiskt samhälle. Jag är inte alls rädd för att tala om socialisering. Vad jag menade var att den tekniska och industriella utvecklingen driver samhället till ett ökat antal åtaganden. Om detta inte är socialisering, är det i varje fall fråga om ett ökat samhällsinflytande.

Så vänder jag på steken och säger till herr Stridsman att han i praktiken kanske blir mer socialist än t. o. m. jag är. Herr Stridsman och centerpartiet har under den tid jag varit aktiv, framför allt under de senaste åren, inte gjort något annat än krävt ökat samhällsinflytande. Förklara detta för mig!

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill bara säga till Stridsman att det när propositionen förelåg hade funnits möjligheter för centerpartiet att framlägga förslag om en annan och bättre ordning. Det är egendomligt att man inte tog tillfället i akt och presenterade ett förslag om starkare styrningsmedel samt redogjorde för vilka krav som i olika avseenden skulle ställas på företagsamheten. Det brister i konsekvensen när man samtidigt som man accepterar ett förslag som presenteras i en proposition och avstår från att föreslå någonting annat ändå vill göra gällande att man inte är nöjd med det som man har varit med om att besluta.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Det är inte så lätt för oss, herr inrikesminister, att klart precisera ett alternativ när inte ens regeringen med sina experter i kanslihuset kan precisera sitt förslag. I propositionen framhålls att något mer konkret medel inte kan anvisas utan att vi får pröva samrådssystemet; sedan får tiden utvisa om det räcker. Då är det för mycket begärt att vi som parti skall kunna konkretisera mer. Vad vi har angivit är en viljeyttring. Vi tror inte att det räcker med samrådsförfarande och har därför sagt: Låt oss utreda frågan om etableringskontroll eller investeringsavgifter!

Jag tackar herr Haglund för att han tar avstånd från socialiseringstanken. Han säger att vi på grund av den tekniska utvecklingen är beroende av att samhället får ett större inflytande. Jag delar hans uppfattning, men det samarbete som måste komma till stånd bl. a. på grund av den tekniska utveckling som herr Haglund åberopar måste byggas på en förtroendefull kontakt mellan samhället och näringslivet. Det innebär inte att vi måste socialisera samhället.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Ett yttrande av herr Stridsman uppfordrar mig till ett gemäle. Han säger att centerpartisterna är desamma här i riksdagen som annorstädes ute i landet. Jag vill hänvisa till remissvaren beträffande inrikesdepartementets promemoria om lokaliseringssamråd. Titta på hur centerpartiets representanter har ställt sig i Malmöområdet, Göteborgsområdet och Stockholmsområdet! De har en uppfattning som är diametralt motsatt den som herr Stridsman deklarerat här i dag.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till den reservation som centerns representant Knut Nilsson avgav i Storstockholms regionplanekommitté angående

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Storstockholms tillväxt. Den innebar att han sade nej till förslaget.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Det i motionen II:1519 framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 154

Herr förste vice talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och avslog kammaren detsamma.

Mom. A i övrigt

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Strandberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnell begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 28 nej,

varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Stridsman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 32 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-

reservationen 3; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. C i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Stridsman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 33 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hyltander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. D i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 av herr Annerås m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hyltander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 62 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. E

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 av herr Strandberg m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. F

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6 av herr Strandberg m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. G

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i mom. G i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7 av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Herr Stridsman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 32 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. H

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8 av herr Thorsten Larsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel föl-

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i mom. I i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9 av herr Strandberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 28 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. K

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i mom. K i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10 av herr Strandberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 87 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. L

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 11; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. L i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 11 av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

Lag om lokaliseringssamråd, m. m.

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Stridsman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 33 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. M

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 12; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. M i utskottets utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 12 av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Stridsman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 153 ja och 33 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.*Mom. N*

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1519 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i fondreglerna för stadshypoteks- och landshypoteksinstitutionerna, m. m., samt

nr 77, i anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i banklagstiftningen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av motioner angående strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

I de likalydande motionerna I: 396 av fru *Elvy Olsson* samt II: 442 av fru *Kristensson* och fru *Nettelbrandt* yrkades att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att förslag till införande av strikt skadeståndsansvar avseende personskador för det allmännas verksamhet såväl som för den verksamhet som bedrivs av fria yrkesutövare inom vårdområdet avges i samband med det väntade lagförslaget om det allmännas skadeståndsansvar».

I de likalydande motionerna I: 840 av herr *Axel Georg Pettersson* och fröken *Pehrsson* samt II: 583 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att vid pågående prövning av skadeståndsrätten beak-

tas frågan om det allmännas skadeståndsansvar för oförutsedda skador vid medicinsk behandling i enlighet med motionens syfte samt att sådant förslag snarast möjligt förelägges riksdagen».

I motionen I: 107 av herr *Ernulf* hemställdes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagstiftning rörande strikt ansvar för skador vid medicinsk undersökning eller behandling i enlighet med vad som anförts i denna motion».

I de likalydande motionerna I: 502 av herr *Helén m. fl.* och II: 581 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* hemställdes — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att de synpunkter som i motionerna anförts angående rätt till skadestånd för personskada som drabbade anställd i arbetet beaktades vid utarbetandet av kommande förslag till lag om skadestånd.

Utskottet hemställde,

A. att följande motioner, nämligen

I: 396 och II: 442,

I: 840 och II: 583 samt

I: 107,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Lidgard* (m), fru *Kristensson* (m) och fru *Anér* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 396 och II: 442 samt i anledning av motionerna I: 840 och II: 583 samt I: 107, hemställa att förslag till införande av strikt skadeståndsansvar, avseende personskador såväl för det allmännas verksamhet som för den verksamhet som bedrivs av fria yrkesutövare inom vårdområdet, avgäves i samband med det väntade lagförslaget om det allmännas skadeståndsansvar,

B. att riksdagen måtte, med bifall till

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

motionerna I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t begära att de synpunkter som anförts i motionerna angående rätt till skadestånd för personskada som drabbade anställd i arbetet beaktades vid utarbetandet av kommande förslag till lag om skadestånd;

2) av herr *Svanström* (cp), utan angivit yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Första lagutskottet behandlar i sitt utlåtande motioner från de tre borgerliga partierna i vilka motioner föreslås strikt skadeståndsansvar vid skada på grund av medicinsk behandling.

Det är självklart att det någon gång inträffar att en patient drabbas av skada på grund av vållande från sjukvårdspersonalens sida men gudskelov är detta ganska sällan förekommande. Å andra sidan kan vi konstatera att med nuvarande regler är detta det enda tillfälle då en patient kan räkna med att få någon ersättning för den skada som han drabbats av. De skadefall som vanligen inträffar kan inte hänföras till något vållande utan beror vanligen på bristfälliga resurser eller på bristande förmåga eller kompetens, ibland på olyckshändelse eller missöde på grund av att instrument eller apparater inte har fungerat som de var avsedda att fungera. Den snabba tekniska utvecklingen inom medicinens område har lett till en väsentligt ökad komplikationsrisk. De skador som patienterna drabbas av leder ofta till förlängda sjukvårdstider och har många gånger invalidiserande skadeeffekter. Men i flertalet fall kan som sagt de drabbade inte påräkna någon skadeersättning.

Kritiken mot den nuvarande ordningen har många gånger riktat sig mot medicinalväsendets ansvarsnämnd.

Denna nämnd har emellertid endast att handlägga klagomål från patienter och sysslar med frågor om disciplinär bestraffning. Ansvarsnämnden konstaterar alltså endast om det föreligger något vållande eller inte, och i de fall då vållande inte föreligger har den drabbade inte möjlighet att kunna utfå någon ersättning för skadan.

Det är självklart att människor finner det egendomligt att det är helt slumpmässiga förhållanden som skall avgöra om man kan påräkna att få ersättning eller inte. Enligt min mening är detta helt otillfredsställande, och det har också tidigare från riksdagens sida uttalats att många skäl synes tala för att man även inom sjukvårdens och tandvårdens områden kunde tillämpa skadeståndsansvar oberoende av vållande.

Vid den tidigare behandlingen inhämtade utskottet synpunkter från bl. a. dåvarande medicinalstyrelsen, från Landsförbundet och från Läkareförbundet. Samtliga dessa tre tunga remissinstanser ställde sig positiva till tanken.

Nu säger utskottet att vi kan förvänta ett förslag beträffande regler för arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar och att det därför inte finns någon anledning att vidta några åtgärder i anledning av motionerna. Men, herr talman, det är väl ändå värt att notera att det förväntade lagförslaget — förutsatt att det bygger på förslag från de utredningar som tidigare har framlagts — endast kommer att stadga principalansvar för fel eller försummelse som blivit begången av anställd. Jag skulle därför vilja fråga utskottets talesman, om man från utskottsmajoritetens sida verkligen tror att ersättningsfrågorna kommer att behandlas i detta förslag oberoende av huruvida vållande föreligger eller inte. Detta tycker jag är en angelägen fråga som det är viktigt att få svar på.

Vi som står för reservationen har

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

emellertid inte trott att det väntade förslaget skulle tillgodose våra önskemål, och vi har därför hemställt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära ett förslag om införande av strikt skadeståndsansvar på sjukvårdens område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den till utlåtandet fogade reservationen av herr Lidgard m. fl.

Fru ANÉR (fp):

Herr taiman! Jag ber också att få yrka bifall till samma reservation till första lagutskottets utlåtande nr 66.

Det synes egendomligt att vi skulle avstå från vårt yrkande om ett förslag till lagstiftning med hänvisning till ny skadeståndslag, som vi ännu inte har sett. Det är sant, att riksdagen år 1967 uttalade att den utgick från att frågan om objektivt skadeståndsansvar skulle prövas noga vid den nya lagens utarbetande, men vi har som sagt ännu inte någon möjlighet att bedöma, om så har skett. Däremot vet vi att det då och då rapporteras fall då människor har blivit skadade — ibland svårt — vid behandling på sjukhus utan att någon har kunnat fällas till ansvar för vållande. Detta medför att patienten då inte kan erhålla någon ersättning för sin objektivt lidna skada.

Jag kan nämna att Sverige sjuksköterskeförening delar vår åsikt att patienten bör kunna få ersättning för olyckshändelse även när ingen kan direkt anges som personligt vållande till den lidna skadan. Sjuksköterskorna framhåller att det nuvarande systemet är, inte minst för sköterskorna, oerhört pressande på grund av de mycket långa tider som det ibland tar, innan ansvarsfrågan blir avgjord. Det är också alldeles uppenbart, att om patienten kan få skadestånd oberoende av en lång och pinsam och besvärlig utredning av om det var någon speciell befattningshavare på sjukhuset som var vållande, så skulle det främja det förtroendefulla förhållandet mellan patient och läka-

re och inte skada det. Det förtroendet är som bekant mycket viktigt för att sjukdomen skall bli rätt behandlad. Det får å andra sidan inte missbrukas så, att patienten inte vågar säga nej till olika sorters experiment, som läkaren kan vilja utföra för forskningsändamål utan att det har direkt med patientens eget botande att göra. Men den situationen förekommer, och den kompliceras mycket av att patienten inte heller då är fullt skyddad, eftersom det sällan kan bevisas att läkaren verkligen har begått ett sådant misstag att han kan anses formellt skyldig till ett eventuellt olyckligt resultat av experimentet.

Den som råkar ut för yrkesskada får på motsvarande sätt skadestånd endast om det kan bevisas, att arbetsgivaren var skyldig till skadan genom fel eller försummelse. Detta är också en brist i lagen, som vi reserverar skulle vilja se eliminerad på ett mera direkt sätt än genom hänvisning till ett lagförslag som ännu inte ligger på riksdagens bord.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen av herr Lidgard vid första lagutskottets utlåtande nr 66.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Arbetet på en ny skadeståndslagstiftning är i sitt slutskede och ett förslag till en ny skadeståndslag kommer att remitteras till lagrådet i början av 1971. Utskottet förutsätter, att det kommer att beakta de rekommendationer som 1967 års riksdag uttalade önskemål om. Utskottets majoritet anser för sin del att man med hänsyn till detta bör vänta och se vad förslaget innehåller och att man därför i dag inte bör ta ställning till motionerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att fru Bergander undvek den konkreta fråga som jag ställde, nämligen

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

om hon har den uppfattningen att det lagförslag vi har att förvänta verkligen kommer att innehålla även förslag om det som vi i motionen har avsett. Jag tillåter mig att betvivla det.

Jag vill hänvisa till en uppgift som jag har sett i Tidskrift för Sveriges Sjuksköterskor, enligt vilken man har gjort en uppvaktning hos justitieministern för inte så länge sedan och framhållit det angelägna i att denna fråga får en lösning. I varje fall lär av referatet i den tidskriften att döma justitieministern ha sagt att förslag till lag om bestämmelser om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar inte kommer att lösa just denna fråga. Därför kan jag inte riktigt förstå att man — om man har den uppfattningen att detta är en angelägen fråga som bör lösas — bara kan liksom slå sig till ro och hoppas att detta skall ordna sig. Man vet ju, att detta är en komplicerad fråga och man vet också att utredningsmaterial för att lösa frågan om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling inte föreligger.

Fru BERGANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Det bör väl ändå, som utskottets majoritet har sett frågan, vara lämpligt att vi avvaktar vad förslaget innehåller. Sedan har ju motionärerna möjlighet att vi det tillfället, om de inte har blivit tillgodosedda i alla delar, återkomma med en uppföljning av frågan.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Frågan om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling har varit föremål för riksdagens prövning vid flera tillfällen. Sålunda var spörsmålet om det strikta skadeståndsansvaret uppe vid 1967 års riksdag i anledning av en motion i ärendet. Därvid uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att många skäl talar för att det även på sjukvårdens och

tandvårdens områden skall tillämpas skadeståndsansvar, oberoende av våldandefrågan.

Det förekommer, och det kan man aldrig komma ifrån hur bra vår sjukvård än fungerar, att personer drabbas av allvarliga skador vid exempelvis medicinsk behandling. Det kan också gälla missgrepp vid operation som lett till att vederbörande patient ådragit sig ett livslångt lidande. Vidare har det hänt att injektioner getts felaktigt med påföljd att berörd patient erhållit obotliga skador. Många exempel kan anföras på patienter som avlidit eller tillfogats lidande under återstoden av sin levnad på grund av missgrepp vid operation eller annan felaktig behandling.

Det är så lätt att rikta kritik mot vederbörande läkare, och jag har full förståelse för att de berörda, de skadelidande och deras anhöriga, kan känna bitterhet mot dem som tillfogat dem skadan. Ärade kammarledamöter, handen på hjärtat, vem gör inte missgrepp? Det gör jag kanske dagligen, men mina felaktigheter och mina missgrepp leder ytterst sällan till allvarliga skador för mina medmänniskor. Men om jag nu vore läkare och gjorde mig skyldig till exempelvis en felaktig behandling vid en operation kunde resultatet innebära dödlig utgång för den behandlade patienten. Det är den stora skillnaden mellan det fel en läkare kan göra sig skyldig till vid ett operativt ingrepp och det fel jag kan åstadkomma, ty i det förstnämnda fallet kan det vara fråga om människors liv.

Nu får man komma ihåg, att varje undersökning och behandling innebär risker för olyckliga följdverkningar. Det är med andra ord ett chanstagande om ett ingrepp eller en behandling skall lyckas. Nog är det för mången svårt att förstå att en läkare blir frikänd av socialstyrelsens ansvarsnämnd, då en patient exempelvis avlider omedelbart efter att ha fått en injektion eller när en patient ådrar sig hjärndöd vid ett ope-

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

rativt ingrepp i näsans bihåla. Ansvarsnämnden grundar sitt frikännande på att skadan inte vållas genom fel eller försumlighet från vederbörande läkares sida. Därmed bortfaller möjligheten till ekonomisk gottgörelse för den berörda patienten.

De nuvarande reglerna för erhållande av skadeersättning bör ersättas med en ny skadeståndslag, som innebär möjlighet för en patient att få skadeersättning vid felaktig medicinsk behandling, oavsett om fel eller försumlighet har förelegat. Det skulle bli en form av strikt skadeståndsansvar.

Herr talman! Jag är medveten om svårigheterna när det gäller själva gränsdragningen. Utgående ifrån att varje ingrepp i den mänskliga organismen innebär risker menar jag, att varje patient själv bör få bära en normal risk. Det går inte att grunda rätt till skadestånd på varje medicinsk undersöknings och behandlings följdverkningar. Men i de fall där det är konstaterat att patient lidit skada på grund av felaktig behandling eller misstag vid operativt ingrepp skall ersättning utgå, oavsett om vederbörande läkare rent juridiskt kan ställas till ansvar eller inte. Jag medger att det kan bli svårt att dra gränsen för när strikt skadeståndsansvar skall gälla, men efter hand kommer det naturligtvis att skapas en praxis till ledning för tillämpningen av sådana skadeståndsanspråk. Jag hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan vi får en sådan ordning.

Man har anledning förvänta att Kungl. Maj:t under instundande riksdagsår presenterar en proposition i denna skadeståndsfråga, speciellt med tanke på de önskemål som riksdagen uttalade exempelvis 1967. Jag har då heller inga betänkligheter mot att yrka bifall till första lagutskottets hemställan i förevarande utlåtande nr 66. Men jag förbehåller mig naturligtvis rätten att motionera i frågan — den rätten har ju vi riksdagsmän — ifall det lagförslag som då pre-

senteras inte överensstämmer med de krav man har rätt att ställa på detsamma.

Frågan om det strikta skadeståndsansvaret är naturligtvis mycket viktig. Men en annan sak som vi inte har diskuterat och som det finns anledning ta upp vid ett kommande tillfälle är att tillskapa ett organ som vi kan kalla för en patientombudsmannainstitution, så att patienter som har klagomål att anföra också får möjligheter att föra fram dem. Det kan gälla exempelvis försummelse av läkare eller vårdpersonal. Sådana klagomål skulle denne ombudsman då kunna ta hand om och föra vidare. För att inte kunna beskylla en sådan ombudsman för partiskhet bör han utnämnas av Kungl. Maj:t. Vid de många samtal jag fört med patienter vid olika sjukhus och vårdinrättningar har jag fått ett starkt intryck av att de har mycket svårt att nå fram till vederbörande med sina klagomål. Den institution som jag här talat om skulle helt säkert fylla en stor uppgift när det gäller att tillvarata patienternas intresse gentemot dem som står för vården. Inte minst rättssäkerhetssynpunkterna talar för att patienterna får en sådan möjlighet.

Herr talman! Det finns anledning återkomma till detta spørsmål, och det är helt säkert också en fråga som kommer att göra sig alltmer gällande under tiden framöver.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jag vill bara i all korthet säga att en förutsättning för att jag skall kunna ansluta mig till utskottsmajoritetens förslag är att de uppgifter som lämnas i uskottets utlåtande om det kommande förslaget är riktiga, så att lagförslaget på ett godtagbart sätt kommer att reglera de medicinskadades ersättningskrav.

Det är inte rimligt att vi har bättre skadeståndsskydd för plåtskador på bilar än för människor som skadas i sjukvård eller tandvård. Jag förbe-

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

håller mig därför rätten att komma tillbaka i denna fråga, om det väntade lagförslaget inte uppfyller de krav som jag anser det vara rimligt att ställa.

Jag vill också säga att jag inte tycker att den lösning som motionärerna tänkt sig i alla stycken verkar tilltalande, och därför har jag också svårt att biträda reservationen. Det borde vara möjligt att lösa denna fråga med något enklare medel än vad reservanterna har föreslagit.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping tog upp kravet på tillsättande av en vårdombudsman som vi för mycket kort tid sedan hade uppe till behandling här i riksdagen men då avslög. Vi motiverade detta med att en vårdombudsman i mycket liten grad skulle kunna fungera som det skydd för patienterna som man vill åstadkomma. Det skulle bli en orimlig uppgift att juridiskt fastställa hos vem skulden för den vållade skadan ligger. Vi undrade också på vad sätt patienten skulle vara hjälpt av en sådan åtgärd.

Min mening är att det viktiga inte är att fastställa att läkaren, sjuksköterskan eller någon annan anställd på sjukhuset har gjort ett fel utan måste vara att hjälpa den som har fått en skada vållad genom slarv eller uppkommen genom alla de riskmoment som finns inom sjukvården, särskilt mot bakgrunden av alla de metoder som man i dag försöker använda även när det är mycket små utsikter att lyckas. Det viktiga är att man under alla förhållanden kan få det ekonomiska skydd och den hjälp som behövs för att man trots skadan skall klara sig. Det är ett berättigat krav att så sker. Jag är övertygad om att denna fråga skall kunna lösas försäkringsvägen.

När vi sist behandlade denna fråga framhöll jag också att den ansvarsnämnd, som finns inom socialstyrel-

sen, inte på något sätt kan ersätta ett sådant skydd. Även om det i denna nämnd finns lekmannainslag, vilket gör att det för allmänheten framstår som troligare att de bedömningar som där görs är riktiga, har ansvarsnämnden i det stora hela mycket liten betydelse för den patient som är föremål för en sjukvård, som innefattar vissa riskmoment.

Utskottet avstyrker motionerna i denna fråga i den övertygelsen att utredningar som pågår skall kunna skapa en grundval för en försäkring av nämndslag. Om jag vore ordförande i det utskott, som hade behandlat ärendet, skulle jag naturligtvis i likhet med herr Zachrisson ha kunnat säga att vi bör kunna lita på uppgiften att vi kommer att få oss förelagt ett sådant resultat och att vi därför inte dessförinnan bör begära andra åtgärder.

Eftersom jag emellertid inte är ordförande i det utskott, som har ansvaret för denna fråga, reagerar jag något mera mänskligt och har svårt att foga mig häri. Det kan tyckas vara ett vingligt uppträdande, men jag är sådan. Jag har känt ett hårt tryck från människor, som lidit skada i dessa sammanhang och som ansett sig inte ha fått förståelse för detta och framför allt inte har fått ersättning härför. Jag kommer därför i detta läge att rösta för reservationen, även om jag liksom herr Zachrisson inte anser att förslagen i den är de mest lämpliga.

Jag vill göra detta som en extra påtryckning och är liksom herr Zachrisson beredd att, för den händelse det visar sig att utredningsresultatet inte innefattar förslag i dessa frågor, till det yttersta stödjade nya framstötter här i riksdagen för att lösa detta spörsmål. Eftersom det omedelbara trycket från de berörda i detta sammanhang är så hårt vill jag inte svika det förtroende som dessa hyser för mig utan kommer, trots att reservationen i är bristfällig, att rösta för den.

Strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill säga till fru Eriksson i Stockholm att vi kan vara överens om att det är bittert att det ekonomiska skyddet på detta område är ordnat så som nu är fallet. Å andra sidan har jag också vid de samtal jag haft med åtskilliga personer, som vistats på våra sjukhus och vårdinrättningar, funnit att patienterna saknar någon att vända sig till. De skulle enligt min uppfattning behöva en vårdombudsman. Jag tror att tiden verkar för kravet att vi en gång i framtiden skall få en sådan. Jag vill bara erinra om att man på alla områden av samhällslivet har ombud som skall tillvarata medborgarnas rättssäkerhet, och här är det fråga om ett område där det gäller de sjukas rättssäkerhet gentemot dem som har vårdnaden om de sjuka.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! När vi senast hade denna fråga uppe sade jag att här behövs patientdemokrati. Det behövs omedelbart vid varje sjukhus möjlighet för patienterna att komma till tals både med dem som styr och med dem som utför sjukvården.

Jag tror inte att en vårdombudsman kan sköta detta. Enligt min mening ankommer det på varje landsting — och man har mera förståelse för detta nu än tidigare — att ta kontakter med patienterna, såväl med dem som har legat inne som med dem som ligger inne. Men den delen av frågan har inte tagits upp i de nu aktuella motionerna och behöver därför inte behandlas i detta sammanhang.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Vad gäller patientföreningarna vet jag att de fyller en mycket stor och viktig uppgift. Men vi skall komma i håg att detta gäller vid de sjukhus där man har patienterna lig-gande länge. Jag för min del talar här

närmast om de patienter som ligger på sjukhusen under en kortare tid. Det är skillnaden. Dessa patienter behöver ett forum dit de kan framföra sina klagomål.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tror inte att herr Börjesson i Falköping har så väl reda på sig i dessa frågor. Det finns patientföreningar även för akut sjuka patienter och alltså inte bara för de mera handikappade patienterna.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Lidgard m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 63 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Ordet lämnades på begäran till
Herr JADESTIG (s), som yttrade:

Herr talman! Jag avsåg att rösta JA men råkade trycka på NEJ-knappen.

§ 13

Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 67, i anledning av motioner om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

I de likalydande motionerna I: 27 av herr *Hans Petersson* samt II: 30 av herrar *Sjöholm* och *Andersson* i Örebro hemställdes att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära *dels* skyndsamt förslag till lagstiftning om statens skyldighet att hålla skadelidande på grund av våldsbrott ekonomiskt skadeslös, *dels* att frågan om statlig ersättning för förlust på grund av andra slag av brott gjordes till föremål för utredning utmynnande i förslag till riksdagen.

I de likalydande motionerna I: 390 av herrar *Bengtson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 580 av herrar *Fälldin* och *Larsson* i Borby hemställdes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om ersättning av statsmedel för alla skador till person eller egendom, vilka orsakades av dem som vore föremål för kriminalvård i frihet.

I de likalydande motionerna I: 394 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 979 av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående åtgärder för att med statsmedel ersätta dem som drabbades av förluster genom stöld, bedrägeri och rån, varvid staten skulle kun-

na resa ersättningsanspråk upp till fem år efter domens avkunnande.

I motionen II: 119 av herrar *Johansson* i Växjö och *Börjesson* i Falköping hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om en skyndsamt prövning av frågan om ersättning av allmänna medel för skada som drabbat enskild person genom brott mot honom eller hans egendom i enlighet med vad i motionen anförts.

I de likalydande motionerna I: 501 av herr *Bohman m. fl.* och II: 584 av herr *Holmberg m. fl.* yrkades — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

1. att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till ersättning för kroppsskada å polisman, inkluderande ersättning för sveda och värk samt framtida men, i sådan tid att bestämmelserna kunde träda i kraft senast den 1 januari 1971,

2. om utredning angående åtgärder för att förbättra målsägandes möjligheter att utfå skadestånd enligt i motionen förordade riktlinjer.

I de likalydande motionerna I: 502 av herr *Helén m. fl.* och II: 581 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* hemställdes — i de delar som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde,

a. förslag till 1971 års riksdag angående statlig ersättning vid personskador uppkomna genom våldsbrott begångna av andra,

b. att utredning skedde beträffande möjligheterna att införa ett system för ersättning vid skador av annan typ uppkomna genom brott begångna av andra.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

a) I: 27 och II: 30,

b) I: 390 och II: 580,

c) I: 394 och II: 979,

d) II: 119,

e) I: 501 och II: 584, såvitt nu var i fråga, samt

Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

f) I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* (fp), *Svanström* (cp), *Sörenson* (fp), *Lidgard* (m) och *Dockered* (cp), fru *Kristensson* (m) och herr *Johansson* i Växjö (cp) samt fru *Anér* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av följande motioner, nämligen

- a) I: 27 och II: 30,
- b) I: 390 och II: 580,
- c) I: 394 och II: 979,
- d) II: 119,

e) I: 501 och II: 584 i denna del samt

f) I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga,

i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därav föranledda förslag rörande ersättning av allmänna medel för skada, åsamkad genom brott;

II. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 501 och II: 584 i denna del i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anført rörande polismäns ersättning för kroppsskada.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Den fråga som behandlas i detta utlåtande gäller ersättning för skada på grund av brott. Denna fråga har haft en lång lidandeshistoria. Första gången frågan aktualiserades här i riksdagen var 1947, och sedan dess har ärendet återkommit till riksdagen med jämna mellanrum. År 1953 fann riksdagen att man inte skulle vidta några åtgärder då i avvaktan på fortsatt utredningsarbete på skadeståndsrättens område. År 1961 sade man att frågan fick anstå i avvaktan på den fortsatta utvecklingen inom skadeståndsrättens

område. På detta sätt har man avvärjt denna fråga år efter år.

När nu äntligen det pågående arbetet med att lösa frågorna inom skadeståndsrättens område slutförts, kan man konstatera att frågan om ersättning för skada på grund av brott inte lär komma att innefattas i den proposition som vi har att förvänta. Frågan om statens ansvar bedöms ligga utanför ramen för skadeståndslagstiftningen.

Men, herr talman, mot bakgrund av den tilltagande brottsligheten och under intrycket av en allmer högljudd opinion har tydligen justitiedepartementet ändå ansett det vara motiverat att ta någon form av initiativ i detta ärende efter alla dessa år. Men då kan man notera att en fråga som tidigare bedömts vara så väsentlig, att den måste lösas i samband med de allmänna skadeståndsrättsliga principerna, nu har blivit så enkel att den kan snabbutredas inom departementet.

Vi har kunnat ta del av en promemoria som är uppgjord inom departementet. Där finns mycket intressant att notera. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med mycket av detta. Det finns dock en viktig sak som jag skulle vilja peka på. I promemorian säger man att även om det är en uppgift för staten att övervaka ordningen och att förebygga brott, så kan man inte utgå från något ansvarighetsresonemang, dvs. att staten skulle ha något ansvar för den skadegörelse som drabbar den enskilde på grund av den tilltagande brottsligheten. Frågan om ersättning för skada på grund av brott får enbart bedömas som en praktisk politisk fråga av social och ekonomisk natur. Man anser alltså att utgångspunkten är sociala värderingar, och man avser att frigöra sig från skadeståndsrättsliga betraktelsesätt.

Då kan man kanske ändå, herr talman, fråga sig varför man då under de decennier, då ärendet varit föremål för behandling, hela tiden har avvisat frå-

Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

gan just med den motiveringen att den skulle behandlas i samband med de allmänna skadeståndsrättsliga principerna. I promemorian skalar man bort hela ersättningsproblematiken när det gäller saksador. De personer som drabbas av skador på sin egendom hänvisas till att klara denna fråga själva genom att teckna försäkringar eller på annat sätt.

Jag har ingen statistik till grund för mitt påstående, men jag tror ändå att man kan göra gällande att det kanske är just de, som inte har kommit sig för med att teckna försäkringar, vilka har den mest bekymmersamma ekonomiska situationen. De har alltså ingen möjlighet att få ersättning när de genom rån eller andra brott tillfogas ekonomisk skada och kanske helt och hållet ställs på bar backe.

De fall som promemorian tar upp gäller alltså personskador. Inte ens beträffande dessa tänker man sig någon generell lösning, utan menar att personskador skall ersättas endast i särskilt ömmande fall. Det är alltså den sökandes ekonomiska situation som skall vara vägledande för frågan om ersättning över huvud taget skall utgå. Man tänker sig att ha ett karensbelopp på 500 kronor i botten under vilket inga ersättningar skall medges, och sedan skall det vara en högsta gräns på 50 000 kronor över vilken icke heller ersättning skall utgå. Men därmed är inte sagt att ersättningsbelopp som ligger mellan de nämnda gränserna alltid kommer att medges. Departementet kommer alltså att göra en skönsmässig prövning.

Enligt uppgift har departementet tänkt sig att anslå 1 miljon kronor till dylika ersättningar. Enbart beloppets storlek säger att det inte kan vara fråga om någon generell lösning som innebär ett svar på de många motioner som har väckts i riksdagen med begäran om en allsidig lösning av detta verkligt stora problem. Förslaget innebär således inte någon verklig hjälp.

I en reservation till utskottsutlåtanden

har vi begärt en utredning i parlamentariska former av dessa frågor. Det kan tyckas vara en antiklimax när man efter alla de år då utredningar har begärts återkommer med denna begäran. Men vi tror att det är nödvändigt att vi inte låter oss nöja med en halvmesyr utan att vi verkligen får en utredning där man har möjlighet att ta hänsyn till sedvanliga skadeståndsrättsliga principer för att få fram förslag som verkligen är principiellt tilltalande och som hjälper de människor som drabbas av skada. Vi yrkar därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära en utredning. Utskottsmajoriteten säger att vi kan vänta ett förslag med anledning av promemorian och anser därför att det inte finns anledning att vidta några åtgärder.

Ytterligare ett ärende behandlas i utskottsutlåtandet. Det har mindre räckvidd rent ekonomiskt men mycket stor principiell betydelse. Det gäller den för riksdagen så välkända frågan om ersättning till polisman som drabbas av skada i sin tjänsteutövning. Riksdagens ledamöter känner väl till ärendet. Det började 1958 med en motion som blev bifallen. En utredning tillsattes och den framlade sitt förslag 1965. Sedan dess har riksdagen under flera år enhälligt begärt att Kungl. Maj:t skulle lägga fram förslag för att lösa frågan om ersättning till polismän som drabbas av skada under sin tjänsteutövning. Förgäves väntar vi fortfarande på ett förslag.

Jag är, herr talman, upprörd för det första från den parlamentariska utgångspunkten att departementschefen så nonchalerar en enhällig riksdags begäran och för det andra naturligtvis för att man visar så liten hänsyn till de tjänstemän, vilka man som arbetsgivare har ansvar för, att man inte anser att de bör ha all rimlig ersättning när de just på grund av sitt yrkes karaktär tvingas att utsätta sig för risker för att kunna sköta sitt jobb. De riskerna har inte blivit mindre med åren — tvärtom

Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

har antalet fall av polismisshandel ökat och riskerna i yrkesutövningen har blivit förstärkta. Det är upprörande att vi ännu inte kan vänta något förslag.

Men, säger kanske någon av kammarrens ledamöter som noggrant har tagit del av utskottsutlåtandet, det står dock i majoritetens förslag att frågan om polismäns ersättning för kroppsskada kommer att omfattas av promemorians förslag. Det är riktigt så till vida att den promemoria som jag tidigare har talat om inte gör undantag just för polismän. Det betyder alltså att en polis kommer i samma situation som vilken medborgare som helst i landet som drabbas av skada. Men vi har här i riksdagen många gånger understrukit det motiverade i att polismännen får en särbehandling just på grund av de risker som yrket är förenat med och att de åtminstone bör hållas skadeslösa så långt det är möjligt under sin yrkesutövning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid första lagutskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Polstam* och *Johansson* i Växjö (båda cp) samt herr *Werner*, fröken *Wetterström*, herrar *Björck* i Nässjö, *Nilsson* i Bästekille och *Björkman* (samtliga m).

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till samma reservation. Jag vill bara helt kort utveckla densamma. Vad diskussionen gäller är ju om de medborgare, som lider skada genom våldsbrott, kan anses tillräckligt skyddade genom den ersättning, som föreslås i justitiedepartementets nyligen framlagda PM, eller om det behövs ytterligare åtgärder. Dessa ytterligare åtgärder är i motionerna och av oss reserverter endast konturrerade, dvs. vi begär en parlamentarisk utredning där både de redan framlagda förslagen och andra förslag kan beaktas. De åtgärder som justitiedepartementet

förordar är däremot kända, dvs. man vet hur långt de kommer att sträcka sig — och som vi nyss har hört så är det inte långt. Ersättningen skall behövsprövas, tydligen ganska snävt. Mening- en är i första hand att de som har råd skall försäkra sig själva, de som inte har råd skall ta en ordentlig självrisk innan samhället i nåder kan tänkas ingripa för att ge en ersättning som mest har karaktären av allmosor.

Man tycker att samhällets ansvar — som samhället då fullständigt avsäger sig när det gäller att skydda folk mot följderna av brott — åtminstone borde uttryckas genom att polisen på alla sätt får möjlighet att effektivt förhindra brott. Men också här avvisar utskotts- majoriteten våra förslag om en detalj — men en viktig detalj just i denna fråga — nämligen ersättning åt polismän för kroppsskada, som de åsamkat sig under tjänsten, och hänvisar till denna skadeståndslagstiftning som vi ännu inte officiellt läst ett ord av.

Sedan motionen skrevs har vi fått en förvarning om en eventuell polisstrejk fr. o. m. 1 januari nästa år. Detta kan åtminstone inte minska allvaret i våra krav. Det är naturligtvis riktigt att det behövs många andra typer av åtgärder om vi verksamt skall få ner brottsligheten från den nivå där den dess värre befinner sig i dag, åtgärder som finns beskrivna i vår partimotion II: 581 i denna kammare. Men vi anser inte fördensskull att allmänheten måste ge sig till tåls med att så litet görs för att ens i efterhand ersätta de ofta mycket besvärliga personsador, som våldsbrott orsakar. Just om man är angelägen om att allmänhetens inställning till dömda och så småningom frisläppta personer med kriminell belastning skall bli mera tolerant och förstående gäller det verkligen att underlätta denna tolerans genom att visa förståelse också för dem som direkt blivit lidande av andras brott. Annars är faran att attityderna hårdnar å ömse sidor, och det är verk-

Ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

ligen ingen betjänt av.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! I enlighet med de önskemål — som i första hand 1966 års riksdag framlagt — har frågan om ersättningen av det allmänna för skadestånd, åsamkat genom brott, utretts genom Kungl. Maj:ts försorg. En promemoria har också lagts fram under hösten, med förslag till ersättningsordning för brottsoffer. Förslaget har efter remissbehandling blivit föremål för fortsatta överväganden i Kungl. Maj:ts kansli, och det slutliga ställningstagandet till detsamma, kommer att redovisas i statsverkspropositionen till 1971 års riksdag. Med anledning av detta har utskottet ansett att motionerna ej bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 67, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 84 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs vart för sig

första lagutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1946:722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret,

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål,

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.,

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift,

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild kontroll på flygplats,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia,

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m., och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680); samt

andra lagutskottets utlåtande nr 90, i anledning av motioner om åtgärder till förebyggande av genetiska skador.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 15

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 91, i anledning av motioner om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 399 av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 448 av herr *Hedlund m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om prövning av möjligheterna att befria äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen, innebärande att avgift för äldre icke behöver erläggas under visst utökad antal år före vederbörandes pensionsålder».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 399 och II: 448 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Andreasson* och fru *Nilsson* (båda cp), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 399 och II: 448 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru *NILSSON* (cp):

Herr talman! Centerpartiet har i två motionspar, I: 433 och II: 481, I: 399 och II: 448, till årets riksdag fäst uppmärksamheten på sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft.

Vi upplever i vårt land en allt snabbare strukturuomvandling inom näringslivet. Inskränkningar i driften vid företag och företagsnedläggelser hör vi talas om dagligen. Påfrestningar av olika slag uppträder givetvis i samband med sådana företeelser. I högsta grad gäller detta den äldre arbetskraften. KSA-utredningen har visat att risken för arbetslöshet kraftigt ökar med åldern. Vidare finns det ett tydligt samband mellan åldern och arbetslöshetens varaktighet; de äldre får gå arbetslösa längre tid än de yngre.

I september 1969 var enligt statsverkspropositionen 57 procent av de arbetslösa 55 år eller äldre mot 43 procent vid motsvarande tidpunkt ett år tidigare. De senaste uppgifterna angående arbetslösheten visar att antalet arbetslösa har stigit till cirka 50 000 och att de äldre arbetstagarna bibehåller sin andel av det totala antalet registrerade arbetslösa. Under de nio första månaderna i år var närmare 50 procent av de arbetslösa i åldrarna 55—66 år.

De äldres situation i detta avseende har alltså försämrats, och utvecklingen måste bedömas som mycket oroande. Det är oundgängligen nödvändigt och självklart att samhället och näringslivet gemensamt genom så effektiva åtgärder som möjligt ger den äldre arbetskraften trygghet till arbete och inkomst.

Från centerpartiets sida ser vi en allmän arbetslöshetsförsäkring som en angelägen reform i detta avseende, en reform som inte får fördröjas längre. Innan förslaget till denna försäkring kom-

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

mer fram har vi fått ett särskilt omställningsbidrag som betyder ökad trygghet för de grupper det här gäller.

Frågan om sänkning av pensionsåldern till 65 år och vidgade möjligheter till förtidspensionering måste tillmätas stor vikt. För äldre människor som vill vara kvar i arbetslivet är det givetvis viktigt att de får möjlighet till detta. Det är en synnerligen angelägen uppgift för samhället att i så hög grad som möjligt se till att sysselsättningsmöjligheter finns för den äldre arbetskraften.

Vi har i våra motioner tagit upp ett flertal åtgärder av vilka emellertid de flesta har behandlats av allmänna beredningsutskottet. Angående dessa vill jag framhålla att insatserna från samhällets sida i form av åtgärder för den äldre arbetskraften ökat i omfattning under senare år. Förstärkningar är emellertid nödvändiga med hänsyn till utvecklingen på området. Frågorna om uppsägningsskydd och en aktiv lokalisering- och regionalpolitik är föremål för utredning.

Det har emellertid fallit på andra lagutskottets lott att behandla vårt förslag om prövning av möjligheterna att befria äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen. Detta skulle innebära att avgift för äldre anställda icke behöver erläggas under visst utökad antal år före vederbörandes pensionsålder. Jag skulle, herr talman, något vilja beröra detta.

Avgiftsuttaget för ATP upphör som alla vet redan nu före den allmänna pensionsåldern, nämligen vid 65 år. Vårt förslag går alltså längre. Vi menar att man skulle kunna upphöra med avgiftsuttaget vid förslagsvis 55 års ålder. Om avgiftsuttaget slopas vid 55 år blir höjningen för åldrarna därunder ca 1,5 procent, detta för att de sammanlagda avgiftsintäkterna inte skall minska; de skall givetvis vara oförändrade. Försäkringsmässigheten i systemet skulle inte rubbas. Det är ju så att man räknar 30 år som full intjäningstid, men avgifter

kan tas ut under 49 år i följd, alltså i nära 20 år extra, utan att pensionen därmed blir högre.

Utskottsmajoritetens invändning att förslaget skulle innebära en väsentlig rubbning av den principiella överensstämmelse som råder mellan avgifts- och förmånssidorna i systemet är därför svår att förstå. Vi anser att — vilket även framhålls i vår reservation — man genom en förnuftig fördelning av ATP-avgiften kan uppnå effekter som är till fördel för den äldre arbetskraftens sysselsättning och för samhällsekonomin i stort. Vi kan inte inse att det föreligger oöverstigliga praktiska eller administrativa problem om vi vill genomföra förslaget eftersom man redan nu upphör med avgiftsuttaget efter 65 års ålder.

En lättnad i vad avser ATP-avgift för personer över 55 år skulle otvivelaktigt också öka deras möjligheter att få fortsatt sysselsättning. Många av de nedläggningshotade företagen är små och medelstora företag. Andelen äldre arbetskraft är också mycket stor i just dessa företag. Från centerpartiets sida anser vi alltså att det krävs generella åtgärder för att skapa trygghet åt den äldre arbetskraften. Samtidigt krävs åtgärder av arbetsmarknadspolitisk karaktär; detta har jag tidigare berört.

Vi anser också att motståndet mot att anställa äldre personer skulle minska enligt vårt förslag. Endast en del av arbetslösa över 60 år blir föremål för samhällseliga åtgärder, äldrestöd, omskolning, beredskapsarbeten, arkivarbeten osv. Många av dem skulle säkert hellre vilja ha en fritt vald sysselsättning på arbetsmarknaden. Målsättningen måste vara att de som vill kvarstå i arbetslivet skall få möjligheter till detta. Ett medel att skapa dessa möjligheter inryms enligt vår mening i de förslag från centern som framförts här. Alla förslag bör beaktas i denna fråga för att man skall kunna få en bättre tingens ordning till stånd.

Med detta, herr talman, yrkar jag bi-

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

fall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 91.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Persson* i Heden (båda cp).

Fröken **SANDELL** (s):

Herr talman! Redan på 1930-talet, när makarna Myrdal slog larm i befolkningsfrågan, fick vi veta vad vi hade att vänta oss beträffande befolkningsstrukturen i landet. Under 1930- och 1940-talen visade oss nationalekonomerna den pyramid, vars spets slutade i att vi, som skulle komma att vara gamla på 1970-talet, då skulle råka i en besvärlig situation. Vi som då befann oss i vår bästa ålder blev väl litet ängsliga när vi tänkte på vad som kunde hända oss på 1970-talet, men det var väl närmast *vårdsituationen* på 1970-talet som vi ängslades för. *Arbetskraftsaspekten* tror jag däremot inte diskuterades så mycket då, därför att man i allmänhet föreställde sig att det skulle bli lättare för de äldre grupperna i samhället att få anställningar när en mindre del av människorna befann sig i aktiv ålder.

Nu är emellertid situationen en helt annan. Minskningen av de aktiva åldrarna, dvs. de årskullar som har varit aktiva och som är aktiva nu, har jagat fram tekniska lösningar för att produktiviteten skulle kunna hållas i gång eller t. o. m. skulle kunna ökas trots att ett mindre antal arbetade. Detta mindre antal sysselsatta har därigenom råkat under en mycket hårdare press i arbetslivet än tidigare. Kort sagt har vi rationaliserat utan att kanske alltid ha förutsett vad som skulle kunna inträffa när en människa inte längre kan gå på högvarv som en maskin.

Den kortare arbetstiden, den stegrade arbetstakten och kraven på bättre lönsamhet har lett till att vi nu befinner oss i den situation som fru Nilsson

här så vältaligt har beskrivit, nämligen att mer än hälften av alla arbetslösa är personer över 60 år eller t. o. m. längre ner i åldrarna, ned till 50- eller 55-årsåldern.

Vi kan se av den arbetslöshetsstatistik som arbetsmarknadsstyrelsen lägger fram varje månad att det under de senaste åren har skett en ständig ökning av antalet äldre arbetslösa. Men den arbetskraftsundersökning som statistiska centralbyrån gör och där man undersöker — inte dem som är anmälda såsom arbetslösa, utan arbetskraften i stort, och där man får fram vad som brukar kallas den dolda arbetskraften — har tvärtom visat en minskning av äldre arbetslösa. Detta vill jag ta som ett tecken på att just den äldre arbetskraften, som har svårt att få arbete, har mycket god kontakt med arbetsförmedlingarna. De äldre arbetssökande känner säkerligen att man där genom olika arbetskraftspolitiska medel försöker skapa nya sysselsättningsmöjligheter för dem.

Detta är en mycket viktig fråga, och jag vill ge motionärerna en eloge för att de här har tagit upp den till allvarlig diskussion; vanligen är detta en fråga som man bara talar om utan att komma med några bestämda förslag. Det är också en av arbetsförmedlingarnas mest angelägna uppgifter att kunna bereda arbetstillfällen åt den äldre arbetskraften. Vi är alla överens om att man måste tillgripa alla medel för det. Vi har ju under de senare åren fått en hel del arbetsmarknadspolitiska medel. Vi är också överens om att det säkerligen är den vägen man måste gå, nämligen att genom arbetsmarknadspolitiska medel försöka skapa nya arbetstillfällen för den äldre arbetskraften.

Den del av motionerna I: 399 och II: 448, som andra lagutskottet har fått att behandla, gäller ett förslag, beträffande vilket man nog kan säga, att det är mindre väl genomtänkt. I stället för att skapa skarpa gränser mellan olika åldrar, borde vi nog sträva mot en ut-

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

jämning av åldersmotsättningarna i vårt samhälle och inte införa alltför många särbestämningar som ställer den åldrande gruppen i en särställning.

Jag skulle vilja beteckna detta förslag från centerpartiet som ett sätt att konservera en grupp människor i betydelsen överårig och svårplacerad arbetskraft, vilket isolerar dessa människor från samhällsgemenskapen, i det man säger, att de vid en viss ålder utgör en grupp som står utanför arbetsmarknadens möjligheter att ge dem sysselsättning.

Det framförda förslaget får både principiella och praktiska konsekvenser. Dessa konsekvenser talar mot ett bifall till förslaget. Det är endast en av flera remissinstanser som har tillstyrkt motionerna, nämligen Riksförbundet Landsbygdens folk. Som Landsorganisationen och TCO framhåller bryter det framlagda förslaget mot principerna för tilläggs pensioneringen. TCO säger bl. a. att man skulle ge ATP-systemet en helt ny funktion. Det skulle innebära att man gäve det karaktären av ett arbetsmarknadspolitiskt regulatorsystem. Det är ju inte ATP-systemet ämnat till. Det är ett försäkringssystem, och som sådant fungerar det givetvis så, att det ger trygghet i förhållande till den arbetsinkomst man har och de avgifter man betalar in. Riksförsäkringsverket har vid sin granskning av motionerna funnit en rad skäl som talar mot en sådan anordning som man här föreslår.

Från början var ju principen för ATP-systemet, att avgifter skall utgå för sådana inkomster som grundar pensionsrätt. Men när systemet fördes ut i praktiken, fick man göra avsteg från den principen för att det inte skulle ställa sig billigare för vissa arbetstagare än för andra. Man har alltså, i direkt motsättning till vad motionärerna här föreslår, redan i systemet prövat detta och funnit, att man måste ha vissa regler som innebär avsteg från huvudprincipen just på grund av att man icke vill

skapa sådana förhållanden att för arbetsgivarna den ena arbetsgruppen ställer sig billigare än någon annan.

Vi kan nämna sådana exempel som invandrare, för vilka avgift tas ut, även om de inte är bosatta här. I anslutning till möjligheterna att göra undantag för annat förvärvsarbete än anställning har man också infört vissa reduceringsregler just för att inte den, som efter att ha intjänat så många år att det ger underlag för full pension, kanske skulle kunna anmäla undantag.

För att hindra att människor på så sätt skall kunna skaffa sig obefogade fördelar har det införts vissa reduceringsregler, som innebär att pensionen minskas i sådana fall där man gör anmälan om undantag.

Det förslag som nu diskuteras strider ju helt mot denna princip. Det framhålles i motionerna, och det sade också fru Nilsson, att det inte skall bli någon försämring av pensionsförmånerna. Men man kan väl betrakta förslaget som negativt, även om det i och för sig inte skulle innebära någon försämring. Akademiker t. ex., som får den högsta inkomsten i slutet av sin tid som löntagare, skulle efter det att de tjänat in full pension kunna få pension för perioden i fråga utan att det erläggs någon avgift. I motionerna talas det visserligen om att det gäller ATP-avgiften för anställda, men man har egentligen inte gjort klart om det därmed menas, att enskilda företagare inte skall beröras av följderna av förslaget. Av allt att döma är det ändå svårt att tänka sig att man skulle kunna bryta samordningen mellan dem som betalar för sin egen pension och dem som genom anställning får sin pensionsavgift betald av arbetsgivaren såsom del av lönen.

Skulle motionärerna mena att de enskilda företagarna inte skall räknas med i avgiftsbefrielsen utan att dessa skall vara tvungna att som nu betala avgift till 65 års ålder skulle det innebära, att det kan uppstå en stor frestelse för egna

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tillägspensioneringen

företagare att vid 55 års ålder bilda bolog och på så sätt slippa betala egenavgifter till sin pension.

Om detta inte är avsikten utan man önskar samma gräns, t. ex. 55 år, för både dem som är anställda och dem som är enskilda företagare skulle möjligheter skapas för rörelseidkare att få pensionsrätt utan att betala någon avgift. Såväl utlänningar som svenskar skulle, om de efter 55 års ålder startade egen rörelse, kunna få intjäna pension utan att betala egenavgift. Man kan också tänka sig att en företagare som tjänat in tillräckligt för att få full egenpension överlåter rörelsen på sin hustru när hon fyller 55 år. Efter denna ålder skulle hon som rörelseidkare, utan att betala några avgifter, tjäna in en tredjedels pension.

Förslaget strider också mot en eftersträvad förenkling i administrationssystemet. Vi vet att man ofta, inte minst här i riksdagen, klagat över arbetsgivarnas svårigheter när det gäller inbetalning av ATP-avgifter och andra sociala avgifter. Skulle detta förslag gå igenom skulle det ju medföra ytterligare administrativa besvärligheter och ännu en belastning för arbetsgivarna.

Behovet av kontroll av avgiftsinbetalningen skulle också bli starkare. Tidigare har man just för att finna administrativa lättnader diskuterat en samordning av inbetalningsreglerna för yrkesskade- och sjukpensionsavgifterna. I yrkesskade- och sjukpensionsförsäringen betalar man som bekant in avgifter utan att tillämpa någon särskild åldersgräns. Det finns sålunda starka skäl som talar för att inte bifalla motionärernas förslag att införa två åldersgränser, en vid 55 och en vid 65 års ålder. I praktiken skulle det föreslagna systemet säkert inte heller innebära någon större lockelse för arbetsgivarna att i större utsträckning anställa äldre arbetskraft. Motionärerna förutsätter att avgifterna till försäkringen som helhet inte skall minskas, och

det medför ju då en höjning av avgifterna med omkring 20 procent för alla som är under 55 år. Avgifterna måste nämligen slås ut på kollektivet, och för alla under 55 år blir då avgifterna högre.

Nu säger reservanterna visserligen att den höjningen kan bedömas vara relativt begränsad, men jag vill fråga om reservanterna verkligen tror att arbetsgivarna anser en 2-procentig höjning av lönerna för de anställda under 55 år vara en relativt begränsad utgift.

Inte heller företagare med många anställda skulle tjäna mycket på att ha en eller annan äldre arbetare som de slapp att betala avgift för till ATP-systemet, eftersom man ju ändå är tvungen att betala det belopp som faller på kollektivet. Man får som sagt betala mera för den yngre arbetskraften. Då kan det inte bli någon större besparing. I de flesta fall skulle detta säkerligen inte te sig särskilt lockande för företagarna. Inte heller kan det inverka särskilt mycket på arbetstillgången på den äldre arbetskraften i de orter där man har det svårast, dvs. i avfolkningsorterna. Man kan ju inte tänka sig en nyetablering av företag i en avfolkningsbygd om där bara skall användas äldre arbetskraft. Även om det gick att skapa företag som sög upp de äldre kan det ju föreligga risk för att man samtidigt utestängde den yngre arbetskraft som kan finnas kvar på avfolkningsorter. Det skulle sannerligen inte vara till fördel för de gamla som bor där eller för bygden själv att bli av med alla yngre och mera aktiva människor, som man bygger sin framtid på.

Det förslag som här presenterats tror jag inte kan betyda särskilt mycket för att lösa det verkligt stora problemet att skapa arbetstillfällen för den arbetskraft som nu så att säga har blivit över. Man måste tillgripa andra medel för att lösa detta problem.

Alla remissinstanser utom RLF har varit helt ense om att de arbetsmark-

Undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

nadspolitiska medel, som nu finns, bör byggas ut och att det genom de instrument, som redan står till buds, på ett helt annat sätt än nu bör kunna skapas möjligheter för arbetsgivarna att ta hand om den äldre arbetskraften. Det är icke en framkomlig väg att, såsom man tror sig kunna göra, genom att bryta sönder ett existerande försäkringssystem lösa denna mycket viktiga fråga.

Reservanterna anför att deras förslag skulle leda till en förnuftig fördelning av ATP-avgiften, vilket skulle innebära betydande fördelar för samhällsekonomin i stort. Utskottet har emellertid efter vad som framkommit under remissbehandlingen funnit att de problem, som följer med ett genomförande av motionärernas förslag, har sådan svårighetsgrad att de skulle aktualisera en allmän omprövning av reglerna för ATP-avgiften och av villkoren för företagarnas anslutning till försäkringen.

Jag föreställer mig att motionärerna och reservanterna inte önskar att deras förslag skulle leda till den situationen att alla enskilda företagare skulle ställas utanför de försäkringsmöjligheter som egenpensionen ger.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 91.

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! Jag vill först notera som tillfredsställande att fröken Sandell erkänner att vi har rationaliserat i så snabb takt i vårt samhälle, att den enskilda människan har kommit i kläm och att vi har anledning att betydligt mera än tidigare forska i den enskilda människans situation i det alltmer tekniskt betonade samhället.

Vidare nämnde fröken Sandell att många fler äldre nu har kontakt med arbetsförmedlingarna. Men det hjälper ju inte, fröken Sandell, om de har aldrig så bra kontakt med arbetsförmed-

lingarna, om de inte får något arbete. Vi vill genom det förslag vi framställt göra det lättare för de äldre i vårt samhälle att få arbete och även att stanna kvar längre i den verksamhet de ägnar sig åt. Vi anser inte att det är tillräckligt med enbart arbetsmarknadspolitiska åtgärder utan menar att det behövs även andra generella insatser. Det är därför vi lagt fram vårt förslag.

Med anledning av att fröken Sandell framhåller att vårt förslag inte är så väl genomtänkt vill jag fästa uppmärksamheten på att vad vi begärt är en utredning, som skall pröva vårt förslag. Att vi så starkt trycker på detta krav beror på att vi finner dagens situation så oroväckande för framtiden att varje förslag bör beaktas.

Fröken Sandell talar vidare om att remissinstanserna varit negativa. Jag vill emellertid påpeka att varken arbetsmarknadsstyrelsen eller Landsföretagsförbundet har uttalat sig i sakfrågan. Dessa instanser har endast konstaterat sakläget och hänvisat till föreliggande material. Inte minst med anledning därav tycker jag det är egendomligt att man inte skulle kunna se litet närmare på vårt förslag.

Fröken Sandell uppehöll sig länge vid att vi genom vårt förslag skulle bryta ned huvudprincipen i ATP-systemet. Men det gör vi ju inte alls. Vi flyttar åldersgränsen nedåt från 65 år — förslagsvis till 55 år, har vi sagt, men denna gräns får givetvis en utredning ge närmare besked om.

När det sedan gäller de enskilda företagarna kontra de anställda förekommer det ju i alla system olika bestämmelser. Även härvidlag får givetvis en utredning ge vid handen hur förhållandena skall ordnas. Det är redan på detta sätt inom ATP-systemet.

Att sedan skylla på tekniska och administrativa svårigheter att genomföra förslaget tycker jag inte är realistiskt. Med tanke på de möjligheter som i dag finns förstår jag inte vad det skulle in-

Konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön

nebära för betydande svårigheter att flytta åldersgränsen några år nedåt.

Fröken Sandell frågar: Är företagarna verkligen beredda att betala en högre avgift? Avgiftens storlek skulle bero på hur arbetskraften vid företaget är sammansatt. Vill man behålla äldre arbetskraft eller anställa sådan får man ju en lägre avgift. Det är därför situationen skulle underlättas just för den äldre arbetskraften. Jag vill inte alls påstå att systemet löser alla problem för den äldre arbetskraften, men vi tycker att förslaget är värt att prövas. Alla förslag i denna riktning behöver enligt vår mening tas till vara, och jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nilsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Andreasson och fru Nilsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nilsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgavs 156 ja och 29 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs vart för sig

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 74, i anledning av motioner angående sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft;

andra lagutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m., jämte motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av motioner om åtgärder mot förorening genom olja,

nr 78, i anledning av motioner angående miljövården, och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av motioner om förhandlingar med Danmark angående vattenföroreningen i Öresund, och

nr 49, i anledning av motion om obligatorisk rengöring av tankfartyg före avgång från sista lossningshamn.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 17

Konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 50, i anledning av motioner om en konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön.

Konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det finns ibland en nonchalans i miljöfrågor, som främst visar sig däri att man struntar i att över huvud taget tala om nya hot mot vår omgivning och vår natur. Från den synpunkten har jordbruksutskottets utlåtande nr 50 sitt givna intresse. Jag bevakar inte här någon motion som jag har undertecknat eller som ens kommer från mitt eget parti. Jag bevakar ett miljöhot som alltför många blundat för och som jordbruksutskottet nu tiger om.

Motionen 1088 i andra kammaren i år kan visserligen sägas vara tunn och litet oklart disponerad. Det är inget skäl att låta bli att ta upp det huvudproblemet som motionen talar om, nämligen oljetransporterna i Östersjön. Jag har haft flera debatter i första och andra kammaren just i den frågan och funnit att både före och nuvarande kommunikationsministern här visat en förbluffande passivitet. Nu ser vi att inte heller jordbruksutskottet tycks ha uppmärksammat den fara för Östersjöns stränder och vatten som jättetankfartygen innebär.

Motionen talar om risken för förlisning med en supertanker och den väldiga olycka som en sådan skulle innebära. För någon månad sedan försökte jag från denna talarstol i en debatt med civilminister Lundkvist om fallet Brofjorden att få honom att förstå de oerhörda följderna för vatten, stränder, öar, fågelliv, bofast befolkning och fritidsfolk som 100 000 ton råolja kan få om de pressas av vind och vågor mot den svenska kusten. Vi har ingen som helst katastroforganisation. Vårt oljeskydd är svagt utvecklat. I somras såg vi hur svårt man hade att bemästra utsläpp på bara några hundra ton råolja; hur man skulle kunna klara 100 000 ton är en gåta. Vi har ingen rätt att ta sådana

risker för vår natur och för kommande generationer.

I ett par av dagens Stockholmstidningar, som just har kommit kan vi läsa hur ett mycket begränsat utsläpp av olja kan förstöra stora områden. Kusttankern »Tudor» grundstötte vid Landsort den 17 november. Kanske var det drygt 50 ton olja som kom ut. En mängd fåglar har redan måst avlivas. En rad öar utanför Trosa har drabbats. Att oljan lyckades driva så långt berodde på den starka sjöhävningen. På vissa håll anser man att myndigheterna inte agerat tillräckligt kraftfullt och t. o. m. försökt dölja riskerna. Allt enligt Expressen och Aftonbladet för i dag. Detta skulle alltså ha varit ett utsläpp på ungefär en tusendel av innehållet i någon av de supertankers som i dag trafikerar Östersjön. Oljeskadorna är redan allvarliga — men vi ser nu risker som är så oerhört mycket större att många har svårt att fatta dem och reagera i handling.

Därför har jag gång på gång begärt att Sverige, Finland och övriga Östersjöländer låter bli att sätta in supertankers i detta innanhav till dess vi gemensamt har byggt upp en effektiv katastroforganisation. I den här motionen antyds en liknande tanke. Men det märkvärdiga är att när jordbruksutskottet nu yttrar sig i saken tar man över huvud inte upp riskerna för oljekatastrofer i Östersjön. I betänkandet är ordet »olja» inte ens nämnt! I stället har man på ett synnerligen formalistiskt sätt fäst sig enbart vid själva att-satsen, nämner några försök till samverkan mellan Sverige och andra länder men har bokstavligen talat ingenting att säga om oljehotet i Östersjön trots att detta hot dominerat så mycket av årets debatt och den här motionen.

Det går alltså redan supertankers i Östersjön. Det finländska rederiet Neste OY har satt in två jättetankfartyg, Tiiskeri och Enskeri. För några år sedan begärde jag att den svenska rege-

Konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön

ringen skulle ta kontakt med den finländska regeringen för att uppskjuta insättande av supertankers i Östersjön till dess en katastroforganisation hade byggts upp. Regeringen gjorde ingenting. Gång på gång föreslog jag att man skulle ta upp saken, men ingen handling kunde noteras. Så fick vi då i april i år veta att Tiiskeri var på väg mot Östersjön som det första supertankfartyget i det här innanhavet. En debatt bröt ut, och en stark opinion mot miljöfaran formades. Regeringen gjorde fortfarande ingenting för att ta kontakt med Finland. Kommunikationsministern beskrev i stället kritiken som »skrämselpropaganda», ett glåpord som de maktbärande i många länder ofta använt för att vifta undan dem som varnar för kommande miljöfaror.

Nu har Tiiskeri och Enskeri vardera anläppt finsk oljehamn två gånger. Och än en gång har jag undersökt om Sverige sökt ta något initiativ för att komma fram till gemensamma regler för supertankers i Östersjön. Riksdagens upplysningstjänst gav mig för ett par dagar sedan följande meddelande: »Enligt uppgift känner varken sjöfartsverket eller handels- och industriministeriet i Finland till något svenskt initiativ för att förhindra större tankfartyg från att tills vidare trafikera finska hamnar.»

Men de här båda Visbykonferenserna, har inte de tagit upp frågan om oljetransporterna över Östersjön? Den frågan ställer inte jordbruksutskottet, som inte ens nämner de här konferenserna. Kanske inser man att de ännu inte har betytt särskilt mycket. Man har utväxlat adresser och telefonnummer, gjort ett utkast till en del av en överenskommelse — men ingen gemensam politik för oljetransporter, inget gemensamt oljeskydd, ingen gemensam katastroforganisation. Visst är det bra om oljeorganisationerna i olika länder känner till varandras telefonnummer så att de kan ringa varandra om det hän-

der en olycka. Ännu bättre vore det att med gemensamma *handlingar* försöka hindra att katastrofer inträffar och bygga upp skyddet mot dem.

Vid Visbykonferensen i augusti i år tog man över huvud taget inte upp till diskussion de supertankers, som med ett par meter mellan kölen och botten vid passagen i Bälten och med ytterst små marginaler i trånga farleder börjat trafikera Östersjön. Varför gjorde man inte det från svensk sida? Varför passiviteten också här? Jordbruksutskottet är diskret nog att inte ställa den frågan. Hade man gjort det hade man fått svaret att den svenska delegationens politik inte bestämdes av regeringen utan av chefen för sjöfartsverket personligen. Och generaldirektören för sjöfartsverket har gång på gång inför en förvånad allmänhet förklarat, att han för sin del hälsar jättetankfartygen välkomna till Östersjön och anser att riskerna nu har minskat. Hade man tagit upp det ökande oljetonnaget i Östersjön till behandling vid Visbykonferensen skulle alltså de svenska förhandlarna rimligen ha sökt stimulera *ännu fler* supertankers att komma in alldeles oberoende av oljeskydd och katastroforganisation.

Herr talman! Ju mer man tränger in i frågan om oljetransporter och oljeskydd desto mer förvånad blir man över regeringars och politikernas flathet inför det de tycks tro vara en ofrånkomlig utveckling. Initiativet ligger nästan helt hos oljebolagen, som ibland gått samman med staten eller förenats med betydande statliga eller kommunala intressen. I fallet Brofjorden såg vi hur OK och några kommuner grep den möjlighet som bristen på fysisk riksplanering gav dem chansen till. I frågan om Östersjön ser vi hur ett statligt rederi i Finland sätter in hur stora oljefartyg som helst, dvs. de som kan tas in i Östersjön, i avsaknad av internationella överenskommelser. I det svenska jordbruksutskottet se vi hur riksdagsmän ur *alla* stora partier vill in-

Konferens mellan östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön

billa oss att de synpunkter som motionen och jag fört fram »kommer att beaktas utan särskild åtgärd från riksdagens sida», trots att det är uppenbart att de synpunkterna strider mot regeringens och myndigheternas politik och avsikter.

Ur all denna passivitet kan *en* sak utläsas. Om någon gång i framtiden den katastrof inträffar som vi varnar för och tiotusentals ton råolja driver in mot t. ex. den svenska ostkusten, så kan vi länge få diskutera vem som bär det *juridiska* ansvaret: rederiet, befälhavaren eller någon annan part. Men vi kommer aldrig ifrån att det *moraliska* ansvaret då kommer att vila på de politiker som hade makt att handla i tid men vägrade att göra det.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Herr Ahlmark har tagit upp en specialfråga som gäller Östersjön och konferensen mellan de olika östersjöländerna.

Jag ser för min del ännu något vidare på den här frågan än enbart på oljetankers som går in i Östersjön och de händelser som kan inträffa i samband därmed. Redan för flera år sedan uttalades här i riksdagen önskemål om att östersjöländerna skulle få möjlighet att konferera i dessa frågor och att Sverige skulle ta initiativ härtill. Detta har för övrigt gjorts både i och utanför riksdagen.

För tre år sedan hade jag möjlighet att som inbjuden gäst i Polen diskutera de här frågorna med dem som där intresserade sig för naturvård. Därifrån inspirerade man till en konferens mellan östersjöländerna. Här gäller det inte bara oljan och oljetankers utan allt utsläpp som över huvud taget sker i Östersjön och vidare massaindustrins fortfarande ganska ohejdade utsläpp på den svenska sidan och på den finska sidan.

Motiveringen till att man från svenskt håll inte tidigare tagit upp denna fråga

har nog varit att vi svenskar själva är så belastade i fråga om Östersjöns nedsmutsning att vi inte vågat ta upp problemen förrän vi rätt upp förhållanden längs vår egen kust. Detta är förmodligen en av bakgrunderna till att man först nu har kommit fram till möjligheten att skapa en sådan konferens. Jag är i alla fall — trots att det har tagit lång tid — ganska tillfredsställd med att man nu äntligen kommit så långt att en konferens är möjlig i maj eller juni nästa år. Det hälsar jag med tillfredsställelse.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte motion.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 19

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista skulle uppföras dels jordbruksutskottets utlåtande nr 52 närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 62, dels andra lagutskottets utlåtande nr 89 närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 70.

§ 20

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 73, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg jämte motioner,

nr 74, i anledning av proposition om ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond jämte motioner,

nr 75, i anledning av proposition om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte motioner, och

nr 78, angående återkallelse av viss framställning från riksdagens ombudsmän;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ackordslag m.m. jämte motion i ämnet,

nr 79, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m.m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner om bättre förmånsrätt i konkurs för fordran på lön, och

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m.m., såvitt propositionen behandlats av första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, jämte motioner,

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstid m.m. i husligt arbete, och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftan-

läggningar, jämte motion;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk jämte motioner m.m.,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m.m. jämte motioner, och

nr 82, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m.m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m.m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordabalken, m.m. jämte motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark jämte motioner.

§ 21

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reviderade tim- och kursplaner för de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna i gymnasieskolan jämte motioner;

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av två fastigheter i Långsele kommun;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av garantin för exportkredit;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om bemyndigande att i visst fall avstå fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden som arv; och

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fast egendom som tillfallit allmänna

arvsfonden som arv; samt

från bevillningsutskottet:
nr 397, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521).

Vidare anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 398, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen.

§ 22

Anmäldes motionen nr 1605, av herr *Antby*, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående ändringar i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 23

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Blomkvist* (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående lokaliseringsstöd till Lidköpings och Falköpings kommunblock, samt

herr *Blomkvist* (s), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående stöd åt företag inom hushållsporslinsindustrin.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.05.

In fidem
Sune K. Johansson
